

ULUSLARARASI KIBRIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM-ÖĞRETİM VE ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

**AB ENERJİ BAĞIMLILIĞI BAĞLAMINDA,
ALTERNATİF ENERJİ NAKİL GÜZERGAHI OLARAK
TÜRKİYE**

(Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Tezi)

Süleyman BAT

Lefkoşa - 2015

**ULUSLARARASI KIBRIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM-ÖĞRETİM VE ARAŞTIRMA
ENSTİTÜSÜ
Uluslararası İlişkiler Bölümü**

**AB ENERJİ BAĞIMLILIĞI BAĞLAMINDA,
ALTERNATİF ENERJİ NAKİL GÜZERGAHI OLARAK
TÜRKİYE**

(Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Tezi)

Süleyman BAT

**Danışman
Yrd.Doç.Dr. Özker KOCADAL**

Lefkoşa – 2015

ULUSLARARASI KIBRIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM-ÖĞRETİM VE ARAŞTIRMA
ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAY SAYFASI

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda, 20131581 numaralı, Süleyman BAT’ın hazırladığı “AB Enerji Bağımlılığı Bağlamında, Alternatif Enerji Nakil Güzergahı Olarak Türkiye” Yüksek Lisans tezi ile ilgili savunma sınavı2015 tarihinde yapılmış, oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Tez Savunma Tarihi:

Jüri üyeleri

İmza

1) Tez danışmanı

Yrd.Doç.Dr. Özker KOCADAL

.....

2) Üye

.....

.....

3) Üye

.....

.....

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bana bu tezi tamamlama imkanı veren herkese teşekkürlerimi ifade etmek isterim. Öncelikle Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi'nin değerli öğretim görevlisi, tez danışmanım Yard.Doç.Dr.Özker KOCADAL'a tezi yazma aşamasındaki tavsiyeleri, cesaret verici ve araştırma azmimi arttırıcı tutumundan dolayı teşekkür ederim.

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği Bölüm Başkanı Prof. Dr. Mehmet Ali YAVUZ'a katkılarından ve teşviklerinden dolayı şükranlarımı sunarım.

Özellikle Tezin başlangıcından sonuna kadar bitmek tükenmek bilmeyen bir sabır ve fedakarlıkla destek olan, fikirleriyle ışık tutan tüm hayatım boyunca başarılarımın esas sahibi sevgili eşim Neşe BAT'a teşekkür ederim.

ÖZ

Günümüzde enerji büyük bir güç unsurudur. Ülkelerin karar alma süreçlerine etki etmektedir. Enerji konusu ülkelerin ekonomik gelişmişlikleri ile doğrudan ilgilidir, ekonomik açıdan ilerlemenin anahtarıdır. Ülkeler böylesine bir gücü elde edebilmek ve muhafaza edebilmek maksadıyla temiz, ucuz aynı zamanda güvenli ve istikrarlı enerji kaynakları tedarik etmek durumundadırlar. Bunu yaparken de dışa bağımlılık olgusuna dikkat etmelidirler. Çünkü dışa bağımlılık dış politikada ülkelerin bağımsız bir şekilde karar alabilmelerini önemli ölçüde etkilemektedir.

AB enerji tüketiminde dünyada üçüncü sıradadır. Enerji tedarikinin büyük kısmını Rusya vasıtası ile gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda AB, Rusya'ya bağımlıdır ve bu durumdan rahatsızdır. AB bağımlılığı azaltmak maksadıyla özellikle enerji kaynak çeşitliliğini arttırmaya ve güvenli enerji tedarikine yönelik bir politika benimsemiştir. Bu politika kapsamında jeopolitik konumu gereği Türkiye AB için güvenli ve ekonomik bir enerji koridorudur.

Türkiye sadece bir geçiş güzergahı olmayı değil aynı zamanda pastadan daha fazla pay almayı istemekte, bu konuda pasif bir aktör olarak değil, belirleyici ve aynı zamanda karar verici bir aktör olmak istemektedir. Bu çalışmada Türkiye açısından gelişen güncel fırsatlara değinilerek, enerji merkezi hâline dönüşmenin avantajları irdelenecektir. AB ve Türkiye'yi enerji politikaları bağlamında bir araya getiren ya da birbirine enerji nakil hatları bakımından karşılıklı bağımlı kılan nedir sorusuna cevap aranacaktır. AB Enerji Politikalarının güvenli enerji tedarikinde alternatif çözüm arayışları ile Türkiye Enerji Politikaları örtüşmekte ve Türkiye giderek önem kazanan bir alternatif güzergah olarak ön plana çıkmaktadır. Bunu hem AB'nin hem Türkiye'nin örtüşen çıkarları ve ortak politikaları meydana getirmiştir.

ANAHTAR KELİMELEER: AB, Enerji bağımlılığı, Geçiş güzergahı, Boru hattı, Türkiye, Enerji politikası, Doğalgaz, Petrol, Rusya, Enerji merkezi

ABSTRACT

Energy is a major factor in today's power politics. It plays a significant role in the decision-making processes of countries. Energy is directly related to economic development of countries and it is the key to economic progress. In order to achieve and maintain an important position of power in international relations, a country do need clean, cheap and also safe and stable energy supplies. While doing so, the country should avoid external dependency. That is because having external dependency significantly diminishes the ability of a country to pursue an independent foreign policy.

The EU is the third biggest consumer of energy in the world. A large amount of EU's energy is imported from Russia. As such, the EU is dependent on Russia for energy supplies and that is something the EU is concerned about. The EU has adopted a policy to lessen its dependency, by increasing diversity of its energy sources as well as working towards the safe and stable supply of energy to the EU. With respect to this policy, Turkey, thanks to its geopolitics, appears as a secure and less costly energy corridor for the EU's supply lines.

Turkey, however, does not want to become only a transit route for EU energy but also wants to have a bigger role in energy politics, with the view of becoming an independent major player. The thesis looks at the current energy projects as well as opportunities for Turkey and the EU, resulting from their mutual interest of energy security.

Key words: EU, Energy Dependency, Transit Route, Pipeline, Turkey, Russia, Energy Politics, Natural Gas, Oil, Energy Hub.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	I
ÖZ	I
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR.....	VI
TABLolar LİSTESİ.....	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ	VIII
EŞ DEĞERLER.....	IX
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1	6
AB’NİN ARTAN ENERJİ BAĞIMLILIĞI SORUNSAĞI.....	6
1.1. AB’NİN ENERJİ DURUMU	6
1.1.1. Birincil Enerji Kaynakları Üretimi.....	6
1.1.2. Birincil Enerji Kaynakları Tüketimi	10
1.1.3. AB Enerji Yoğunluğu	15
1.2. AB’NİN ENERJİ TEDARİK GÜVENLİĞİ.....	17
1.2.1. AB ve Rusya Arasında Karşılıklı Bağımlılık Üzerine İlişkiler.....	21
1.3. Sonuç	26
BÖLÜM 2 AB’NİN ENERJİ POLİTİKALARINDA ENERJİ ÇEŞİTLİLİĞİ VE ENERJİ BAĞIMLILIĞINI AZALTMA ÇABALARI.....	28
2.1. AB ENERJİ POLİTİKALARININ TARİHİ GELİŞİMİ.....	28
2.1.1. AB Enerji Politikasının Dayandığı Ana Temeller	32
2.1.2. Enerji Politikalarının Neo-Realizm Açısından Değerlendirilmesi	33
2.1.3. AB’de Ortak Enerji Politikasının Doğuşu (Yeşil Kitap)	34
2.2. DIŞ POLİTİKA UNSURU OLARAK ENERJİ	36
2.3. AB ENERJİ BAĞIMLILIĞI SORUNUNA ALTERNATİFLER	37
2.3.1. Orta Asya ve Kafkaslar.....	37
2.3.2. Irak	39
2.3.3. İran	42
2.3.4. Sıvılaştırılmış Doğalgaz (LNG).....	43
2.3.5. Kayagazı alanındaki gelişmeler	44
2.4. Sonuç	45
BÖLÜM 3 TÜRK ENERJİ POLİTİKASI VE ENERJİ NAKİL HATLARI AÇISINDAN JEOPOLİTİK ÖNEMİ.....	47
3.1. TÜRKİYE’NİN ENERJİ DURUMU	48
3.2. TARİHTEN GÜNÜMÜZE TÜRK ENERJİ POLİTİKASI	49
3.2.1. 1923-1940 Arası Dönem Türk Enerji Politikası	49
3.2.2. 1940-1950 Arası Dönem Türk Enerji Politikası	50
3.2.3. 1950-1963 Arası Dönem Türk Enerji Politikası	51

3.2.4. 1963 Sonrası Planlı İlerleme Dönemi.....	51
3.3. TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA ENERJİNİN ÖNEMİ.....	52
3.4. BELİRLEYİCİ GÜÇ OLARAK TÜRKİYE’NİN KÜRESELLİK TEORİSİ BAKIMINDAN ÖNEMİ.....	54
3.5. TÜRK ENERJİ POLİTİKASININ AB TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE YANSIMALARI: KARŞILIKLI BAĞIMLILIK MI?	56
3.6. PETROL BORU HATLARI.....	59
3.6.1. Bakü-Tiflis-Ceyhan Nakil Hattı.....	60
3.6.2. Kerkük-Ceyhan Boru hattı.....	61
3.7 DOĞALGAZ BORU HATLARI.....	62
3.7.1. Mavi Akım Doğalgaz Boru hattı	63
3.7.2. Rusya – Türkiye Doğal Gaz Nakil Hattı (Batı Hattı)	64
3.7.3. İran Türkiye Doğalgaz Boru hattı	64
3.7.4. Güney Akım Boru hattı.....	64
3.7.5. Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Nakil Hattı (BTE)	66
3.7.6. Türkiye-Yunanistan-İtalya Doğalgaz Boru hattı Bağlantısı(ITGI)	67
3.7.7. Türkiye-Bulgaristan Arabağlantı (ITB) Projesi.....	67
3.7.8. Nabucco Batı Projesi	68
3.7.9. TANAP (Trans Anadolu Boru hattı)	69
3.7.10. TAP (Trans Adriyatik Boru hattı).....	71
3.7.11. Türk Akımı Projesi	74
3.8. BİR DURUM ANALİZİ OLARAK NABUCCO PROJESİ	75
3.8.1. Nabucco Projesinin Kapasitesine Yönelik Eleştiriler	77
3.8.2. Nabucco Projesinden Vazgeçilme Sebepleri	77
3.8.3. Hazar Denizine Kıyı Ülkelerin Sorunlarının Etkisi	79
3.8.4. Nabucco Projesinde Azerbaycan’ın Rolü	81
3.9. Sonuç	81
SONUÇ.....	83
KAYNAKLAR	91
CURRICULUM VITAE - ÖZGEÇMİŞ	103

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
NATO	North Atlantic Organization
BOTAŞ	Boru Hatları ve Petrol Taşıma Anonim Şirketi
BP	The British Petroleum Company
INOGATE	Devletlerarası Doğalgaz ve Petrol Taşımacılığı Programı
LNG	Sıvılaştırılmış doğal gaz (liquefied natural gas)
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (The Organization of the Petroleum Exporting Countries)
SOCAR	Azerbaycan Millî Petrol Şirketi
TACIS	Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkelerine Teknik Yardım Programı (Technical Assistance to Commonwealth Independent States)
TRACECA	Avrupa-Hazar-Merkezi Asya Ulaşım Koridoru (Transport Corridor Europa Caucasus Central Asia)
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
PCA	Partnership and Cooperation Agreement
TENs	Trans-Avrupa Şebekeleri (Trans-European Networks)
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
BTC	Bakü Tiflis Ceyhan Boru hattı
BTE	Bakü Tiflis Erzurum
AGP	Arap Gazı Boru hattı
BM	Birleşmiş Milletler
ITGI	Türkiye-Yunanistan-İtalya Arabağlantı Boru hattı
TAP	Trans Adriyatik Boru hattı
ITB	Türkiye-Bulgaristan Enterkonnektörü
SCPX	Güney Kafkasya Boru Hattı Genişleme Projesi
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
GGK	Güney Gaz Koridoru
EIA	Energy Information Administration
ETKB	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
MTA	Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo	Sayfa
TABLO 1: AB Enerji Üretimi.....	8
TABLO 2: AB Enerji Üretimi Yüzdeleri.....	9
TABLO 3: 2002-2013 Enerji Kaynakları Üretim Seyri.....	10
TABLO 4: AB-28, 2002-12 Birincil Enerji Kaynakları Tedariğinde Asıl Kaynaklar11	
TABLO 5: Birincil Enerji Kaynakları Tedarik Oranları 2002-2012.....	13
TABLO 6: AB-28, 2002-13, Enerji Bağımlılık Oranları.....	14
TABLO 7: AB Ülkeleri Enerji Yoğunluk Oranları.....	16
TABLO 8: AB'nin 2030 Yılına kadar Enerji Bağımlılık İvme Oranları.....	20
TABLO 9: 2013-2035 Tahmini Doğalgaz Üretim Miktarları.....	21
TABLO 10: 1993-2013 Doğalgaz Rezerv Oranları.....	38
TABLO 11: Petrol Rezerv Oranları.....	40
TABLO 12: Türkiye enerji bağımlılık oranları.....	48
TABLO 13: Uluslararası İlişkiler Teorileri.....	59

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil-1: Enerji kaynakları.....	12
Şekil-2: Boruhattı güzergahları.....	60
Şekil-3: Mevcut ve planlanan doğalgaz boru hattı güzergahları.....	62
Şekil-4: Uluslararası doğalgaz boru hattı projeleri.....	63
Şekil-5: Hazar denizine kıyısı olan bölge ülkeleri.....	80
Şekil-6: Güney Akım ve Nabucco projesi güzergahları.....	66
Şekil-7: Kayagazı çıkarılma aşamaları.....	44
Şekil-8: Nabucco, Tanap ve Tap projeleri.....	68
Şekil-9: SCP, TANAP ve TAP projeleri.....	73

EŞ DEĞERLER

1 TEP (Ton Eşdeğer Petrol) :	1000 KEP (Kiloya Eşdeğer Petrol)
1 Ton :	7,3 varil/günde 0,02 varil
1 varil :	0,137 ton
1 yıl süresince günde 1 varil :	50 ton (senede)
1 milyon m ³ :	932 tep
1 CF (cubic feet) :	0,02832 m ³
1 m ³ :	35,31 cf
1 km :	0,6214 mil

GİRİŞ

Uluslararası sistemde enerji kaynakları, gücün önemli bir göstergesi durumundadır. Enerji tedariği ve enerji güvenliği, uluslararası politikada özel bir yere sahip olan konulardır. Uluslararası ilişkilerde gücü elinde bulundurma mücadelesinde enerji, hedefe götüren ana araç olarak görülmektedir (Baev & Øverland, 2010).

Çalışmanın konusu enerji kaynaklarının uluslararası ilişkilerde bu kadar çok önemli olduğundan yola çıkılarak tespit edilmiştir. Araştırmanın konusu; enerji darboğazında bulunan AB tarafından, geleceğe yatırım düşüncesiyle planlanmış olan birtakım projeler ve enerji temininde arz güvenliğini oluşturmak için enerji kaynak çeşitliliğinin hedeflenmesi ile ilgili olarak Hazar Bölgesi ve Orta Asya Ülkeleri yeraltı zenginliklerinin birtakım nakil hatlarını izleyerek Avrupa Birliği ülkelerine yönlendirilmesidir.

Batı Avrupa sanayi ülkeleri ve Türkiye’de yaşanan ekonomik ilerleme sayesinde yoğun enerji üretimlerinin gerçekleşmesi, Doğu Avrupa eski komünist ülkelerinin gelişmiş olan ülkeler ile aralarındaki gelişmişlik farkını kapatma gayreti ve isteği, enerji kaynakları konusunda yaşanan rekabet, enerji kaynaklarının istikrarlı bir şekilde temin edilebilmesinin sağlanabilmesi gereksinimini beraberinde getirmiştir. Enerji ticaretinde bulunulan ülke veya ülkelerden elde edilen enerji kaynaklarının mümkün olduğunca geniş bir çeşitliliğe sahip olması, o ülkelerin petrol ve doğalgaz ticareti bağlamında bir koz olarak oluşturulabileceği siyasi baskıyı önleyebilmek için uygun bir stratejidir (Gumpel & Hekimler, 2006 : 1-5).

Soğuk Savaş akabinde neo-liberalizm ve globalizm kavramlarıyla önemini yitiren jeopolitik, başka bir bakış açısıyla bakıldığında küreselleşme ile beraber yeni bir boyut kazanmıştır. Bu anlamda Rusya ile AB’nin güvenlik politikalarının değerlendirilmesi, enerji kaynaklarının jeopolitiği ve küreselleşmenin jeopolitiği konusunda ipuçları verebilecek türdendir (Baysoy, 2009 : 59).

Irak enerji kaynaklarının ABD tarafından dolaylı olarak kontrolü, Rusya'nın doğalgaz ve petrol kaynakları bakımından zengin olması, AB ülkeleri ve Çin'in enerji ihtiyaçlarının tamamına yakınına dıştan temin etmesi enerji meselesini ülkelerin dış politikalarında çok önemli bir konuma getirmiş, uluslararası güç dengelerini etkileyen bir değişken hâline dönüştürmüştür. Rusya'nın AB'ye enerji ihracı Moskova açısından son derece jeopolitik öneme sahip olup AB'nin enerji tedariği hususunda çeşitlendirme girişimlerinde bulunması, Rusya tarafından bir tehdit olarak algılanmıştır (Shleifer & Treisman, 2011 : 122). Farklılıklar gerilim ve belirsizlik yaratmıştır. Rusya ve AB tarih boyunca bir çok konuda, özellikle dış politikada anlaşmazlık yaşamıştır. NATO'nun Sırbistan'ı bombalamasına Rusya'nın karşı çıkması, Batı'nın Kosova'yı tanıması, Rusya'nın Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya dahil olmasına karşı çıkması bu anlaşmazlıklara örnektir. Bu türden anlaşmazlıklar bazı AB ülkelerinin Rusya'yı bir müttefik olarak değil de güvenliği tehdit eden bir ülke olarak görmelerine neden olmuştur (Cameron, 2009 : 20).

Bu çalışmada güç mücadelesinde direkt etken olan enerji konusunda, AB ülkelerinin nasıl bir politika izledikleri ve diğer enerji tedarikçisi olan güçlerle ilişkileri enerji açısından değerlendirilecektir. Altyapı imkanlarının artması sayesinde Türkiye'nin AB'nin güvenli enerji tedariğine katkı sağlayacağı, bu sayede küresel güç dengesinde AB'ye pozitif yönde aracı olacağı değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada öncelikle AB için kritik olan enerji bağımlılığı kavramı üzerinde durulacaktır. Bu tezin en önemli yanını karşılıklı bağımlılık olgusu oluşturmaktadır. AB ülkelerinin enerji görünümüleri güncel veriler ışığında değerlendirilerek enerji bağımlılığının ulaştığı nokta vurgulanacaktır. Daha sonra kısaca AB komisyonunun bu konudaki girişimlerinden bahsedilecektir. AB ülkeleri için Türkiye'nin önemi belirtilerek, AB'nin enerji bağımlılığının azaltılması için Türkiye'nin bir enerji koridoru olması durumu üzerinde durulacaktır.

AB için pek çok doğalgaz tedarik çalışması vardır (Kuzey Afrika, Ortadoğu, Hazar Havzası, Rusya, Norveç). Bu çalışmalar nihayete erdiğinde, Avrupa Birliği bakımından farklı doğalgaz nakil koridorları oluşmasının yanında, Avrupa Birliği

lkelerinin halihazırdaki doğalgaz kullanımının büyük çoğunluğunu karşılayacak derecede tedarik hacmi oluşacaktır. Bu çerçevede, Türkiye'nin jeopolitik konumu gereği çok önemli bir mevkiye bulunduğu hususu üzerinde durulacaktır.

Bu çalışmada amaç, AB ve Türkiye'yi enerji politikaları bağlamında bir araya getiren ya da birbirine enerji nakil hatları bakımından karşılıklı bağımlı kılan nedir sorusuna cevap aramaktır. AB Enerji Politikalarının güvenli enerji tedarıği kapsamında alternatif çözüm arayışları ile Türkiye Enerji Politikaları örtüşmekte ve sonuç olarak Türkiye giderek önem kazanan bir alternatif güzergah olarak ön plana çıkmaktadır. Bunu hem AB'nin hem Türkiye'nin örtüşen çıkarları ve ortak politikaları meydana getirmiştir. Türkiye'nin AB ve Orta Asya bölgesi arasında jeopolitik konumu gereği AB'nin enerji bağımlılığını azaltabilecek bir alternatif enerji koridoru ve terminali olma potansiyeli, enerji nakil hatlarının geçiş güzergahı bakımından AB ve Türkiye arasında bir nevi karşılıklı bağımlılıktan söz edilebileceğini ve bu karşılıklı bağımlılığın Türkiye'nin enerji politikalarına etkilerini ortaya koymayı, alternatif enerji nakil güzergahı olmanın önündeki engelleri ve engellerin aşılması için birtakım tavsiyeler tez boyunca desteklenmiştir. Bu argüman üzerine desteklenen çalışmamız  bölüme ayrılmaktadır.

Çalışmanın Birinci Bölümü'nde;

AB'nin gittikçe artan enerji bağımlılığı sorunsalına değinilmiştir. AB'nin enerji bağımlılığı durumunu ortaya koymak maksadıyla istatistiksel veriler kullanılarak enerji üretim ve tüketim ve tedarik miktarları güncel veriler ile ortaya konmuştur.

Karşılıklı bağımlılık teorisinin genel anlamsal ifadesi, AB-Rusya karşılıklı bağımlılık münasebeti rneği baz alınarak açıklanmıştır. AB ve Rusya arasında karşılıklı bağımlılık üzerine enerji ilişkilerinin her iki taraf açısından politikalarına etkileri bu bölümde incelenmiştir.

Daha sonra AB için enerji tedarik güvenliğinin neden bu kadar önemli olduğu, bu kapsamda geçmişte özellikle Rusya ile yaşamış olduğu bir takım sıkıntılar nedeniyle enerji güvenliği hassasiyetinin son derece üst seviyelerde olduğu tespitinde bulunulmuştur.

Çalışmanın İkinci Bölümü'nde;

AB enerji politikalarının tarihsel gelişimi ve dayandığı ana temeller üzerinde analiz çalışması yapılmıştır. AB enerji politikalarının neorealizm açısından bir değerlendirmesi yapılmıştır. AB'nde enerji alanında yaşanan sıkıntıların sebebi olarak AB'ye üye ülkeler arasında geçmişte uzun süre ortak bir enerji politikasının geliştirilememesi tespitinde bulunulmuştur. AB'ye üye ülkeler arasında ortak enerji politikası oluşturma girişimleri ve bu yolda atılan adımlardan, tarihi süreçten bahsedilmiştir. Özellikle AB Komisyonunun çeşitli zamanlarda yayımladığı Yeşil Kitaplar ve meydana getirilmek istenen ortak enerji politikası üzerinde durulmuştur.

Daha sonra AB enerji bağımlılığı sorununa çözüm olabilecek en azından bağımlılığı tamamen ortadan kaldırırsa da oranın aşağı seviyelere düşmesinde büyük rolü olabilecek alternatif enerji bölgeleri incelenmiştir. Bu bağlamda Kafkasya, Orta Asya ve Ortadoğu enerji kaynakları bakımından zengin bölgeler olup, AB'nin güvenli enerji hassasiyetine yönelik projelere tedarikçi olarak enerji arzında bulunabileceği belirtilmiştir. Kafkasya ve Orta Türk Cumhuriyetleri, Irak ve İran'ın enerji açısından bulundukları konumlar ve doğal kaynakları üzerinde büyük güçlerin bölge ülkelerine yönelik politikalarına değinilmiştir. Bölge ülkelerinin siyasi durumları ve enerji politikaları incelenmiştir. Bölge ülkeleri petrol ve doğalgaz ağırlıklı güncel üretim oranları istatistiki veriler dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın Üçüncü Bölümü'nde;

AB-Türkiye enerji alanında atılan işbirliği adımları karşılıklı bağımlılık teorisi kapsamında incelenmiştir. Türkiye'nin enerjide izlediği strateji, petrol ve doğalgaz nakil hattı geçiş güzergahı merkezi ve koridoru olma çalışmaları ve bu bağlamda Türkiye odaklı petrol-doğalgaz boru hatları incelenmiştir. AB enerji bağımlılığını azaltmaya yönelik planlanan Güney Gaz Koridoru projesinin kilit unsuru olarak Türkiye'nin jeopolitik konumu gereği daha aktif, belirleyici, yönlendirici bir politikaya sahip olması gereği ortaya konmuştur. Boru hatları ve enerji güzergâhlarına yönelik bilgiler güncel veriler ışığında biraraya getirilmiştir. 2002-2012 arası dönemde AB ve Türkiye açısından çok gündeme gelen NABUCCO projesi kapsamında yaşanan gelişmeler, örnek

durum analizi incelemesi kapsamında ele alınarak gazeteler ve haber kaynakları taranarak araştırılmıştır. Bu projenin önemini yitirme sebepleri incelenmiştir. TAP ve TANAP projelerinin gelişim seyri, son zamanlarda gündeme gelen Türk Akımı projesi hakkındaki ilk verilere yer verilmeye çalışılmıştır.

Sonuç kısmında ise ulaşılan sonuçlar ortaya koyulmuş ve bu sonuçlar doğrultusunda çeşitli öneriler ortaya konmuştur. Çalışma AB ile Türkiye'nin birbirlerine nakil hatlarının geçiş yeri bakımından karşılıklı bağımlı olduğu sonucuna varmıştır.

Çalışmaya literatür taraması yapılarak başlanmış, birincil kaynaklardan, enerji kurumlarının yayımladıkları yıllık raporlardan, gazetelerden, strateji kurumlarının internet sayfalarından, kitap ve dergilerden yararlanılmıştır. İnternetin yoğun kullanıldığı günümüzde birçok stratejist analizlerini öncelikle internette yayımlamaktadırlar. Çalışmamızda internet verilerinden çokça istifade edilmesinde, yararlandığımız kaynakların güncel olmasının hedeflenmesinin rolü büyüktür.

Çalışmada Avrupa'nın ve Türkiye'nin enerji durumu, kaynak türleri, üretim ve tüketim oranları ayrı ayrı değerlendirilmiş, güncel veriler Uluslararası Enerji Ajansı, BP, EUROSTAT, BOTAŞ vb. verileri dikkate alınarak derlenmiştir.

BÖLÜM 1

AB’NİN ARTAN ENERJİ BAĞIMLILIĞI SORUNSAĞI

Bu bölümde AB’nin enerji üretim, tüketim ve tedarik oranları, AB’ye üye ülkelere göre yorumlanacaktır. AB’nin enerji bağımlılığı durumu güncel veriler ile hazırlanan tablolar ışığında ortaya konulacak ve AB’nin enerji bağımlılığında ulaştığı son durum değerlendirilecektir. AB ve Rusya arasında karşılıklı bağımlılık üzerine enerji ilişkilerinin her iki taraf açısından politikalarına etkileri bu bölümde incelenecektir.

Daha sonra AB için enerji tedarik güvenliğinin neden bu kadar önemli olduğu, bu kapsamda geçmişte özellikle Rusya ile yaşamış olduğu enerji nakli ile alakalı bir takım sıkıntılar nedeniyle enerji güvenliği hassasiyetinin son derece üst seviyelerde olması durumuna detaylı olarak değinilecektir.

1.1. AB’NİN ENERJİ DURUMU

Avrupa kıtası %0.4 kanıtlanmış petrol, %1’den az kanıtlanmış doğalgaz rezervi olan bir karaparçasıdır.¹ Kayagazı kaynakları bakımından zengin olabileceği düşünölmekle beraber, bunun yakın zamanda somut olarak enerji dengesini değıştirmeyeceğı değerlendirilmektedir. Avrupa Birliğı’nin kısa vadede enerjideki rekabet gücü; dışarıdan ithal edilen enerji ve üretilen enerji politikalarına bağılıdır. AB ülkelerinin 2001-2013 arasındaki birincil enerji kaynakları üretim ve tüketim oranları arasındaki fark, AB'nin enerji bağımlılığı oranını ortaya koymaktadır.²

1.1.1. Birincil Enerji Kaynakları Üretimi

Küresel olarak tek bir yakıt tipinin hakim olmadığı bir çağda bulunmaktayız. Önceki yıllarda özellikle Avrupa kıtasında hakim olan yakıt tipi kömür olmuştur. Avrupa kömürden enerji elde etme hususunda dünyanın geri kalan ülkelerinden daha ileri bir seviyede olmuştur. Fakat petrol ve doğalgazın ön plana çıktığı günümüzde enerji verimliliğı ve karbon emisyonlarının azaltılması açısından Avrupa dünyanın geri

¹ Bkz. Tablo-9, Tablo10

² Bkz. Tablo-6

kalaniyla rekabet edemez durumdadır. Çevreye verdikleri zararlar düşünöldüğünde doğalgaz yakıt tipleri arasında en zararsız olanıdır. Temiz bir enerji kaynağıdır. 2035 yılı itibariyle dünya birincil enerji üretiminde kömür, petrol ve doğalgazın %27'lik oranlarla eşit pay sahibi olacağı öngörülmektedir (Conn, 2014 : 3).

AB Birincil enerji kaynakları üretimi 2002'de 942,4 milyon ton seviyesinde gerçekleşmiştir.³ 2002'den 2013'ye kadar kademeli olarak düşme eğilimi içerisinde olmuştur. AB enerji üretimi, 2013 yılında 789,7 milyon tona gerilemiştir. Hammadde kaynaklarının hızla tükenmesi bunun sebebi olarak gösterilmektedir. 2009' da enerji üretiminin yaşanan ekonomik krizle beraber şiddetli bir şekilde düştüğü gözlemlenmiştir. Ekonomik krizden sonra 2010 yılında tekrar artışa geçmiştir.

AB enerji üretimi on yıl öncesine göre %15.7 daha düşük seviyede kalmıştır. AB ülkeleri arasında en yüksek birincil enerji üretimine sahip ülke %16.8'lik oranla Fransa'dır. Fransayı %15.6'lık oranla Almanya, %14.6'lık oranla İngiltere takip etmektedir. Almanya, Fransa ve İngiltere enerji üretiminde 2013 yılında 100 milyon ton sınırını aşan ülkelerdir.⁴ On yıl öncesi ile kıyaslandığında başlıca değişiklik İngiltere'nin üretim oranının %21.7 oranında düşmesidir.⁵ Bu süre zarfında en fazla üretimini arttıran ülkeler İtalya ve İsveç (%4.4), Hollanda (%4.3) olmuştur.

³ Bkz. Şekil-1

⁴ Bkz. Tablo-1

⁵ Bkz. Tablo- 1

TABLO 1: AB Enerji Üretimi

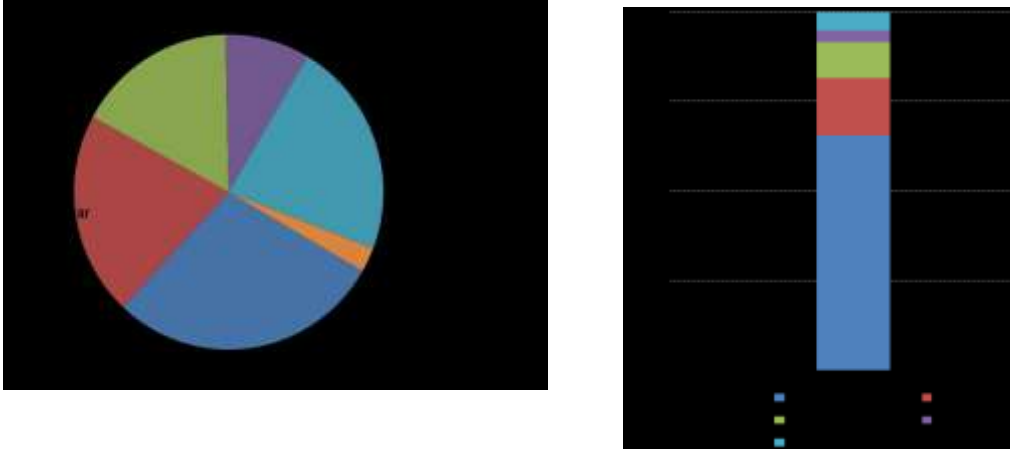
	TOPLAM BİRİNCİL ENERJİ ÜRETİMİ			TOPLAM ÜRETİM MİKTARLARI, 2013				
	2002	2012	2013	Nükleer Enerji	Katı Yakıtlar	Doğalgaz	Ham Petrol	Yenilenebilir Enerji
AB-28	942,4	794,3	789,7	226,2	155,8	131,7	66,2	191,9
Belçika	13,3	15,7	14,6	11,0	0,0	0,0	0,0	2,9
Bulgaristan	10,6	11,7	10,5	3,6	4,7	0,2	0,1	1,8
Çek Cumhuriyeti	31,4	32,0	29,9	7,9	17,6	0,2	0,1	3,6
Danimarka	28,5	18,9	16,6	0,0	0,0	4,2	8,7	3,2
Almanya	134,4	123,5	120,5	25,0	45,0	8,8	2,6	33,6
Estonya	3,4	5,1	5,6	0,0	4,4	0,0	0,0	1,1
İrlanda	1,5	1,3	2,3	0,0	1,2	0,1	0,0	0,8
Yunanistan	10,2	10,4	9,3	0,0	6,7	0,1	0,1	2,4
İspanya	31,5	33,2	34,3	14,6	1,7	0,1	0,3	17,3
Fransa	132,7	133,3	135,0	109,2	0,0	0,3	0,8	23,0
Hırvatistan	3,7	3,5	3,6	0,0	0,0	1,5	0,5	1,4
İtalya	27,4	31,8	36,8	0,0	0,4	6,3	5,6	23,4
Kıbrıs	0,0	0,1	1,1	0,0	0,0	0	0,0	0,1
Letonya	1,6	2,3	2,1	0,0	0,2	0,0	0,0	2,1
Lüksemburg	0,1	0,1	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Macaristan	11,2	10,5	10,1	3,9	1,6	1,5	0,5	2,0
Malta	0,0	0,0	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Hollanda	60,6	64,9	69,7	0,7	0,0	61,7	1,1	4,2
Avusturya	9,8	12,8	12,1	0,0	0,0	1,1	0,8	9,4
Polonya	79,6	71,1	70,6	0,0	56,8	3,8	0,9	8,5
Portekiz	3,6	4,6	5,8	0,0	0,0	0,0	0,0	5,6
Romanya	29,4	27,4	26,1	3,0	4,6	8,6	4,1	5,5
Slovenya	3,3	3,5	3,6	1,4	1,0	0,0	0,0	1,0
Slovakya	6,6	6,2	6,4	4,1	0,5	0,1	0,1	1,4
Finlandiya	16,0	17,1	18,0	6,0	1,68	0,0	0,0	9,9
İsveç	31,3	35,7	34,7	17,1	0,2	0,0	0,0	16,7
İngiltere	255,8	116,4	109,5	18,2	7,3	32,8	39,5	8,4
Norveç	234,9	202,9	193,9	0,0	1,2	95,6	74,9	12,4
Türkiye	24,2	30,7	32,3	0,0	15,6	0,4	2,5	13,7

KAYNAK: EUROSTAT, Primary production of energy by resource, ERIŞİM: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=ten00076&language=en>, 12.04.2015 23:35

2013 yılında AB ülkelerinde enerji üretimi farklı kaynaklardan gerçekleştirilmiştir. Bunlardan en önemli olanı %28.7'lik pay ile Nükleer enerjidir. Özellikle Fransa, Belçika ve Slovakya için nükleer enerjinin önemi büyüktür. Çünkü ulusal enerji üretiminin yarısından fazlasını nükleer enerjiden sağlamaktadırlar. AB

ülkeleri enerji üretiminin %22.3'ü Yenilenebilir Enerji kaynaklarından, %20.9'u katı yakıtlardan(kömür), %16.8'i doğalgazdan, %8.9'u ham petrolden sağlamaktadır.⁶

TABLO 2: AB Enerji Üretimi Yüzdeleri

KAYNAK: EUROSTAT, Production of primary energy, EU-28, ERİŞİM: [http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/File:Production_of_primary_energy_EU_28_2012_\(%25_of_total_based_on_tonnes_of_oil_equivalent\)_YB14.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/File:Production_of_primary_energy_EU_28_2012_(%25_of_total_based_on_tonnes_of_oil_equivalent)_YB14.png), 17.10.2014 00:35

Yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen enerji üretiminin büyüklüğü diğer tüm enerji tiplerinden elde edilen üretim oranını geçmiştir. 2002-2013 döneminde yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen üretim artışı oldukça dengeli olmuştur. Sadece 2011 yılında biraz üretimde düşme gözlemlenmiştir.⁷

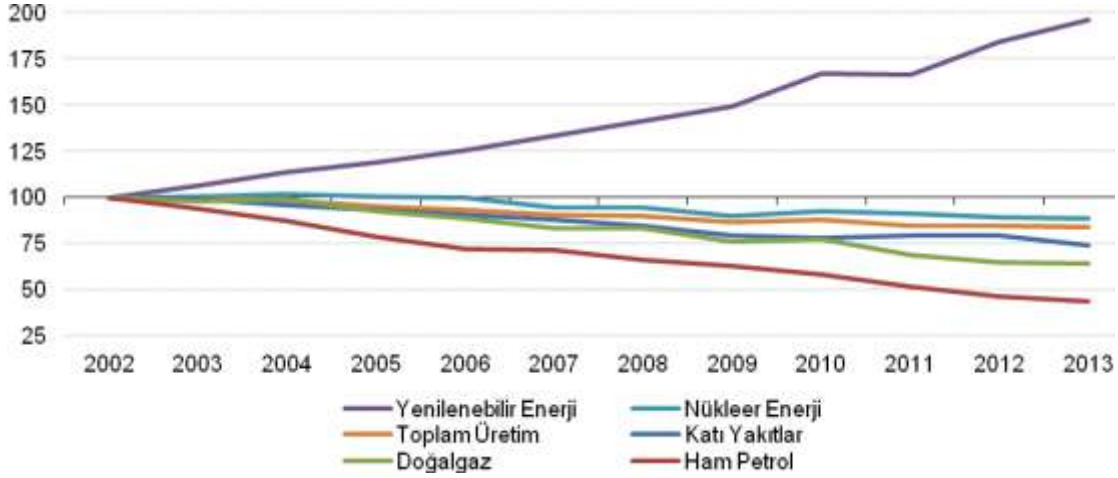
On yıllık dönemde yenilenebilir enerji kaynaklarından üretim %81.3 oranında artmıştır. Bunun karşılığında diğer enerji kaynaklarından üretim seviyesinde düşme olmuştur. Üretimde en fazla düşme ham petrol(%-53.5), doğalgaz(%-35.4), katı yakıtlar (%20.7), nükleer enerji(%-10.9) türlerinde görülmüştür.⁸

⁶ Bkz. Tablo-2

⁷ Bkz. Tablo- 3

⁸ Bkz. Tablo- 3

TABLO 3: 2002-2013 Enerji Kaynakları Üretim Seyri

KAYNAK: EUROSTAT, Development of the production of primary energy (by fuel type), EU-28, ERIŞİM: [http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/File:Development_of_the_production_of_primary_energy_\(by_fuel_type\)_EU28_2002%E2%80%932012_\(2002_%3D_100,_based_on_tonnes_of_oil_equivalent\)_YB14.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/File:Development_of_the_production_of_primary_energy_(by_fuel_type)_EU28_2002%E2%80%932012_(2002_%3D_100,_based_on_tonnes_of_oil_equivalent)_YB14.png), 19.10.2014 20:25

2013 yılında Fosil yakıtların üretiminde düşüş gözlemlenmiştir. Petrol (%5.8), doğalgaz (%0.5), kömür (%7.8) oranında üretimi azalmıştır (BP, 2014). AB ülkeleri 2013-2035 arası dönemde birincil enerji kaynakları üretiminde %5 oranında azalma beklenmektedir. En fazla üretimde düşüşün %55’lik oranla kömürde, takiben %45’lik oranla doğalgaz ve %43’lük oranla petrolde olacağı tahmin edilmektedir (BP, 2015 : 1).

1.1.2. Birincil Enerji Kaynakları Tüketimi

AB ülkelerinin 2013 yılında birincil enerji kaynakları tüketimi %0.3 oranında azalarak 1995 yılından bu yana en düşük seviyesine gerilemiştir. Enerji yoğunluğu da enerji tüketimi ile beraber %0.4 oranında azalmıştır. Yenilenebilir enerji kaynakları tüketiminde %13 ve hidroelektrik tüketiminde %8 oranında artışa rağmen birincil enerji tüketimi oranı düşmüştür. Nükleer enerji tüketiminde %1, kömür tüketiminde ise %2 oranında azalma görülmüştür (BP, 2014). 2013 yılında enerji tüketiminde enerji türlerinin arasında yenilenebilir enerji kaynaklarının payı %6 seviyesine çıkarken, fosil yakıtların payı %77 seviyesine düşmüştür. Yenilenebilir enerji kaynakları arasında en büyük artış rüzgar enerjisi (16%), biyoyakıt(%9), güneş enerjisi(%17) ve jeotermal(%5) enerji de olmuştur. 2013 yılında üç fosil yakıt tüketimi de düşmüştür. Petrol (%1.9),

Kömür (%2.5), doğalgaz (%1.1) oranında azalmıştır (BP, 2014). Kömür, linyit, ham petrol, doğalgaz ve son zamanlardaki nükleer enerji üretimindeki düşüş; AB'ni enerji talebini karşılamak için büyük oranda enerji ithâline bağımlı kılmıştır.⁹

TABLO 4: AB-28, 2002-12 Birincil Enerji Kaynakları Tedariğinde Asıl Kaynaklar

Katı Yakıtlar											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Rusya	13,1	13,3	18,2	23,7	24,8	24,8	26,1	30,0	26,9	26,2	25,9
Kolombiya	12,1	11,8	12,1	11,7	11,5	12,7	12,3	17,4	19,9	23,6	23,7
ABD	8,1	6,7	7,3	7,6	7,8	9,1	14,0	13,5	16,8	17,8	23,0
Avustralya	16,1	16,1	14,6	13,1	11,9	13,0	11,7	7,5	10,5	8,7	7,4
Güney Afrika	30,1	29,9	25,4	25,0	23,2	20,1	16,5	15,8	9,6	7,7	6,3
Endonezya	6,6	7,0	6,7	7,2	9,3	7,8	7,3	7,0	5,5	5,0	4,6
Kanada	3,1	2,7	2,4	3,2	2,7	3,0	2,6	1,4	2,0	2,2	1,7
Ukrayna	2,3	2,0	2,3	2,2	1,6	1,8	2,3	1,7	1,9	2,3	1,4
Venezuela	1,8	2,6	1,1	1,0	0,8	1,0	1,0	0,7	0,4	0,5	0,5
Diğerleri	6,7	7,9	10,1	5,2	6,3	6,7	6,2	5,0	6,4	6,0	5,5
Ham Petrol											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Rusya	29,5	31,2	32,5	32,9	33,8	33,7	31,8	33,5	34,7	34,8	33,7
Norveç	19,3	19,1	18,7	16,8	15,4	14,9	15,0	15,1	13,7	12,5	11,1
Suudi Arabistan	10,1	11,2	11,3	10,5	9,0	7,2	6,8	5,7	5,9	8,0	8,8
Nijerya	3,5	4,2	2,6	3,2	3,6	2,7	4,0	4,5	4,1	6,1	8,2
Libya	7,4	8,4	8,8	8,7	9,1	9,7	9,9	8,9	10,1	2,8	8,2
Kazakistan	2,4	2,7	3,3	4,4	4,6	4,6	4,8	5,3	5,5	5,7	5,1
Irak	3,0	1,5	2,2	2,1	2,9	3,4	3,3	3,8	3,2	3,6	4,1
Azerbaycan	1,0	1,0	0,9	1,3	2,2	3,0	3,2	4,0	4,4	4,9	3,9
Cezayir	2,7	3,0	3,3	3,5	2,5	1,9	2,5	1,6	1,2	2,6	2,9
Diğerleri	21,1	17,7	16,4	16,5	16,8	18,9	18,7	17,6	17,1	19,1	14,0
Doğalgaz											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Rusya	45,2	44,1	43,6	40,7	39,3	38,7	37,6	33,0	29,5	31,6	32,0
Norveç	26,1	25,5	24,3	23,8	25,9	28,1	28,4	29,4	27,5	27,4	31,3
Cezayir	21,1	19,8	18,0	17,6	16,3	15,3	14,7	14,2	14,0	13,0	13,5
Katar	0,9	0,7	1,4	1,5	1,8	2,2	2,3	5,5	9,7	11,0	8,4
Nijerya	2,2	3,1	3,6	3,4	4,3	4,6	4,0	2,4	4,1	4,3	3,6
Libya	0,3	0,3	0,4	1,6	2,5	3,0	2,9	2,9	2,7	0,7	1,9
Trinidad ve Tobago	0,2	0,0	0,0	0,2	1,2	0,8	1,7	2,2	1,4	1,0	0,9
Peru	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8
Mısır	0,0	0,0	0,0	1,6	2,5	1,7	1,7	2,1	1,3	1,2	0,6
Diğerleri	4,1	6,5	8,6	9,5	6,3	5,5	6,6	8,2	9,7	9,8	7,1

KAYNAK: EUROSTAT, Main origin of primary energy imports, EU-28, ERIŞİM: [http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/File:Main_origin_of_primary_energy_imports,_EU-28,_2002%E2%80%932012_\(%25_of_extra_EU-28_imports\)_YB14.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/File:Main_origin_of_primary_energy_imports,_EU-28,_2002%E2%80%932012_(%25_of_extra_EU-28_imports)_YB14.png), 18.10.2014 01:15

⁹ Bkz. Tablo- 4

AB ülkelerinin 2012 yılında birincil enerji ithal oranları ihracat miktarını geçerek 922.8 milyon tona ulaşmıştır. AB ülkeleri içinde genellikle nüfus bakımından en yoğun ülkeler birincil enerji ithal eden ülkeler olurken İngiltere ve Polonya bunun haricindedir. Çünkü petrol, doğalgaz ve kömür rezervlerini hala barındırmaktadırlar. 2004 yılından bu yana üye ülkeler arasında tek birincil enerji ihracatında bulunan ülke Danimarka olmuştur.¹⁰

Şekil-1: Enerji kaynakları

KAYNAK: Boyle, G. (2004), Renewable Energy, Oxford University Press, London, p.7-24

Son yıllarda AB enerji tedarığının menşei bir dereceye kadar değişmiştir. Çünkü Rusya ham petrol ve doğalgaz ana tedarikçisi olarak duruşunu sağlamlaştırmış ve öndegelen katı yakıt tedarikçisi olarak ortaya çıkmıştır.¹¹ 2012 yılında AB ülkelerinin ham petrol tedarığının %33.7' si Rusya'dan gerçekleştirilmiştir. Rusya 2002'de Kolombiya'yı, 2004'de Avustralya'yı, 2006'da Güney Afrika'yı geride bırakarak ana katı yakıt tedarikçisi konumuna gelmiştir. AB ülkelerinin Rusya'dan katı yakıt tedarik oranı 2002 yılında %13.1'den 2009 yılında %30 seviyesine çıkmış, bu oran 2012 yılında %25.9 olmuştur. Bu düşmeye rağmen Rusya halen Kolombiya (%23.7) ve ABD (%23.0)'nin hemen önündedir. Buna karşın AB ülkelerinin Rusya'dan doğalgaz tedarik oranı 2002-2010 arası dönemde %45.2'den %29.5'e gerilemiş olup, bu trend 2011 ve

¹⁰ Bkz. Tablo- 5

¹¹ Bkz. Tablo- 4

2012 yıllarında tersine dönüp yükselme ivmesi kazanmıştır. AB ülkelerinin Katar'dan doğalgaz tedarik oranı 2001 yılında %1'den 2011'de %11.0'e çıkmıştır.¹²

TABLO 5: Birincil Enerji Kaynakları Tedarik Oranları 2002-2012

	(1000 ton petrol eşdeğeri)					
	2002	2004	2006	2008	2010	2012
AB-28	857.127	935.731	1.010.750	1.014.782	954.290	922.756
Belçika	48.789	53.207	52.303	56.061	53.685	46.131
Bulgaristan	8.589	9.175	9.352	10.359	7.075	6.597
Çek Cumhuriyeti	11.215	11.631	12.870	12.644	11.384	10.776
Danimarka	-8.724	-9.854	-7.836	-4.468	-3.365	-630
Almanya	208.505	211.021	215.396	207.089	201.690	196.772
Estonya	1.527	1.664	1.672	1.539	873	1.115
İrlanda	13.744	13.783	14.242	14.366	13.157	11.832
Yunanistan	23.382	24.775	24.911	25.595	21.712	19.979
İspanya	107.843	115.141	123.898	122.285	106.084	99.409
Fransa	137.440	141.294	141.824	139.126	132.230	125.316
Hırvatistan	4.956	5.055	4.824	5.438	4.461	4.355
İtalya	152.664	158.770	163.488	156.875	149.804	133.814
Kıbrıs	2.591	2.432	2.991	3.059	2.937	2.622
Litvanya	3.662	4.352	5.379	5.407	5.660	5.786
Luxemburg	3.948	4.591	4.627	4.506	4.498	4.338
Macaristan	14.721	15.949	17.207	16.835	14.988	12.329
Malta	1.559	1.903	1.664	1.879	2.392	2.041
Hollanda	30.830	28.955	35.697	33.892	30.548	29.247
Avusturya	20.916	23.563	24.937	23.577	21.533	21.409
Polonya	9.418	13.244	19.007	29.809	31.555	30.098
Portekiz	22.758	23.024	22.527	21.643	18.587	18.131
Romanya	9.267	11.936	11.920	11.293	7.827	8.024
Slovenya	3.478	3.749	3.831	4.307	3.581	3.641
Slovakya	12.061	12.517	12.047	11.772	11.239	10.023
Finlanda	18.512	20.521	20.401	19.710	17.877	15.547
İsveç	19.582	19.505	18.983	19.016	19.294	14.749
İngiltere	-28.640	10.576	49.280	58.288	60.764	86.615
Norveç	-208.676	-201.882	-186.905	-188.535	-172.834	-172.312
Karadağ	0	0	502	561	285	365
Makedonya	1.155	1.117	1.260	1.328	1.220	1.424
Sırbistan	4.020	5.678	6.209	6.209	5.169	3.991
Türkiye	51.486	58.290	69.159	72.815	74.290	90.310

KAYNAK: EUROSTAT, Net imports of primary energy, 2002–12, ERİŞİM: http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/File:Net_imports_of_primary_energy,_2002%E2%80%9312_YB14.png, 17.10.2014 20:45

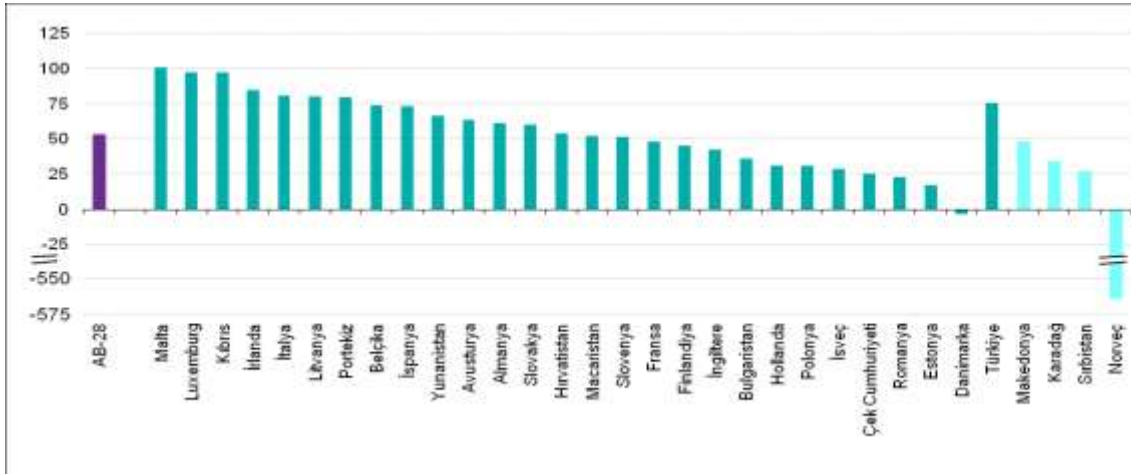
Eğer birincil enerji kaynaklarının tedariği sadece birkaç ülkeden gerçekleştirilirse, AB Birincil enerji kaynakları temininin güvenliği tehlikeye girer. AB ülkelerinin 2012 yılında doğalgaz tedariğinin %76.8'i Rusya, Norveç ve Cezayir'den sağlanmıştır. Yine benzer şekilde AB ülkelerinin 2012 yılındaki ham petrol tedariğinin

¹² Bkz. Tablo- 4

%53.6'sı Rusya, Norveç ve Suudi Arabistan'dan gerçekleştirilmiştir. Taş kömürünün %72.6'sı Rusya, Kolombiya ve ABD'den sağlanmıştır. 2002-2012 döneminde yeni bazı ülkelerden alım yapılmıştır. Örneğin Azerbaycan, Nijerya ve Kazakistan'dan Ham petrol, Katar'dan Doğalgaz temin edilmiştir.¹³ AB'nin enerji tedarikinde bağımlılığı 1980'lerdeki %40'lık orandan 2013 yılında %53.4'e ulaşmıştır.¹⁴

En yüksek enerji bağımlılığı oranı %88.2 ile ham petrol ve %65.8 ile doğalgazda gerçekleşmiştir. 2004 yılından bu yana AB'nin üye olmayan ülkelere tedarik ettiği enerji oranı ürettiği enerji oranının kat be kat üstünde seyretmiştir. Başka bir deyişle AB enerji tüketiminin yarısından çoğu dışarıdan temin yoluyla elde edilen enerjidir. AB'ye üye ülkeler arasında Çek Cumhuriyeti, Romanya, İsveç ve Estonya en düşük enerji bağımlılığına sahip ülkeler olarak, Kıbrıs, Malta ve Lüksemburg birincil enerji kaynakları tedarikinde hemen hemen tamamen dışa bağımlı ülkeler olarak dikkati çekmektedir.¹⁵

TABLO 6: AB-28, 2002-13, Enerji Bağımlılık Oranları

KAYNAK: EUROSTAT, Energy dependency rate — all products, ERIŞİM: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Energy_dependency_rate_%E2%80%94_all_products_2012_\(%25_of_net_imports_in_gross_inland_consumption_and_bunkers_based_on_tonnes_of_oil_equivalent\)_YB14.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Energy_dependency_rate_%E2%80%94_all_products_2012_(%25_of_net_imports_in_gross_inland_consumption_and_bunkers_based_on_tonnes_of_oil_equivalent)_YB14.png), 23.12.2014; 00:55

¹³ Bkz. Tablo- 4

¹⁴ Bkz. Tablo- 6

¹⁵ Bkz. Tablo-6

2013 yılında Rusya'dan tedarik edilen doğalgaz oranı %19.5 artarak Rus gazının AB tüketimindeki oranı %31'e yükselmiştir. Buna karşılık Norveç'ten elde edilen doğalgaz %4.6 oranında düşerek %23'e gerilemiştir. Yine Kuzey Afrika'dan elde edilen doğalgaz %20 azalarak %6 seviyesinde kalmıştır (BP, Statistical Review of World Energy, 2014). AB ülkeleri Birincil enerji tüketim oranlarının 2035 yılına kadar 1984 yılından bu yana en düşük seviyesine ulaşarak %6 oranında düşmesi öngörülmektedir (BP, 2015 : 1).

2035 yılında Fosil yakıtlar AB enerji tüketiminin %66'sını oluşturacağı, 1967 yılından buyana ilk kez tek başına bir enerji kaynağına bağlı kalınmayacağı, petrol ve doğalgazın 2035 yılında her birinin enerji tüketimindeki oranının %29 olacağı bunu yenilenebilir enerji kaynaklarının takip edeceği tahmin edilmektedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının tüketiminin 2024 yılında %18'lik oranla kömür tüketimini geçeceği belirtilmiştir (BP, 2015 : 1).

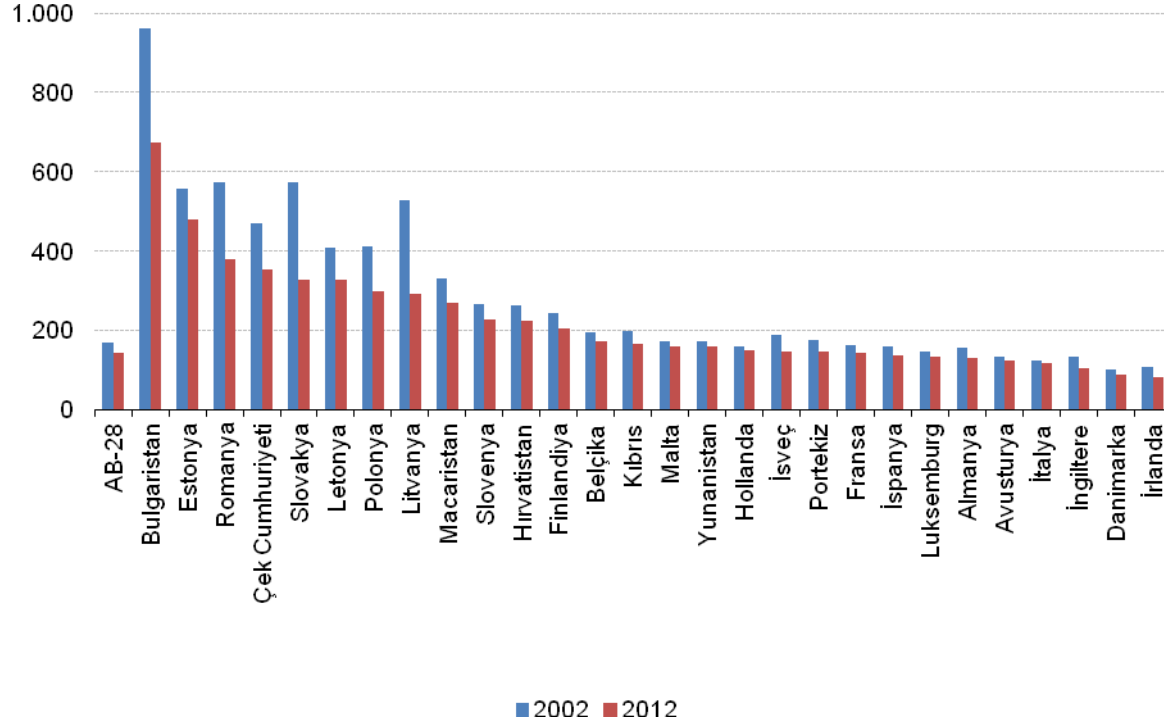
2013-2035 arası dönemde yenilenebilir enerji kaynakları (%136), doğalgazdan (%15) sonra en fazla artan yakıt türü olacaktır. Diğer tüm yakıt türlerinde bu dönemde tüketimde düşme görüleceği değerlendirilmektedir. Düşüşün petrol tüketiminde -%23, kömür tüketiminde -%54 oranında olması beklenmektedir (BP, 2015 : 1).

1.1.3. AB Enerji Yoğunluğu

Enerji yoğunluğu kavramı, enerji verimliliği göstergelerinden birisi olup, enerji tüketiminin ekonomik bir göstergeye (GSYİH, Katma Değer vb.) oranı anlamında tarif edilmektedir. Enerji yoğunluğu; bir istatistiki sunumun (Enerji tüketimi vb.) bir faaliyetin verimlilik düzeyini açıklamaya yetmediğinde, enerji verimlilik endeksi gibi yorumlanmaktadır. Enerji yoğunluğu, bölgeler ve ülkeler temelinde bir birim GSYİH oluşturabilmek amacıyla gereken enerji miktarını ölçen bir enerji verimliliği göstergesidir. Enerji Yoğunluğu yani Gayri safi yurt içi hasıla başına kullanılan oran, enerjinin verimli bir şekilde kullanıldığının göstergesidir. Göstergenin düzeyi ülkelerin veya bölgelerin ekonomik yapısı, enerji tüketim yapısına bağlıdır.

Bir ülkenin ekonomik düzenindeki sistemsel tadilat, enerjiyi tüketim biçimindeki gelişmeler, enerji yoğunluk ivmesinin seyrini değiştirmektedir. Genel olarak güvenilir bir gösterge olarak değerlendirilmektedir.

TABLO 7: AB Ülkeleri Enerji Yoğunluk Oranları

KAYNAK: EUROSTAT, Energy production and import, ERIŞİM: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Consumption_of_energy, 23.01.2015 21:15

2005 yılındaki Avrupa Birliği genişleme süreci, enerji verimliliğinin yaygınlaştırılması istikametinde atılan adımları teşvik eden unsur olmuştur. Bilhassa enerji yoğunluğu, merkezi sistemden serbest piyasa düzenine adım atan Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Estonya’da çok fazla seviyededir. 2007’de Birliğe kabul edilen Bulgaristan ile Romanya hakkındaki enerji yoğunluğu rakamları Birlik seviyesinin 5 ila 10 kere fazlasıdır.¹⁶

¹⁶ Bkz. Tablo-7

2004 yılında Rusya'nın kabulüyle beraber, 2005 yılında Kyoto Belgesi'nin uygulamaya girip kanuni olarak geçerliliğe dönüşmesi, Enerji verimliliğinin etkinleştirilmesini gündem hâline getirmiştir. Avrupa Birliği ülkelerinin Kyoto Mutabakatı dahilindeki yükümlülüklerini yerine getirmesi, enerji ile ulaştırma konusundaki izlenen siyasete bağlıdır. Avrupa Birliği genişleme politikası, Kyoto Mutabakatı'nın uygulamaya başlanması, petrol ve doğalgaz maliyetlerinin artması, Avrupa Birliği'nin enerjiye yönelik politikasında enerji verimliliği kavramını imtiyazlı konuma dönüştürmüştür (Öner, 2006 : 334). AB'nin 2027 yılında dünyanın en fazla enerji verimliliğine sahip ekonomik bölgesi olacağı öngörülmektedir. 2035 yılında dünya enerji yoğunluğu en az olan bölgesi olması beklenmektedir (BP, 2015 : 1).

1.2.AB'NİN ENERJİ TEDARİK GÜVENLİĞİ

AB, enerji bakımından çeşitli problemlerle yüzleşmek zorunda kalmaktadır. En fazla gün yüzünde beliren sıkıntılar, enerji arz emniyetinin oluşturulması, enerji çeşitliliği yaratılması sorunudur (Kaleağası, 2006 : 117). Kaynak çeşitliliği; sadece bir enerji arz kaynağına bağlı olmayıp, birden fazla kaynaktan enerji tedarik etme kavramını içermektedir. Kaynak çeşitliliği sağlandığı takdirde bir kaynaktan sorun çıkma ihtimali bile sorun olmaktan çıkmakta ve diğer alternatif kaynaklardan temin edilen enerji ile ülke ekonomilerinin faaliyetlerine devam edebilmeleri sağlanmış olacaktır (Açıkel, 2011 : 58).

AB ülkeleri enerji ihtiyacının yarısından fazlasını AB dışındaki ülkelere karşılamaktadır. Bu oran genel olarak geçen on yıllık süre zarfında artmıştır. Bu enerjinin çoğu, son yıllarda geçiş ülkeleri ile olan anlaşmazlıkları nedeniyle AB'nin enerji tedarik güvenliğini tehdit eden Rusya'dan edinilmektedir. Örneğin 2009 yılında Ukrayna güzergahından gelen Rus gazı kesilmiştir (Eurostat, 2014, p.5).

Enerji Güvenliği kavramı; ulusal güvenlik ve enerji tüketimi için doğal kaynakların edinimi arasında bir bağ oluşturan bir terimdir. Günümüzün modern ekonomilerinin işleminde ucuz enerji kaynakları önemli hale gelmiştir. Uygun fiyata yeterli enerji kaynaklarının edinimi olarak tanımlanan enerji güvenliği kavramı, günümüz devletleri için son derece önemlidir (Yergin, 2006 : 70-81).

Enerji güvenliği, enerji kaynaklarının istikrarlı bir şekilde mevcut olması, acil ihtiyaç halinde elde edilebilmesi, çabucak gereksinimin karşılanması olarak tanımlanmaktadır. Enerji arz emniyeti, enerjinin gereksinimleri karşılayacak biçimde kontrolünün yapılması, az maliyete sahip olması, enerjide çeşitliliğe ulaşılması, enerji kaynaklarının istikrarlı bir şekilde temin edilebilmesi ve güvenli bir şekilde edinilip satılması gibi birçok unsuru içermektedir (Aras & Yorkan, 2005 : 5).

Enerji güvenliği kavramı çevre bakımından düşünüldüğünde Avrupa Birliği bölgesinde karbondioksit salınımlarının ortalama yüzde 95'ini fosil yakıtlar oluşturmaktadır. Avrupa Birliği daha düşük salınımı olan kaynaklara yönelmek durumundadır. Kömür değil de doğal gaz kullanmak, nükleer ve yenilenebilir kaynaklara yönelmek gibi. Bununla beraber enerji kaynaklarının ülkeler arasında düzensiz dağılımı bazı önemli sorunlara neden olmuştur.

Enerji güvenliğine yönelik tehditler; bazı enerji üreten ülkelerde siyasi istikrarsızlık, enerji kaynakları üzerinde rekabet, enerji temin altyapısına yönelik saldırı, kazalar, doğal felaketler, terörizmin artması, egemen ülkelerin dış petrole olan bağımlılıklarını kapsamaktadır. Örneğin Rusya ve Ukrayna arasında devam eden gergin siyasi ilişkiler, Avrupa enerji güvenliği meselesini tekrar gündeme getirmiştir (Conn, 2014 : 2).

Tekel hâline gelmiş üretici ülkeler ürünlerini daha fazla meblağdan satmayı denemiştir ve enerji güvenliği kavramını kendi politik çıkarları için bir silah olarak kullanmıştır. Başka bir deyişle üretici ülkeler kendi enerji ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla kendi politik ve askeri güçlerini ucuz ve daimi bir enerji temini sağlamak

maksadıyla kullanmıştır. Netice olarak enerji temin güvenliği savaşlara sebep olan bir unsurdur. Bu yüzden ülkeler sürekliliği olan, güvenli, temiz ve ucuz enerji bulmak zorundadır. Bu nedenden kaynakları çeşitlendirmek zorundadırlar. AB en büyük enerji ithalinde bulunan bölgedir (Efegil & Musaoğlu, 2011 : 153-154). ABD ve Çin'den sonra üçüncü büyük enerji tüketicisidir. AB enerji ihtiyacının yarısından çoğunu dışarıdan temin etmektedir. AB'nin birincil enerji ihtiyacının önemli bir kısmı Rusya ve Norveç'ten temin edilmektedir.¹⁷

AB'nin enerji tedarik ettiği ülkeleri değerlendirdiğimizde, enerji tedarığının büyük çoğunluğunun sadece birkaç ülkeden gerçekleştirdiği açık seçik bir şekilde görülmektedir. Bu da enerji güvenliğini tehdit eden bir durumdur. AB sınırlı sayıda rekabet eden tedarikçi ülke ile karşı karşıya olan kuşatılmış bir pazar görünümündedir. Gazprom'un¹⁸ tekeli yaklaşımları da halihazırdaki bu problemi AB açısından daha da ağırlaştırmaktadır (Cameron, 2009 : 24). Norveç'ten enerji tedarığında önemli bir problem olmamasına rağmen ülkenin petrol üretim miktarı gitgide azalmaktadır. Bunun sebebi olarak Norveç petrol sahalarının tükenmeye doğru yaklaşması gösterilmektedir. AB'nin kıta olarak bünyesinde barındırdığı petrol ve doğal gaz kaynakları yalnızca Kuzey Denizi bölgesinde mevcuttur. Bu bölge petrol bakımından değerlendirildiğinde global üretimin sadece %4,4'ünü karşılamaktadır. 25 yıl içinde Kuzey Denizi bölgesinde enerji kaynakları tükenmiş olacaktır (Öğütçü, 2007 : 181). 2013 yılında petrol ve doğalgaz üretiminde düşüş gerçekleşmiştir (BP, 2014 : 3-4).

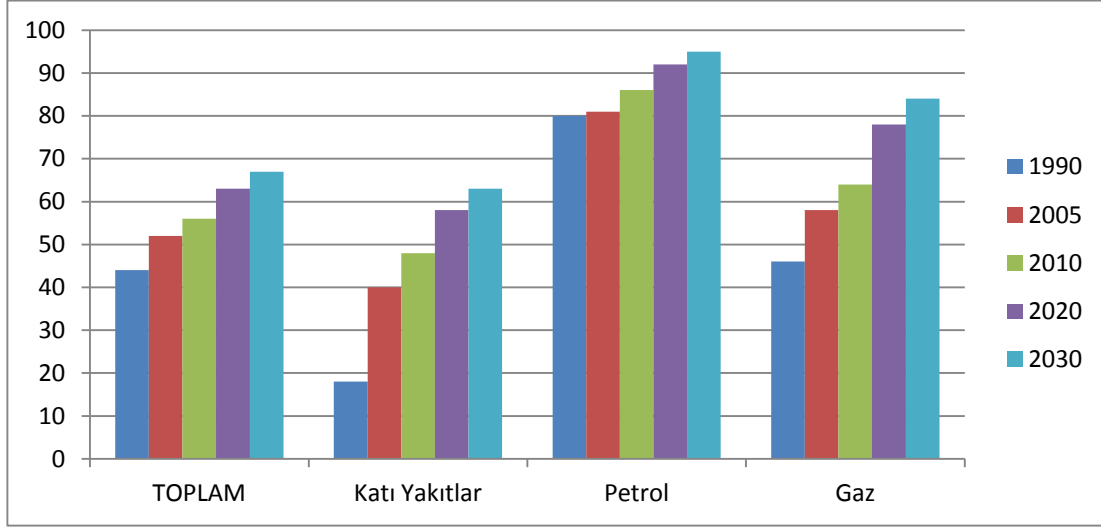
Diğer yandan Rusya Ukrayna ve Beyaz Rusya'dan geçen gaz akışını 2006, 2007 ve 2009 yıllarında kesmiştir. Rusya kendi çıkarları için enerjiyi politik bir silah, koz olarak kullanmıştır. AB yaşanan bu üç olaydan sonra Rusya'ya olan enerji bağımlılığını sorgulamaya ciddi bir şekilde başlamıştır (Saivetz, 2009 : 100). 2030 tahminlerine göre doğal gazda dışa bağımlılık % 84'e, petrolde bağımlılık % 93 üst sınırına dayanacaktır. AB'nin gaz tedarığının % 30'unu Rusya sağlamaktadır. 2030'da AB'nin doğalgaz

¹⁷ Bkz. Tablo- 4, Tablo- 5

¹⁸ Gazprom: Rusya'nın ulusal enerji şirkettir. Rus hükümeti şirketin %50,002 oranında hissesine sahiptir (Gazprom, 2015).

tedariğinin hemen hemen % 80'i bulacağı düşünülmektedir. Toplam tedarik % 85'inin Rusya'dan yapılacağı öngörülmektedir.¹⁹

TABLO 8: AB'nin 2030 Yılına kadar Enerji Bağımlılık İvme Oranları

KAYNAK: EUROSTAT, EU Climate and Energy Policy,
ERİŞİM: http://ec.europa.eu/research/energy/eu/index_en.cfm?pg=policy-energy-and-climate-policy,
23.12.2014 20:45

2000 yılında AB Komisyonu enerji kaynaklarının güvenliği hususunda Yeşil Kitap' da çok ciddi tespitlerde bulunmuştur. Kitapta tedbir alınmadığı takdirde AB Enerji Bağımlılığının 2000 yılındaki %50 seviyelerinden 2030 yılında %70 seviyelerine tırmanacağı yorumunda bulunulmuştur.²⁰

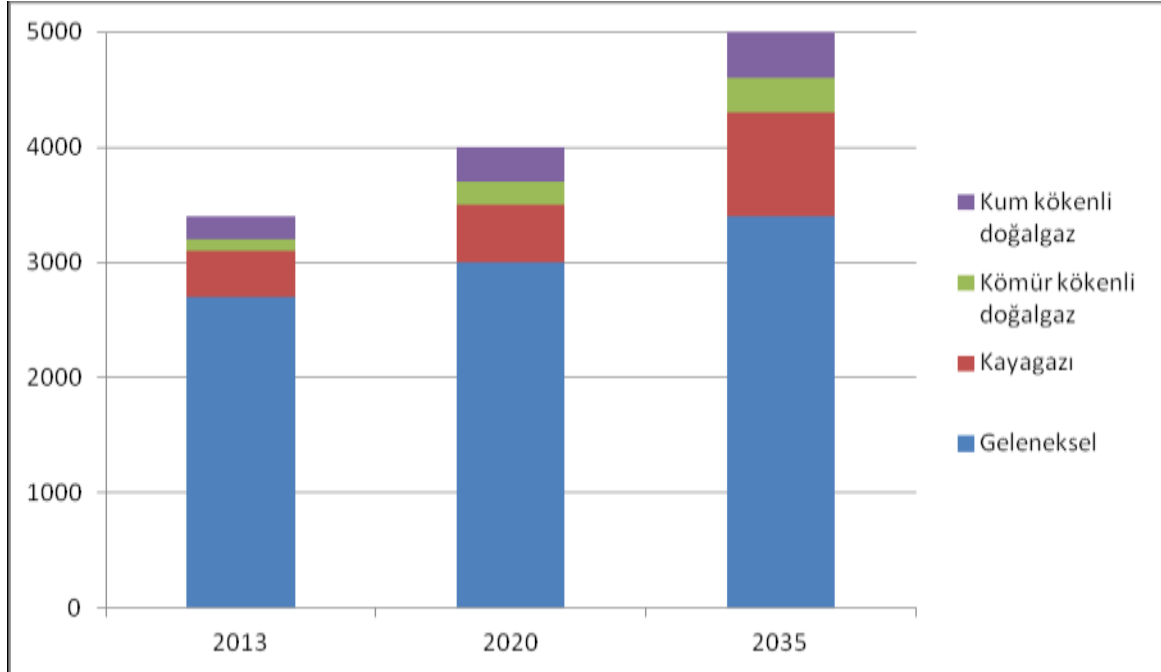
Birlik dışından tedarik edilen fosil yakıtlar için son durum şu şekildedir; AB petrol tedarikinin %45'i Ortadoğu kaynaklıdır. 2030 yılına kadar Petrol tüketiminin %90'ı birlik dışından temin yoluyla karşılanacaktır. AB doğalgaz tedarikinin %40'ı Rusya kaynaklıdır (%30 Cezayir, %25 Norveç). Cezayir'in üretiminde son yıllarda düşüş gözlemlenmiştir. Bu düşüşün sebebi olarak miadı dolan rafineri alanlarının yerine yenilerinin açılmasının ertelenmesi, yatırım eksikliği, altyapı eksikliği ve teknik sebepler gösterilmektedir (EIA, 2014 : 11). Cezayir bu durum nedeniyle, AB'nin uzun vadede

¹⁹ Bkz. Tablo- 8

²⁰ Bkz. Tablo- 8

enerji ihtiyacını karşılayacak durumda değildir. Bu da gelecek yıllarda AB ülkelerinin daha çok miktarda Rus gazına ihtiyaç duyacağı ve bağımlılık nispetinin artacağı anlamına gelmektedir. 2030 yılına kadar AB'nin doğalgazda dışa bağımlılığının %80'e ulaşması beklenmekle beraber doğalgaz tedariğinin %60'ının Rusya'dan gerçekleştirilmesi beklenmektedir (EurActiv, 2012).

TABLO 9: 2013-2035 Tahmini Doğalgaz Üretim Miktarları

KAYNAK: CEDIGAZ, Medium and Long Term Natural Gas Outlook, February 2015, ERİŞİM: <http://www.cedigaz.org/> 02.03.2015 23:45

2035 yılında AB ülkelerinin doğalgaz tedariğinin son derece çeşitleneceği öngörülmektedir. LNG tedariğinin hemen hemen üç katına katlanacağı 2035 yılında bugünkünden %9 artarak tüketimin %30'unu oluşturacağı değerlendirilmektedir. Bununla beraber Rusya'dan boru hattı vasıtasıyla doğalgaz temini %15 artarak önemini korumaya devam edecektir. 2035 yılında bu yolla edilen gazın pazardaki payının %31 olması beklenmektedir (BP, 2015 : 1).

1.2.1. AB ve Rusya Arasında Karşılıklı Bağımlılık Üzerine İlişkiler

Çeşitli roller alan ülkelerin oluşturduğu uluslararası çapta yapılan siyasette, bu rolleri uygulayanların kendi aralarında oluşan tesirleşmenin meydana getirdiği şartları ifade eden karşılıklı bağımlılık; pek çok ülkenin kendi aralarındaki tesirin oluşturduğu münasebetlerin devletler arası düzende sebep olduğu kompleks durumlardır (Keohane & Nye, 2001 : 7, *aktaran*, Gürkaynak & Yalçiner, 2009 : 75).

Karşılıklı bağımlılığın söz edildiği yerde tarafların yapılan işten dolayı bir gayret harcaması ya da bir ekonomik bakımdan yükü esastır. Başka bir deyişle, devletler arası sistemde iki aktör için karşılıklı bağımlılıktan bahsedilebilmesi için aktörlerin bir maliyet ilişkisine sahip olması ve bu ilişkinin bir diğerinin politik strateji belirleme esnekliğini daraltması durumunun oluşması gerekmektedir.

Karşılıklı Bağımlılık öncelikle her iki tarafa da fayda sağlamaktadır. AB üye ülkelerin sanayisi ve kendi toplumları için ihtiyacı olan petrol ve doğalgazın büyük kısmını Rusya'dan sağlamaktadır. Diğer taraftan Rusya ekonomisi için hayati öneme sahip geliri bu enerji transferinden elde etmektedir (Shleifer & Treisman, 2011).

Karşılıklı bağımlılığın önem kazandığı global düzende, herhangi iki ülkenin aralarında yaşadığı istenmeyecek tarzdaki münasebet, taraflara olumlu ya da olumsuz etkileri olacaktır. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın bu ülkelerden birisinin karşındakine herhangi bir konuda ihtiyaç duyma derecesi daha çoktur. Bu vaziyet karşı görüşteki ülke açısından olağanüstü bir koz elde etmesi anlamına gelmektedir. Bununla beraber, taraf ülkeler ilişkilerin normal seyri içerisinde sürmesine yönelik menfaat politikasını benimsemiştir ki, neticede ortaya çıkan keyfiyet karşılıklı bağımlılık ile yakından ilgilidir. Bağımlılık kavramı ile kastedilen bir ülkenin diğeri üzerinde tam bir hakimiyet kurması, karar verici ve yönlendirici konumda bulunmasıdır. Bağımlılık kavramının tam tersine Karşılıklı bağımlılık kavramından kastedilen, tarafların münasebetlerin sürdürülmesine yönelik arzu ve girişimleridir (Wagner, 1988 : 468, *aktaran*, Gürkaynak

ve Yalçın, 2009 : 75). AB Rusya ilişkilerine karşılıklı bağımlılık teorisi açısından bakıldığında yapılan tanıma uymaktadır.

Doğalgazda Rusyaya bağımlılık konusunda AB'yi bir birlik gibi değerlendirmemek gerekmektedir. Bulgaristan, Litvanya, Finlandiya, Estonya, Letonya ve Çek Cumhuriyeti %100 nispetinde Rus gazına bağımlıyken, İspanya'nın Rusya ile gaz tedarik bağı bulunmamaktadır. Almanya, İngiltere, Fransa, bağımlılık oranları çok değildir fakat Rus doğalgazını kullanmaktadırlar. Bunun gibi farklılıklar, AB ülkelerinin Rusya'ya yönelik müşterek bir strateji geliştirememesine neden olmuştur. AB ülkelerinin müşterek menfaatlerinin çeşitliliğine neden olmaktadır (Karagöl & Kaya, 2014 : 28-31).

AB'nin geleceğe yönelik olarak Enerji Bağımlılık ivmesi değerlendirildiğinde AB için en büyük tehlike, enerji bakımından Rusya'ya olan bağımlılığın artmasıdır. Bağımlılığın azaltılması için çeşitli projeler tasarlanmıştır ve girişimlerde bulunulmuştur. Rusya AB'nin enerji tedarik kaynaklarını çeşitlendirme girişimlerine karşı çıkmıştır. Rusya'nın asıl politikası, Avrupa ve Orta Asya'daki güçlü konumunu korumak ve sürdürmek olmuştur (Erdoğan, 2010 : 28). Bununla beraber, AB ve Rusya arasındaki enerji ilişkileri ile ilgili olarak birkaç farklı görüş ortaya çıkmıştır. Birincisi, Sovyetler Birliği zamanında bile Rusya'nın Avrupa'ya verdiği doğalgazı kesmediğidir. Bu açıdan bakıldığında ve geçmiş dönemler dikkate alındığında, Rusya'nın doğalgazı kesmek için daha az sebebi vardır. Enerji hususunda AB ülkelerinin Rusya karşısında bir bağımlılığın söz edilse de Rusya'nın da yine AB ülkelere yönelik bir karşılıklı bağımlılığı vardır. Karşılıklı bağımlılık ile ifade edilen bir çıkar ilişkisi söz konusudur (Cameron, 2009 : 20-28).

İkinci farklı görüş Gürcistan ve Ukrayna krizlerinden sonra Rusya'nın kendisini tehdit altında hissetmesi ve dış politikada enerji konusunu bir koz olarak kullanmaya başlamasıdır. Doğalgaz fiyatlarının artması ve Rusya tarafından kesinti yapılması bu ikinci görüşü haklı çıkarmıştır (Lucas, 2008 : 11-27).

Savaşın sonrasındaki askeri harcamalarını azaltan Almanya, başarılı bir ticaret ülkesi hâline gelmiştir. Savaş sonrası Alman dış politikası, Kuzey Akım Projesinin iyi bir

örneğini teşkil ettiği “Uluslararası İşbölümü” politikasını benimsemiştir. Bu strateji karşılıklı bağımlılığı artırmıştır. Ekonomik bakımdan karşılıklı bağımlı olarak siyasi açıdan entegre olma ve ülkeler arasında mevcut barışın devamının teminine katkıda bulunma hedeflenmiştir (Jackson & Sørensen, 2007 : 104). Bu strateji Almanya ve İtalya’nın İngiltere, Doğu Avrupa ülkeleri ve AB Komisyonu tarafından desteklenen Nabucco projesi yerine, Nabucco projesi hususunda pasif tutum sergileyerek uygulanabilirliğini zayıflatıp Rusya ile işbirliğini daha ileriye taşıma politikasını açıklamaktadır.

Keohane ve Nye’nin karmaşık karşılıklı bağımlılık kuramına göre karşılıklı bağımlılık, hem AB’ye hem Rusya’ya fayda sağlayacak bir husustur. İlk olarak AB yirmi sekiz üye ülkesinin sanayii ve halkı için gerekli olan enerjiye dönüştürebileceği petrol ve doğalgazı elde edebilecektir. Diğer taraftan Rusya, ekonomisinin devamı için hayati öneme haiz geliri elde edecektir (Shleifer & Treisman, 2011 : 127).

İkinci olarak karşılıklı bağımlılık görüşü, AB ve Rusya arasındaki barışın devamına katkı da bulunacaktır. Teori çerçevesinde düşünüldüğünde, her iki aktör şu an biri diğerine herhangi bir askeri çatışma çıkması ihtimal olmayacak derecede aşırı bağımlıdır. Bu nedenle aralarındaki işbirliği çok değerlidir (Jackson & Sørensen, 2007 : 105-107).

Elbetteki her iki aktörü askeri çatışmadan uzak tutan, AB’ye üye ülkelerin çoğunun üyesi bulunduğu caydırıcı bir güç olarak NATO’nun varlığı gibi başka faktörlerde vardır. Bununla beraber, teori karşılıklı bağımlılığı, ilişkilerin çökmesi neticesinde hem AB hem de Rusya açısından şiddetli sosyo ekonomik sonuçları meydana getirecek birincil faktör olarak vurgulamaktadır.

Realistlerin aksine karşılıklı bağımlılık teorisinin savunucuları, aktörler arasında çatışma çıkması için herhangi bir sıradan hususun yeterli olacağına inanmazlar. Fakat onlar Keohane’nin de ifade ettiği gibi ekonomik bir konu üzerinde tehdit yada güç kullanımının devrimsel bir değişime ya da dramatik bir çatışmaya ya da ileri sanayileşmiş ülkelerde akla yatkın olabileceğini düşünmenin imkansız olmadığına inanmaktadırlar (Gürkaynak & Yalçınar, 2009 : 74-83). Eğer herhangi bir şey bir aktör

için yeteri kadar değerli ise çatışma çıkma ya da fikir ayrılığına düşme ihtimali vardır. Enerji hayati öneme sahip bir kaynak ve doğalgaz da AB enerji tedarikinin önemli bir ögesi olarak görüldüğü için, her iki aktör için enerji alış verişinin yaratmış olduğu artan karşılıklı bağımlılık ortamında doğal bir risk mevcuttur. Rusya'dan ithalatı ana olarak fosil yakıtlar oluşturmaktadır.

Enerjinin bir aktör açısından stratejik önemi, bir ülkenin o enerji kaynağının tedarikine yüksek derecede güvenli ve istikrarlı olarak dahil olmasıdır. Bu yüzden karşılıklı bağımlılık sadece iki aktörün karşılıklı olarak birbirine eşit derecede bağımlı olduğu durumlarda geçerlidir. Bir aktörün diğeri üzerinde bu dengenin zamanla değişme durumu ihtimali vardır.

Keohane'e göre Karşılıklı bağımlılık kuramının özü, uluslararası arenada aktörler arasında ilişkilerle olduğu kadar ülkelerin politikalarında güç unsurunun oynadığı rol ile de direkt olarak ilişkilidir (Gürkaynak & Yalçiner, 2009 : 74-84). Bağımlılık dengesindeki arzu edilmeyen değişiklik doğal olarak her iki tarafta da endişeye neden olmaktadır. Bu endişe Nabucco projesine karşı Rusya'nın takındığı tavırda açıkça görülmüştür. Rusya önceki yüzyıllarda olduğu gibi gelecek yüzyıllarda da global çapta bir güç unsuru olan aktör olmayı hedeflemektedir. Bu hedef sadece yıkılıp giden SSCB'nin nostaljisi değil, aynı zamanda şu an ki imkan ve kabiliyetleri ile de uyumlu olan büyük güç olma hırsı ve arzusu ile de yakından alakalıdır.

2008 yılında çıkan Rus-Gürcü savaşı fiziksel olarak bu hırsı pekiştirdiği gibi 2007 yılındaki Putin'in Münih konuşması da yeniden dirilen Rusya'nın uluslararası arenada yeniden belirmesini sözlü olarak pekiştirmiştir.²¹ Gerçi AB ile kıyaslandığında teknolojik olarak biraz geride kalmış, maliyeti ve harcaması çok olan Rus askeri gücünün etkinliğinin düşmesi de değerlendirilmelidir (Buzan & Wæver, 2003 : 433-435). Karşılıklı bağımlılığın doğası dikkate alındığında, Rusya'nın gerçek manada tek kozu yüksek oranda talep edilen enerji kaynaklarının tedarikçisi pozisyonunda bulunmasıdır. Küçümsenemeyecek derecedeki bu koz yakın gelecekte, Rusya'nın içte

²¹ 2007 yılında Putin Münih'te yaptığı bir konuşmada sınırlarını aşan ABD'ni suçlamıştır. ABD liderliğindeki tek taraflı dünya düzenini ağır bir şekilde eleştirmiştir

olduğu kadar dış politikada da başarısında başarıya götürecek bir odak noktası olacaktır. Putin ülkenin jeopolitikte yerini büyük oranda enerjinin belirleyeceğini ifade etmiştir (Cameron, 2010 : 22-24). Şiddetle enerji peşinde oluşan bir ulusal gündem Putin döneminin devlet politikasının karakteristik bir değeri olmuştur

1.3. Sonuç

Bu bölümde güncel verilerle oluşturulan tablolarla AB ülkelerinin enerji üretim, tüketim ve tedarik oranları ile enerji bağımlılığı durum değerlendirmesi yapılmıştır. Bu değerlendirme sonucunda AB'nin Rusya'ya enerji bakımında aşırı derecede bağımlı olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Aynı zamanda tükettiği enerjinin yarısından çoğunu dışarıdan temin ettiği görülmektedir. Geçmiş yıllarda yaşanan Ukrayna krizleri nihayetinde meydana gelen Rusya ve AB arasındaki enerji nakil sorunu neticesinde, Rus enerji şirketi Gazprom'un tekелci yaklaşımları ve uygulamaları sonucunda AB Rusya'nın güvenilir bir tedarikçi ülke olmadığı dersini çıkarmıştır. Bunun sonucunda enerji tedarik güvenliği bağlamında hassasiyetini arttırarak Güney Gaz Koridoru kapsamında NABUCCO, TAP, TANAP tarzı projeler üreterek Rusya'ya olan bağımlılığı bir nevi azaltma yoluna gitmiştir.

Tam da bu noktada, AB ve Türkiye'yi enerji politikaları bağlamında biraraya getiren ya da birbirine enerji nakil hatları bakımından karşılıklı bağımlı kılan nedir sorusunun cevabı ortaya çıkmaktadır. AB güvenli enerji tedariki kapsamında alternatif çözüm arayışları kapsamında jeopolitik konumu gereği Türkiye'ye muhtaçtır. Türkiye enerji üreten bir ülke değildir. Fakat doğusunda bulunan zengin enerji kaynaklarına sahip ülkelere yakınlığı sebebi ile stratejik bir konumda bulunmaktadır. Coğrafi konumunun getirdiği bu avantajı kullanıp enerjide söz sahibi olabilecek bir politika sergilemelidir. Türkiye ve AB enerji Politikaları örtüşmekte ve sonuç olarak Türkiye giderek önem kazanan bir alternatif güzergah olarak ön plana çıkmaktadır. Bunu hem AB'nin hem Türkiye'nin örtüşen çıkarları ve ortak politikaları meydana getirmiştir.

Bir sonraki bölümde oluşturulmak istenen AB ortak enerji politikasının tarihi gelişimi ile beraber analiz edilecektir. Yine ikinci bölümde AB enerji bağımlılığı sorununa alternatif olabilecek kaynaklara sahip bölgeler olan Kafkasya, Ortadoğu ve Orta Asya bölgelerinin jeopolitik durumları üzerinde durulacaktır.

BÖLÜM 2

AB’NİN ENERJİ POLİTİKALARINDA ENERJİ ÇEŞİTLİLİĞİ VE ENERJİ BAĞIMLILIĞINI AZALTMA ÇABALARI

Bu bölümde AB enerji politikasının tarihi seyri üzerinden, AB Komisyonu’nun çeşitli tarihlerdeki bazı uygulamalarına değinilecektir. Üye ülkelerin ortak bir politika oluşturma yolunda karşılaştıkları engellerden söz edilecektir. AB enerji politikasının neorealizm açısından değerlendirilmesi yapılacaktır.

AB enerji politikası, AB Komisyonu ile üye ülkelerin hükümetleri ve enerji şirketleri arasında çelişir hale gelmiştir. AB enerji politikası oluşturma gayretleri, üye ülkelerin hükümetleri ve enerji şirketlerinin kısa süreli gereksinimleri ile AB’nin uzun süreli gereksinimleri arasında çıkmaza girmiştir (Barysch, 2011 : 1). AB ile Rusya ilişkileri değerlendirildiğinde, AB için “Devletler Topluluğu” tabiri yerine “Devletler Sistemi” tabirini kullanmak daha uygun olacaktır. Almanya ve İtalya gibi AB’ye üye ülkeler Rusya ile karşılıklı yakın ilişki içerisinde olmuştur (Freifeld, 2009 : 2). Almanya’nın Rusya ile bu kadar yakın ilişki içerisinde olmasının sebebi, enerji şirketlerinin Gazprom ile beraber büyük enerji projeleri için daha kolay biraraya gelebilmesine bağlanmıştır (Lucas, 2008 : 222).

2.1. AB ENERJİ POLİTİKALARININ TARİHİ GELİŞİMİ

AB enerji politikasının kaynağı Paris Antlaşması’dır.²² AB Kömür Çelik Teşkilatı’nın kurulması, Paris Antlaşması’na dayanır. Roma Antlaşması’nda Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun kurulması ile ilgili olarak bazı düzenlemeler yapılmıştır. AB’nin 1973’de gerçekleşen birinci petrol krizine²³ değin, bir enerji stratejisi yoktur. AB ülkeleri ortak enerji stratejisi hususunda hakimiyetlerini bir yukarı müesseseye aktarmaktan çekinmişlerdir (Martin & El-Agraa, 2007 : 316). Enerji bakımından büyük oranda dışarıdan temine yönelmiş AB ülkelerinde petrol krizlerinin negatif ekonomik

²²Paris Antlaşması 18 Nisan 1951 yılında Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Fransa, Batı Almanya ve İtalya’nın katılımıyla gerçekleşmiştir.

²³1973-1974 döneminde OPEC ülkelerince işlenmemiş petrol fiyatları tek taraflı yüksek miktarda arttırılmıştır. Bu hamlenin akabinde dünya ekonomilerinde negatif yönde ekonomik ve sosyal sıkıntılar meydana gelmiştir (Belet, 2013 : 1000).

tesirleri nihayetinde, dahildeki sektöre enerji sunumunu zararlı etkilerden kurtaracak bir politikaya gerek görülmüştür (Öner, 2006 : 330). 1973 yılındaki OPEC krizinden sonra AB petrol ihtiyacını azaltmak maksadıyla yeni enerji kaynakları aramaya karar vermiştir. Bu maksatla nükleer enerjiye yönelmiştir. Petrol krizlerinin sonucunda oluşan yeni anlayış kapsamında, AB ithalatlara olan bağımlılığı azaltmayı amaçlamıştır (Yıldız, 2013 : 165).

Enerji tasarrufunu artırma, enerji verimliliğini yaygınlaştırma ile ilgili eğilimler, mevcut lokal enerji kaynakları iyileştirmesi, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi (nükleer, biomas, rüzgar, hidrolik benzeri sürdürülebilir enerji kaynakları için AB finansmanı tahsisi) konularının gündem yapılması neticesinde, 1973’de %62’de olan enerji bağımlılığı, 1980’de %40’a düşmüştür. Fakat, çoğalan enerji talebi ile beraber Avrupa Birliği’nin genişleme süreci dışarıdan enerji tedarikini çoğaltmıştır. Bağımlılık 1990’ların ikinci yarısında %50 seviyesine yükselmiştir. 1980’li yıllarda AB’nin enerji konuları arasına “çevre” konusu da dahil olmuştur. Halihazırdaki enerji üretim düzeninin başlangıcından son tüketimine kadar geçen süreçte doğayı olumsuz yönde etkilediği herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Doğaya karşı hassas enerji çoğaltım yapılarının araştırılması hususu, gündem konusu yapılmıştır (Cansevdi, 2004 : 9).

1986 yılında AB Konseyi AB’ye üye ülkelerin enerji konusunda kendi kendilerine yetebilmelerini amaçlayan bir iç enerji pazarı oluşturulması yönünde karar almıştır. AB Konseyi kararıyla 1995 yılına kadarki süreçte uygulanacak olan politikalar belirlenmiştir. Yeni enerji politikasının hedefi, tüketicilere yeterli ve güvenilir enerji arzının ekonomik olarak temin edilmesidir. Enerji sektöründe kısa vadede gelgitlerin oluşabileceği, Avrupa Birliği enerji politikasının bu gelgitlere rağmen dayanıklı bir duruş sergilemesi lüzumu ifade edilmiştir. AB’nin enerji arz emniyetinin sağlanması için kendi enerji kaynaklarının geliştirilmesi gerektiği; dışarıdan sağlanan enerjide kaynak ülke çeşitlendirmesinin artması gerektiği ve kullanılan enerji türlerinin de çeşitlendirilmesi gerektiği bildirilmiştir. AB Konseyi tarafından belirlenen fiyatlandırma politikasının uygulanması gerektiği belirtilmiştir. AB enerji politikasının hedefleri;

enerji arz emniyeti, çevreci yaklaşımlar çerçevesinde kararlar alınması ve dahili enerji sektörünün kurulmasıdır (Keskin, 2007 : 72).

1990 yılında SSCB'nin yıkılma sürecine sürüklenmesiyle beraber Avrupa Birliği, enerji tedarik güvenliği için girişimlerde bulunmuştur. Bu dönemde enerji tedarik güvenliğini arttıracak, enerji verimliliğini yaygınlaştıracak ve çevreci yaklaşımlar çerçevesinde tedbirler alınmıştır. Bu periyot içinde TACIS (Bağımsız Devletler Topluluğu'na Teknik Yardım, 1993), TRACERA (Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaştırma Koridoru, 1995), INOGATE (1995), SEERF (Güneydoğu Avrupa Enerji Düzenleyici Forumu) benzeri programlarla enerji kaynaklarının güvenliği sağlanmaya çalışılmıştır (Yorkan, 2009 : 29).

1991 yılında AB Enerji Tüzüğü 46 ülke tarafından onaylanmıştır. Tüzüğün ana hedefi; enerji tedarik, üretim ve dağıtım güvenliğini arttırmak, enerjinin etkin bir şekilde kullanılması, çevreye olan zararının minimum seviyeye indirilmesi olmuştur. Bu hedeflere ulaşmak maksadıyla 1998'de AB Enerji Tüzüğü ile AB Enerji Verimliliği belgesi uygulamaya girmiştir. 1995 yılında yayımlanan Yeşil Kitap'ta²⁴, yeni enerji politikalarının Avrupa Birliğinin tüm bireylerini kapsadığı belirtilmiştir. Söz konusu belgede geleceğe dair tahminler ifade edilmiş; gelecek yıllar içerisinde elektrik talep artışı yaşanabileceği, Avrupa Birliğinin enerji bağımlılık seviyesinin %50'ye ulaştığı, bu rakamın 2020'ye kadar %70 seviyesine çıkabileceği tespitinde bulunulmuştur. Enerji arz güvenliği, uzun-kısa dönem olmak üzere iki şekilde planlanmış ve enerji yatırım teşebbüslerinin uzun dönemde karşılık bulabileceği belirtilmiştir. Kömürün önemi vurgulanmıştır. Serbest piyasa ücretlerini belirlemede, kömür en kayda değer unsur olarak değerlendirilmiştir. Dış kaynak yerine AB içindeki kaynaklardan istifade etmek gerekliliği, devletlerarası birlikte hareket etme ve koordinein enerji politikasına olumlu katkı sunacağı vurgulanmıştır (Yıldız, 2013 : 167).

²⁴ Yeşil Kitaplar (Green Papers); enerji, politika, para, iletişim gibi tek bir konuda bir düşünce ileri sürerek Avrupa düzeyinde bir tartışma süreci başlatmak amacıyla oluşturulan belgelerdir. Bu şekilde tartışarak ortaya çıkan görüşler daha sonra Beyaz Kitaplarda (WhitePapers) yer alarak somut birlik faaliyetlerine dönüşmektedir (Keskin, 2007 : 79).

Enerji alanındaki sorunların üstesinden gelmek maksadıyla enerji sektörünün ortak pazara girmesine karar verilmiştir. 1995 yılında Kabul edilen AB İç Enerji Pazarı genel hedef ve kurallarını belirleyen, Avrupa Enerji Politikası başlığı altında, Beyaz Kitap yayımlanmıştır. Yeşil Kitap içeriğinde belirtilen hususlar yeniden ele alınmıştır. Enerji çevresel açıdan tutarlı bir şekilde ele alınmıştır. AB dışı enerji ilişkilerinde dengeli bir bakış açısı hedeflenmiştir. 1995 yılındaki kitapta ifade edilen enerji politikası hakkındaki alınan kararlara AB dahilindeki tüm üyeler tarafından uygulanması gerekliliği vurgulanmıştır. AB komisyonu direktiflerinin yürürlüğe girmesi aşamasında koordinasyonun temin edilmesinin önemi üzerinde durulmuştur (EU Commission, 1995).

1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması'yla, AB kendisine sürdürülebilir ilerleme hedefi koymuştur. AB Komisyonu, 2000 yılında yayımladığı yeşil kitapta, dünyada petrol fiyatlarında meydana gelen yükselmenin Avrupa Birliği ülkelerinin enerji bağımlılık oranını yukarı çektiği belirtilmiştir. Enerji sektöründe ücretlerin tespitinde petrolün çok kaydadeğer bir unsur olduğu, bu sebepten farklı enerji kaynaklarını da etkileyerek fiyat artışlarına neden olduğu belirtilmiştir (EU Commission, 2000).

Avrupa Komisyonu, 2007 yılında, AB ülkelerinin emisyonunu azaltmayı amaçlayan “20-20-20” planını²⁵ açıklamıştır (Umbach, 2010 : 1235). Dünya ekonomisi 2008 yılında, Menkul kıymetler borsası ve konut piyasasının çökmesi neticesinde, büyük bir darbe almıştır. AB'nin bazı büyük ulusal ekonomilerinin durduğu ve bazı AB ülkelerinin borçlarını ödeyememe durumuna geldiği, “euro zone krizi” neticesinde Dünya ekonomik krizi meydana gelmiştir. AB'ndeki Gaz tüketimi %6 oranında düşmüştür. Talep, 2010 yılında normalleşmiş fakat 2011 yılında Gaz talebinde tekrar bir düşüş gözlemlenmiştir (BP, 2012, s.23). Talepteki bu düşüş bazı ülkeleri zor durumda bırakmıştır. Rusya'nın AB ülkeleri ile yaptığı uzun süreli antlaşmalardaki “Al ya da

²⁵ “20-20-20” planı AB Komisyonu'nun iklim ve enerji planının bir parçasıdır. Plan, AB'nin yenilenebilir enerji tüketimini %20 oranında artmasını, enerji verimliliğinin %20 oranında artmasını, AB Karbondioksit yayılım oranını %20 oranında azaltarak 1990 seviyelerine düşürülmesini (Commission of the European Communities, 2008 : 2) amaçlamıştır.

Öde”²⁶ şartı bazı ülkeleri çaresiz bırakıp, ihtiyacından daha fazla gaz almaya zorlamıştır (Han, 2011 : 609).

Gaz talep oranlarının dalgalanması durumu olasılığına karşılık Rusya ekonomisinin dengede kalabilmesi için “Al ya da öde” stratejisini tek çıkar yol olarak kullanmıştır (Baev & Øverland, 2010 : 1080). Rusya, kendisinden doğalgaz temin eden ülkelerin aldıkları gazı üçüncü ülkelere tekrar satamayacağı hususunu sözleşmelere eklettirmiştir. Bir ülkede doğalgaz talebi düştüğünde sözleşmelerdeki bu iki madde o ülkede fazla doğalgaz birikmesine neden olmaktadır. Bu durum daha çok Doğu Avrupa ülkeleri ile alakalıdır (Creti & Villeneuve, 2004 : 78). AB’nin büyük ekonomilerine karşı Rusya daha esnek davranmıştır. Örneğin İtalyan ENI şirketinin doğalgaz alımlarında indirimle giderek kendisi ile daha yakın bir ilişki kurmasını sağlamıştır (Loskot-Strachota & Antas, 2010 : 41).

2.1.1. AB Enerji Politikasının Dayandığı Ana Temeller

AB sürdürülebilir ilerlemeyi sağlamak maksadıyla enerji tedarik güvenliği, rekabet edebilen enerji sistemi ve çevrenin korunması gibi üç temel politika tanımlamıştır. AB Komisyonu, 1999 yılında Ortak Analiz Projesini yürürlüğe koymuştur. Bu projede dünya enerji talebinin geleceği, KYOTO protokolü ile uyumlu olarak enerji ve doğalgaz pazarının liberalleşmesi, çevrenin korunmasına yönelik yeni standartların belirlenmesi gibi önemli hususlar vurgulanmıştır.

AB enerji politikası, çeşitli projeler tarafından desteklenmektedir. Yeşil Kitap’da belirtilen, enerji güvenliği olarak adlandırılan hedeflere göre, Avrupa Akıllı Enerji Programı uygulanmaya başlanmıştır.

²⁶ Gaz Tedarik eden ülkenin her yıl belirli miktarda gaz almayı yada ihracatçı ülkeye her yıl belirli miktarda ödeme yapmayı taahhüt ettiği sözleşme maddesidir (Creti & Villeneuve, 2004 : 75).

2.1.2. Enerji Politikalarının Neo-Realizm Açısından Değerlendirilmesi

ABD'nin tek süper güç olduğu Soğuk Savaş sonrası dönemde, uluslararası devletler sistemi tek kutuplu bir görüntü içerisinde olmuştur. Bununla beraber bazı neo-realistler tarafından uluslararası yapının doğası gereğince tek taraflılığın uzun olmayacağı belirtilmiştir. Kuvvet unsuruna göre oluşturulan yapıda çok kuvvetli tarafa karşı zayıf olanların dahili veya harici referanslara ışığında bir muvazene çalışmasına gireceği muhakkaktır (Waltz, 1979 : 117-8).

ABD'nin askeri kuvvetlerini Avrupa kıtasından çıkarmasından sonra, çok tarafları olan bir uluslararası sisteme geçiş süreci hızlanmıştır (Mearsheimer, 1990 : 4-7). ABD askeri, siyasi, ekonomik bakımdan süper güç olmanın ağırlığını yıllarca sürdürmesi olası görünmemektedir (Waltz, 2000 : 14-15). Tek taraflı sistemin sanılandan uzun sürmesi düzenin değişimini yavaşlatmıştır. Ancak Mearsheimer, Avrupa'nın büyük devletlerinin güçlerini arttırmaya yönelik çalışmalarını çok kutuplu bir sisteme yönelme ön hazırlığı olarak kabul etmiştir. Bu durumu yavaşlatan bir sebep olarak ABD'nin emperyalist bir politika izlememesini olarak belirtmiştir (Mearsheimer, 2001 : 390-3).

Walt, devletler muvazenesinde kuvvet unsuru değil de tehdit unsurunun ana esas kabul edildiği neo-realist tasvirle bugünkü uluslararası sistemdeki dengeleme eksikliğine değinmiştir (Walt, 2002 : 123-7). Wohlforth, tek kutuplu dünyada ticari, askeri, teknolojik ve jeopolitik bakımdan ABD'nin ağırlığının uluslararası sistemdeki değişim sürecini zorlaştırdığını, doğal korumaya sahip olan ABD'nin tehlikelere karşı her iki okyanus nedeniyle tabii bir savunma sistemine sahip olduğunu belirtmiştir (Wohlforth, 2000: 273-90).

Tek kutuplu sistemden daha farklı yeni bir dünya devletler yapısı kurulması karşısında Avrupa Birliği ülkelerinin enerji gereksinimini temin etme hususunda Ankara'nın oynayacağı rolün önemi, tarafların birbirleriyle olan ilişkilerine ve Ankara'nın kendisini hangi safta konuşturacağı ile ilgilidir. Çok kutuplu bir devletler sistemi oluşursa, Rusya ve AB iki karşılıklı taraf olarak belirirse, AB'nin alternatif güvenli enerji kaynaklarına ulaşması yolunda Ankara'nın ehemmiyeti kat be kat

artacaktır. Diğer yönden bakıldığında, Avrupa Birliği ile Rusya'nın, ABD ve Çin tarafından teşkil edilecek olan iki kutuplu global sistemde kendilerini bu kutuplara yakın konumlandırma dereceleri, Türkiye'nin AB enerji tedarik güvenliğindeki rolünü arttıran ya da eksilten husus olacaktır (Göral, 2011 : 130-135).

2.1.3. AB'de Ortak Enerji Politikasının Doğuşu (Yeşil Kitap)

Yeşil Kitap, müzakereyi teşvik ve Avrupa çapında bir danışma süreci başlatan AB Komisyonu tarafından yayımlanmış bir müzakere belgesidir. Yeşil Kitap pek çok fikir sunmaktadır ve ilgili kişi ve organizasyonları görüş ve bilgi katkısında bulunmaya davet etmektedir. Sürdürülebilir, rekabet edilebilir ve güvenli enerji konuları kitapta vurgulanan hususlardandır.

AB'de yeni bir enerji politikası oluşturmak için 2006 yılında gerçekleştirilen zirvede rekabetçi ve sürdürülebilir enerji politikası adlı AB Komisyonu Yeşil Kitabı yayımlanmıştır. Yeşil Kitabın amacı, ortak bir enerji politikası oluşturmak için üye ülkeler arasında bir müzakere zemini hazırlamak maksadıyla öneriler sunmaktır. AB Komisyonu tarafından belirlenen, AB'nde iş alanları ve büyüme için enerji, enerji kaynaklarının güvenliği, üye ülkeler arasındaki dayanışmayı kuvvetlendirme, iklim değişikliğinin üstesinden gelme, üçüncü ülkelerle ilişkiler gibi konulara öncelik verilmiştir (Tekin & Williams, 2009 : 420-421).

Yeşil Kitapta sunulan önerilerin özeti aşağıda belirtildiği gibidir:

- AB doğalgaz ve elektrik pazarında gelişme sağlamak
- Petrol ve doğalgaz stoklarında yönetim politikalarını gözden geçirmek
- Ağ güvenliğini geliştirmek
- Avrupa çapında gelecekteki enerji altyapısı ile ilgili sorunları olan üye ülkelere yardım için yeni bir dayanışma mekanizması oluşturmak
- Çeşitli enerji kaynakları ile ilgili tartışma başlatmak ve çözümler bulmak
- Ortak enerji politikası hedefi ışığında enerji verimliliği üzerine bir hareket planı oluşturmak
- Yenilenebilir enerji kaynakları için bir yol haritası belirlemek

- Ortak bir enerji ağı kurmak için öncelikler listesi hazırlamak
- AB-Rusya Enerji diyaloguna önem vermek
- Eğer enerji kaynakları sorunu AB dışından çıkarsa, uygun hızda ve koordineli olarak cevap vermek için yeni bir birlik mekanizması geliştirmek
- 2020'ye kadar enerji tüketimini %20 oranında azaltmak
- Enerji tasarruf programları ile 1 milyon yeni iş sahası açmak
- KYOTO programı çerçevesinde Karbondioksit emisyonunu 2020'ye kadar %50 oranında azaltmak

Avrupa Komisyonu tarafından 2010 tarihinde yayımlanan Yeşil Kitapta; Avrupa Birliğinin enerji politikası stratejisinin beş ana öncelikten oluşturulduğu belirtilmiştir. Birincisi, enerji alanında verimliliği yaymaktır. Bu hedefin gerçekleşmesi maksadıyla AB'nin enerji kaynaklarını depolama kapasitesinin çoğaltılması, sanayide rekabetin sürdürülmesi, ulusal enerji etkinliğinin artırılması planları oluşturmak gibi politikalar belirlenmiştir. İkinci öncelik ise Avrupa enerji piyasasının oluşturulmasıdır. Bu maksatla Avrupa dahili enerji sektörü hukuk kurallarının tam ve eksiksiz olarak hayata geçirilmesi gerekmektedir. 2020-2030 arası dönem AB ülkeleri enerji altyapı temellerinin planlanması, altyapının sürekli kendini yenileyebilecek şekilde yapılması gerekenlerin ve sektörün güncellenmesi, finansal açıdan sıhhatli bir plan oluşturmak gibi tedbirlerin lüzumu vurgulanmıştır.

Üçüncü olarak, bireyler için güvenilir ve ekonomik enerjinin sağlanmasıdır. Enerji siyasetini daha çok çevreci bir hale dönüştürmek gerekmektedir. Enerji tedarik güvenliği ile ilgili iyileştirmelerin sürdürülmesi yoluyla bu hedefe varılabileceği belirtilmiştir.

Dördüncü amaç, AB ülkelerinin teknolojiye üstünlüğünü yaymaktır. Teknoloji alanındaki hedeflerin realize edilmesi, uzun süreli teknolojik rekabetin oluşturulmasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Beşinci amaç, Avrupa Birliği enerji sektörünü dış ticaret açısından kuvvetli kılmaktır. Bu hedefi gerçekleştirebilmek maksadıyla Avrupa kıtasına yakın olan ülkelerle sektörün etkileşimine imkan vermek, ortaklarla imtiyazlı iş ilişkileri

oluşturmak siyaseti belirlenmiştir. Enerji tedarik güvenliği ile enerji standartlarının artırılmasına teşvikte bulunma siyaseti yapılmıştır (European Commission, 2010).

2.2. DIŞ POLİTİKA UNSURU OLARAK ENERJİ

Petrol ve Doğalgaz jeopolitiği, uluslararası politik gündemde büyük bir dönüşüm oluşturmuştur. AB, enerji güvenliğini daha sistematik olarak dış politikaya dahil etmenin önemini kavramıştır. AB, enerji alanındaki düzenlemelere ilave olarak kendi tedarik güvenliği politikasını uygulamak maksadıyla ihracatçı ülkelerle ilişkilerini organize etme amacıyla olmuştur.

➤ Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması (PCA):

AB ve Rusya arasında PCA yürürlüğe girdikten sonra, AB enerji yönünden Rusya ile diyalog sürecini başlatmıştır. Diyalog ülkeler arasında ortaklık sürecinin gelişmesi anlamına gelmektedir. AB'nin petrol, doğalgaz, elektrik, enerji tasarrufu, AB enerji güvenliği gibi konularda endişelerini gidermek maksadıyla geliştirilmiştir.

➤ Trans-Avrupa Ağları (TENS):

1996-2001 arasında AB, enerji pazarlarını birbirleriyle irtibatlamak maksadıyla TENS planını uygulamıştır. Plan AB içinde ortak bir enerji pazarı oluşturmak için elektrik ve doğalgaz enerjileri arasında bir link oluşturmayı amaçlamıştır (Aras & Yorkan, 2005 : 19).

➤ AB'ye Devletlerarası Petrol ve Gaz Taşımacılığı (INOGATE):

INOGATE Programı, AB ve Ortak ülkeler arasında uluslararası çapta bir enerji işbirliği programıdır. Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Gürcistan, Ukrayna, Özbekistan, Türkiye ortak ülkelerdir. 2001 yılında bu ülkeler aşağıda belirtilen dört büyük amacı gerçekleştirmek için anlaşmışlardır.

1. Antlaşma kapsamındaki ülkelerin kendi özelliklerini de dikkate alarak, AB iç enerji pazarının esasları ışığında enerji pazarlarını birleştirmek
2. Enerji ithalat/ihracatı, tedarik çeşitliliği, enerji ulaşımı, enerji talebi gibi konuları vurgulayarak enerji güvenliğini arttırmak

3. Enerji verimliliği, yenilenebilir enerji gelişimi dahil, sürdürülebilir enerji gelişimini desteklemek
4. Ortak ve bölgesel enerji projelerine yatırımı teşvik etmek (Bahgat, 2006 : 971).

2.3. AB ENERJİ BAĞIMLILIĞI SORUNUNA ALTERNATİFLER

AB enerji bağımlılığı oranının düşürülmesi ve aynı zamanda tek bir dış kaynak yerine birden fazla kaynaktan enerji tedariki bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bu açıdan bakıldığında AB'nin enerji bakımından bağımlı olduğu Rusya'ya alternatif oluşturabilecek üç seçenek bulunmaktadır.

2.3.1. Orta Asya ve Kafkaslar

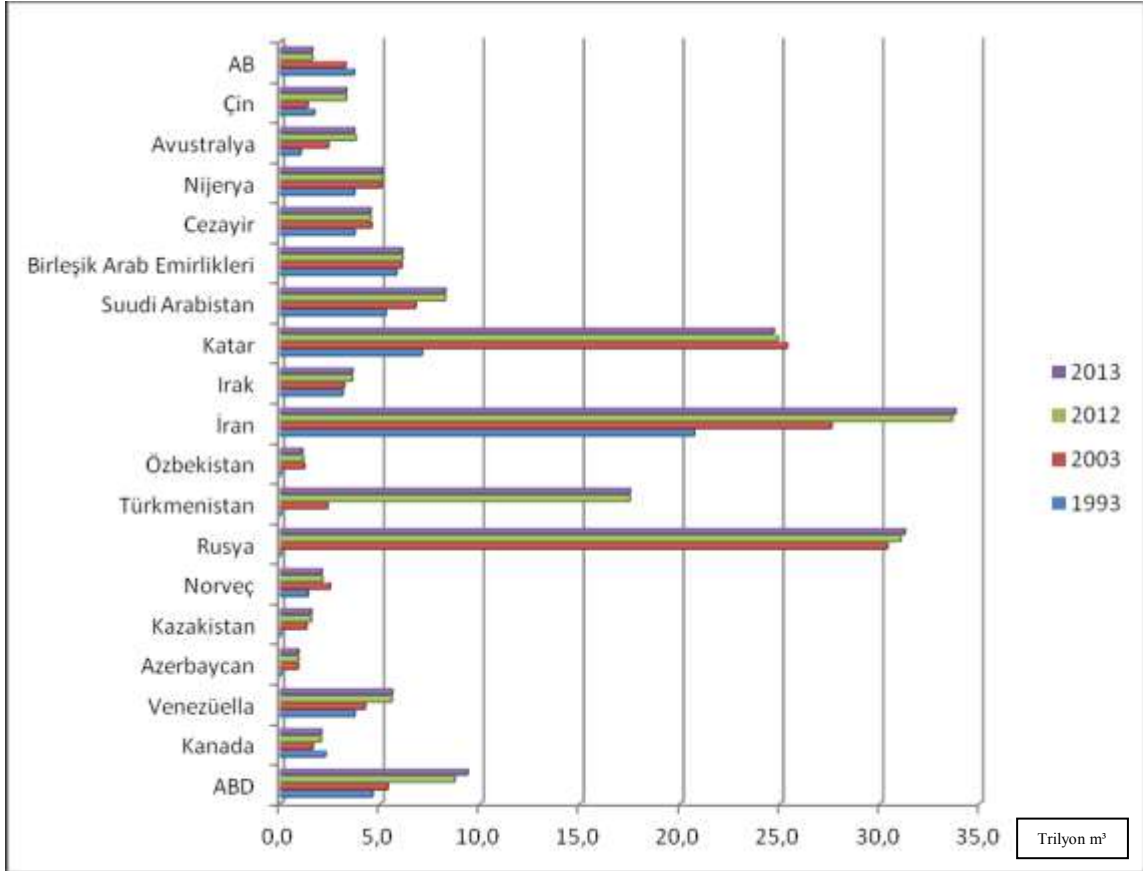
Orta Asya, AB ülkeleri için seçenekler arasında en kritik doğalgaz temin edilebilecek bölge pozisyonundadır. Bu anlamda emniyet risk unsurunun en alt seviyeye düşürülerek Orta Asya Türk Cumhuriyet'lerinden AB ülkelere enerji aktarımının sağlanabilmesi hususunda Türkiye'ye görev düşmektedir (Erdağ, 2013 : 870).

Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Kazakistan Orta Asya ve Kafkas bölgesinin içinde yer almaktadır. Uluslararası şartlar göz önüne alındığında bölgenin enerji kaynakları AB için alternatif oluşturabilir.

Orta Asya ve Kafkaslar ispatlanmış doğalgaz ile petrol rezervlerine sahip olduğundan büyük öneme sahiptir.²⁷ Türkmenistan yaklaşık 17,5 trilyon m³ mevcut gaz rezervine sahiptir. Doğalgaz rezervlerinin miktarı bakımından küresel çapta dördüncü sırada bulunmaktadır (Akhundzada, 2014 : 113). Bölge ülkeleri ile yapılacak işbirliği, AB ülkelerinin Enerji Tedarik güvenliği siyaseti ve Ankara'nın enerji köprüsü olma iddiasına katkı sağlayacaktır (Bilgin, 2007 : 6364-6390).

²⁷ Bkz. Tablo- 10, Tablo-11

TABLO 10: 1993-2013 Doğalgaz Rezerv Oranları

KAYNAK: BP, Statistical Review of World Energy 2014, ERIŞİM:<http://www.bp.com/en/global/corporate/about-bp/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html>, 14.01.2015 23:45

SSCB'nin çöküşünden sonra bölgede Rusya hakim güç olarak kalmıştır. Burada vurgulanması gereken husus, Rusya Orta Asya ile Kafkasya bölgesinde kontrolü sürekli elinde bulundurmak istemektedir. SSCB'deki gibi bir yapı oluşturma amacıyla olan Rusya için en kritik sacayağı enerjidir (Cohen, 2009 : 119).

Rusya, yeryüzü petrol yataklarının % 6,6'sına sahiptir. Dünya doğalgaz kaynaklarının % 26,3'üne sahiptir. Kaynak ve çıkarım miktarına bakıldığında mevcut enerji yatakları sayesinde işlenmemiş petrol bakımından ortalama 22 yıl, doğalgaz bakımından 80 yıl daha üretime devam edebileceği değerlendirilmektedir (Nogayeva, 2011 : 55-57).

Kanıtlanmış doğalgaz kaynakları ile yeryüzünde ikinci durumda bulunan Rusya, dünyanın en çok doğalgaz satan ülkesidir. Dünyanın en çok petrol satanları arasında ikinci sırada bulunmaktadır. Enerji tüketicileri arasında dünyada üçüncü sırada bulunur. Rusya Hazar denizini çevreleyen eski SSCB ülkeleri ile şu ana kadarki ilişkilerinden çok menfaat sağlamıştır. Rusya Özbekistan, Türkmenistan ve Kazakistan'dan ucuz meblağlarla ithal ettiği gazı Avrupa'ya büyük kâr elde ederek satmıştır. AB'nin yeni enerji temin kaynakları arayışına girerek Hazar bölgesine yönelmesine Rusya bu bölgedeki nüfuzuna yönelik bir tehdit olarak algılamıştır. Rusya'nın enerji kaynaklarını politik nüfuz kazanmak maksadıyla kullanması eleştirilmiştir (Ratner, Belkin, Nichol, & Woehrel, 2013 : 3).

Kazakistan 3 trilyon m³ kanıtlanmış doğalgaz rezervlerine sahiptir. 5-6 trilyon m³ doğalgaz potansiyeli vardır (Akhundzada, 2014 : 113). Rusya ile ilişkiler değerlendirildiğinde; Kazakistan uluslararası şirketlerle antlaşma yaptığında bile petrol geçişi aşamasında Rusya'nın çıkarlarını korumaya devam etmiştir. Türkmenistan, İran ile petrol ve gaz ticareti dışında Rusya'ya daha az bağımlıdır. Azerbaycan BTC ve BTE²⁸ boru hatları sayesinde enerji bakımından daha bağımsız hale gelmiştir. Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ sorunu ile Hazar Denizi'nin statüsü konusunda karşılaştığı politik problemler, Rusya'nın saf dışı bırakılacak olduğu bir enerji nakil hattı projesi kapsamında büyük engel oluşturmaktadır (Aras, Süleymanov & Hasanov, 2013 : 988). Bölgedeki ülkelerin durumları değerlendirildiğinde AB'nin enerji bağımlılığı sorununun çözümünde, Rusya'ya karşı alternatif projeler üretmede bölge yetersiz kalmaktadır (Laine, 2011 : 334).

2.3.2. Irak

Irak kanıtlanmış petrol rezervleri bakımından Ortadoğu bölgesinde ikinci sıradadır.²⁹ Irak sınırları içerisinde mevcut olan petrol sahaları, Kuzey Irak, Orta Irak, Güney Irak olarak üçe ayrılmaktadır. Kuzey Irak petrol sahası, Musul ile Kerkük petrol alanlarını kapsamaktadır. Irak petrol kaynaklarının %80'ne yakınının Kerkük petrol

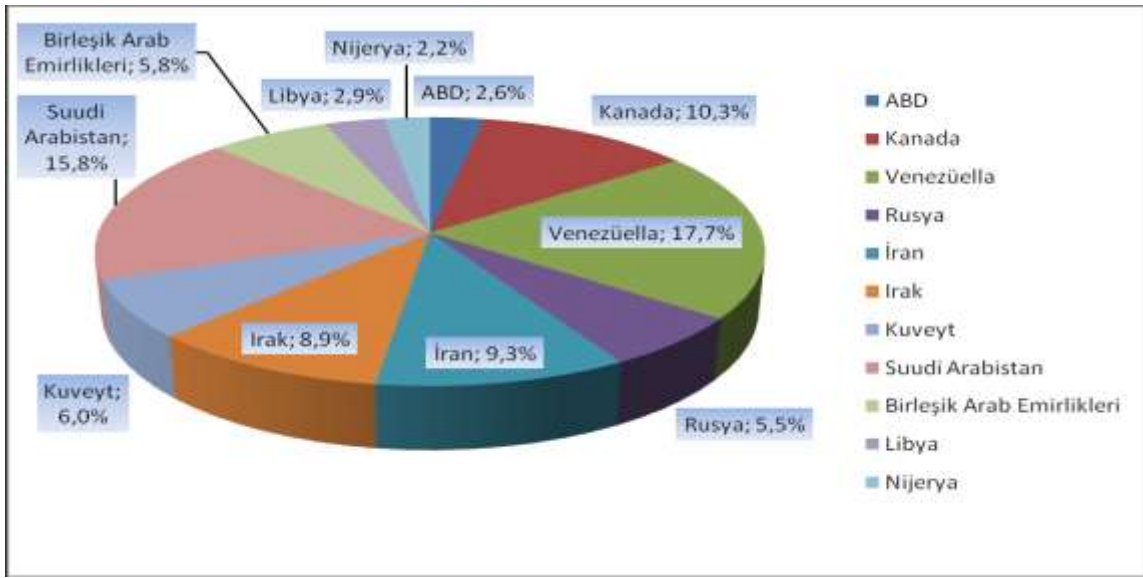
²⁸ BTC: Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru hattı

BTE: Bakü-Tiflis-Erzurum Boru hattı

²⁹ Bkz. Tablo-11

sahasında bulunduğu tespit edilmiştir (Doğanay, 1998, s.310). Orta Irak petrol sahası, İran ve Irak sınır bölgesinde bulunurken bu bölgedeki mevcut enerji kaynakları rezerv açısından zayıftır. Güney Irak petrol sahası, Basra güneybatısında bulunur. Bölgede 75 civarı kuyu faaliyet göstermektedir. İspatlanmamış petrol kaynakları da değerlendirildiğinde global çapta yapılan sıralamada ilk sırada bulunan Irak için Kerkük'ün ayrı bir önemi vardır (İnan, 2013, s70).

TABLO 11: Petrol Rezerv Oranları

KAYNAK: BP, Statistical Review of World Energy 2014, ERIŞİM: <http://www.bp.com/en/global/corporate/about-bp/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html>, 14.01.2015 23:45

Enerji kaynaklarına sahip olması ve coğrafi konumunun Türkiye'ye yakınlığı bakımından Irak, AB'nin enerji bağımlılığı sorunu çözümünde bir alternatif olarak düşünülebilir. Irak, Venezüella, Suudi Arabistan, Kanada, İran'ın ardından küresel boyutta beşinci büyük petrol rezervlerine sahip ülkedir.³⁰ Irak enerji sektörü büyük oranda petrole dayalıdır. Enerji ihtiyacının yaklaşık %94'ünü petrolden karşılamaktadır. Yıllar süren savaşlar ve yaptırımlardan sonra Irak petrol ve doğalgaz rezervlerini geliştirmeye başlamıştır. Fakat üretim potansiyeline ulaşması için altyapısını

³⁰ Bkz. Tablo-11

geliştirmeye ihtiyaç duymaktadır. Bakım eksikliğinden dolayı bazı tesisleri uzun yıllardan beri kapalı kalmıştır ve yeniden açılması mümkün görülmemektedir.

Irak, Kerkük-Ceyhan ham petrol boru hattına sahiptir. Bu boru hattı Kuzey Irak'ta çıkarılan petrolü Ceyhan limanına ulaştırır. Son yıllarda tekrarlayan boru hattı sabotajları yüzünden sınırlı miktarda ihracaat yapılmaktadır. Irak kanıtlanmış Doğalgaz rezervleri bakımından dünyada onikinci sıradadır. 112 trilyon kübik feet kanıtlanmış doğalgaz rezervine sahiptir (EIA, 2015 : 15). Doğalgazın %70'i Irak'ın güneyindeki Basra'da bulunmaktadır.

Irak, Türkiye'den Avrupa'ya önerilen Nabucco boru hattı projesini önemsemiştir. Irak doğalgaz rezervlerinin çok azını çıkarmaktadır. Kullanılmamış rezervlerin de dahil edilmesi düşünüldüğünde, Nabucco boru hattı için uygun bir tedarikçi ülke olarak görülmüştür. Türkiye ile arasında zaten mevcut olan petrol nakil hattına paralel bir nakil hattı inşa edildiğinde, gazı çıkartıp AB'ye ulaştırmanın oldukça uygun maliyetli olacağı değerlendirilmiştir (Barysch, 2010 : 3).

Kuzey Irak'ta bulunan doğalgaz rezervleri son derece sorunlu olarak görülmüştür. Sebep olarak Kuzey Irak Kürt yönetimi ile merkezi Irak Yönetimi arasındaki gerilmiş ilişkiler gösterilmektedir. AB'ye gaz tedariği neticesinde elde edilecek olan kârın nasıl paylaşılacağı hususu Irak'ın iç anlaşmazlığı olarak Nabucco boru hattının güney kısmının uygulanabilirliğini tehlikeye atmıştır (Barysch, 2010 : 13).

Irak'ın önemseddiği ikinci proje Arap Gazı Boru hattı (AGP) projesidir. AGP boru hattının Irak'ın Akkaş rafineri alanından Suriye'ye oradan da Lübnan ve Türkiye sınırına ve Avrupa'ya doğalgaz ulaştırmasında kullanılması önerilmiştir. Diğer projelerin arasında Basra bölgesinde doğalgaz ihracaat tesislerinin inşası da vardır. Petrol Sünniler ve Şiiler tarafından ortak bir ürün olarak değerlendirilmektedir. Diğer yandan Kürtler petrol alanında söz sahibi olmak istemektedirler.

2.3.3. İran

İran yeryüzündeki kanıtlanmış petrol ve doğalgaz rezervlerini bünyesinde barındıran üç büyük ülkeden biridir. Dünyanın en fazla ham petrol ihraç eden ülkesidir. İran için en büyük problem petrol rezervlerinin azalmasıdır. Bu yüzden Hazar Bölgesine yönelme stratejileri vardır.

Dünya doğalgaz rezervlerinin %18.2'si sınırları içerisinde, İran'ın doğalgaz rezervlerinin %40'ı Güney Pars bölgesinde bulunmaktadır (EIA, 2014: 5). İran doğalgazının yarısından çoğu dağınık halde yayılmış vaziyette olduğundan geliştirilememektedir. ABD tarafından uygulanan yaptırımlar, Hazar Denizinde İranın araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin yoğunlaşmasını engellemiştir.

Global ve bölgesel enerji dinamikleri açısından İranın konumu çok önemlidir. ABD'nin karşı çıkmasına rağmen AB, İran ile diyalogunu korumuştur. ABD, Güvenlik Konseyinde İran için Boykot kararı çıkartmayı denese de Rusya ve Çin İranı desteklemiştir. Rusya, Kazakistan ve Türkmenistan ile yapılan uzun süreli antlaşmalar ABD'nin desteklediği projelerin ertelenmesine neden olmuştur. Türkmenistan'ın Gazprom'a 2006 - 2009 periyodu için 162, diğer ifadeyle senede ortalama 50 milyar m³ doğal gaz arzına başlayacak olması, Türkmenistan'ın çıkardığı doğalgazın çoğunluğunun Rusya'ya geçmesi demektir. Türkmenistan senede 65 milyar m³ doğalgaz üretmektedir. İran'a da doğalgaz arzında bulunması dikkate alındığında, Türkmenistan'ın Rusya ile yaptığı gaz sözleşmesinin kıymeti kavranacaktır (Ateş, 2011 : 25-37).

İran ile Türkiye arasında imzalanan bir antlaşma Türkiye'ye Güney Pars Doğalgaz havzasında doğalgaz araştırma hakkı vermiştir (Han, 2011 : 609). Avrupa ülkeleri de Güney Pars Havzasında araştırma yapmak için İran ile işbirliği yolları aramaktadırlar. Geçmişte Nabucco projesi için Türkiye ile İran arasındaki bağlantıların geliştirilmesi amaçlanmıştır. Böylece Nabucco Boru hattı projesi için önemli bir potansiyel tedarikçinin ortaya çıkması öngörülmüştür. Avusturyalı ve Türk işadamları tarafından İran'nın Nabucco projesine katılımı tasarlanmıştır. Ahiboz'dan ayrılması planlanan üçüncü ayak boru hattı, AB için güvenli enerji tedariği kapsamında sonradan iptal

edilmiştir. İran'nın nükleer programı üzerindeki politik sürtüşme ve AB ve ABD'nin yaptırımlarını arttırmaları, İran'nın Nabucco projesine muhtemel tedarikçi olarak düşünülmemesinin ana sebebidir. İran'ın Nabucco projesine dahil edilme senaryolarının Türkiye-ABD ilişkilerini gereceği değerlendirilmiştir (Goldstein, 2013 : 34-37).

2.3.4. Sıvılaştırılmış Doğalgaz (LNG)

Pahalı bir seçenek olsa da LNG, enerji de çeşitlilik için iyi bir alternatiftir. LNG Kaynakları Gaz kesilmesi durumunda kullanılabilir. 2006 ve 2009 yıllarında Rusya ve Ukrayna gerginliği boyunca doğalgaz kesilmiştir (Umbach, 2010 : 1236). LNG esas olarak boru hattı gazı olarak dağıtıldığı ve tekrar gaz hâline dönüştürüldüğü pazarlara, doğalgazın sıvılaştırılmış olarak ulaştırılması için kullanılır. Benzin ve dizel yakıtlara göre daha fazla enerji yoğunluğu oluşturur ve daha az çevre kirliliği oluşturur. Fakat üretimi yüksek maliyetlidir (Mernier, 2009 : 17-20).

Depolanması için masraflı depolama tanklarına ihtiyaç duyar. Bu özelliği, ticari alanda yaygın kullanımını engellemiştir. Doğalgazlı araçlarda kullanılabilir. Fakat araçların sıkıştırılmış doğalgaza göre dizayn edilmesi daha yaygın olarak görülmektedir. LNG 1990'dan 2000'li yılların başlarına doğru, teknolojiye gelişmelerle beraber fiyatı daha da uygun hale gelmiştir (Jensen Associates, 2007, s.15).

Katar AB'ye, yılda 40milyar m³ civarında LNG satmaktadır. AB'nde LNG'nin gelişimi ile beraber kısa sürede ihtiyaç fazlası LNG birikmiştir. Bu ihtiyaç fazlası tedarik edilen LNG 2011 yılında meydana gelen Fukuşima felaketi nedeniyle büyük oranda azalmıştır. Fukuşima nükleer santralinin çökmesi sonucu Japonya'nın LNG tedarik oranı zirve yapmıştır. Bu olay, LNG pazarında bir dönüm noktası olmuştur ve pazarda büyük ilerleme katedilmiştir (Sethuraman, 2011 : 12). Japonya 2011 yılında 107 milyar m³ LNG tedarikinde bulunmuştur. Bu oran 2010'daki miktarın %15 fazlasıdır (BP, 2012 : 28).

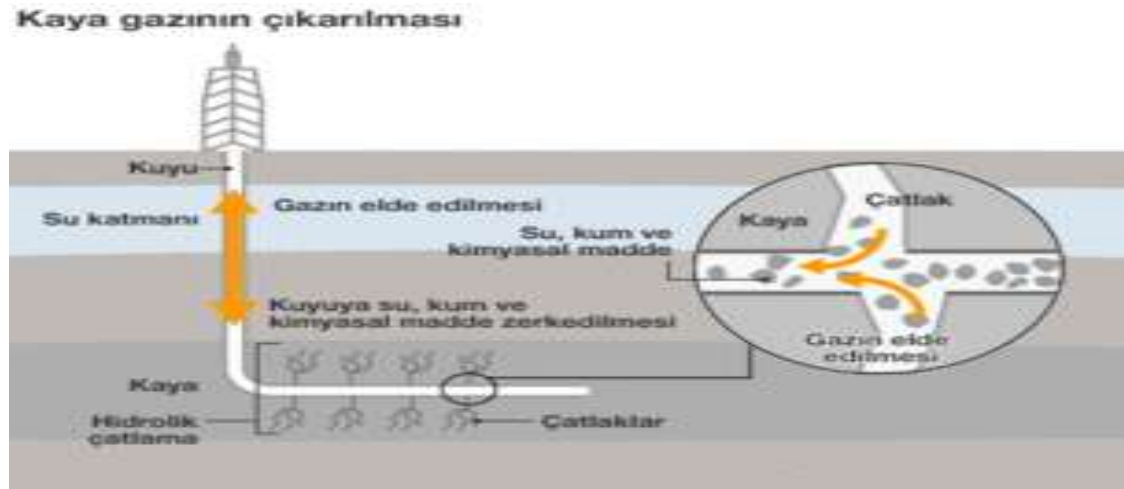
AB ülkeleri tarafından geçen yıllardaki ani extra LNG temini, politikacıların olduğu kadar yatırımcıların da nazarında Nabucco projesine olan gereksinimi azaltmıştır. (Barysch, 2010 : 4). Türkiye Marmara Ereğlisi ve İzmir'deki Egegaz İthalat

terminali vasıtasıyla Cezayir ve Nijerya'dan LNG tedarik etmektedir. Önümüzdeki 20 sene içerisinde LNG tüketiminin artması, dünya doğalgaz tüketimi ile aynı seviyelere ulaşması beklenmektedir (Turkey Oil & Gas Report, 2014 : 39).

2.3.5. Kayagazı alanındaki gelişmeler

Kayagazı, gözenekli kaya oluşumlarında bulunabilen alışıık olmadığı bir gaz türüdür. Son yıllarda Kayagazı alanında önemli teknolojik gelişmeler meydana gelmiştir. Bazılarına göre Kayagazı dünya gaz rezervlerinin %40'ını oluşturmaktadır (Johnson, 2011, s.3). Bazılarına göre ise kayagazı klasik bildiğimiz geleneksel doğalgaz rezervlerinin iki katı kadar miktarda bulunmaktadır (Umbach, 2011 : 83).

Şekil-7: Kayagazı çıkarılma aşamaları

KAYNAK: Anderson, R.(2014), Kaya gazı üretimi her ülkede uygulanabilir mi?, BBC Türkçe, ERIŞİM: http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/04/140407_kaya_gazi, 08.03.2015 23:48

Kayagazı, çıkarılırken kullanılan “hidrolik çatlatma”³¹ tekniğinden dolayı tartışmalıdır.³² Kaya gazı üretim sürecinde kullanılan yoğun metal ve radyoaktif katkılar sebebiyle mevcut su kaynaklarının kirletilmesi ihtimali kaydadeğer bir endişe oluşturmıştır. Kayagazının çıkarılış yöntemi pek çok çevresel protestolarla eleştirilmiştir. Fransa tartışmalı olan hidrolik çatlatma tekniği ile kayagazı çıkarımını

³¹ Gazın mevcut olduğu kalkerde çatlamlar oluşturup tazyikli su ile dışarıya salma uygulamasıdır. Çeşitli katkı maddeleri ile karıştırılarak borular vasıtasıyla mesafece çok uzak yerde bulunan gazın olduğu kayalara ulaştırılır. Kullanılan kimyasalların muhteviyatındaki sağlığa açısından tehlikeli poliakrilamid kimyasal maddelerin yeraltı sularına girme olasılığı olduğu için bilhassa AB, büyük reaksiyon göstermiştir. Bununla beraber sismik hareketlerle depremlere neden olabileceği öngörülmektedir (Coussens & Martinez, 2014, s.37-41).

³² Bkz. Şekil-7

yasaklamıştır (Umbach, 2011 : 88). Tüm AB çapında halen tartışılmaktadır. Romanya, Almanya, Bulgaristan arama faaliyetlerini durdurmuştur (Anderson, 2014 : 35-47).

Polonya ve İngiltere gibi AB ülkelerinde büyük çapta kayagazı rezervlerinin olduğu bilinmektedir (Macalister, 2011 : 23-36). Polonya doğalgaz temininde Rusya'ya bağımlı olan AB ülkelerinden birisidir. Bağımlılık oranını azaltmak maksadıyla Nabucco projesine en büyük destek veren ülkelerden birisi olmuştur. Kayagazı rezervlerinin tespiti ülke için çok iyi bir gelişme olmuştur. Fakat ülkenin gaz sektörü çok da iyi gelişmemiştir. Kayagazı çıkartacak uzman personel bulunmamaktadır. Kayagazı çıkarımı başlamış fakat üretim sınırlıdır (Strzelecki, 2012 : 45-57).

ABD'ndeki kayagazı alanında devrim niteliğindeki gelişmelerden sonra Avrupa Birliği ülkelerine doğalgaz ihraç edebilecek üretim seviyesine ulaşmıştır. 2030 yılına kadar yılda 50 milyar m³ kayagazı arzında bulunacağı değerlendirilmektedir (Niftiyev & Macit, 2013 : 9).

2.4. Sonuç

Bu bölümde güncel verilerle oluşturulan tablolarla petrol ve doğalgaz rezerv oranlarının değerlendirmesi yapılmıştır. Bu değerlendirme sonucunda Orta Asya, Kafkasya, Ortadoğu bölgelerinin petrol-doğalgaz bakımından zengin rezervlere sahip bölgeler olduğu tespit edilmiştir.

Tükettiği enerjinin yarısından çoğunu dışarıdan temin eden AB için zengin enerji kaynaklarına sahip bu bölgeler iyi bir alternatif oluşturmaktadır. AB enerji tedarik güvenliği bağlamında Güney Gaz Koridoru kapsamında NABUCCO, TAP, TANAP tarzı projeler üreterek Rusya'ya olan bağımlılığı bir nevi azaltma yoluna gitmiştir.

AB'yi bol enerji rezervine sahip Orta Asya, Kafkasya ve Ortadoğu'ya bağlayan konumu hasebiyle Türkiye, AB için en uygun enerji nakil güzergahı olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda en ekonomik, siyasi açıdan sorunsuz ve istikrarlı bir güzergahtır. Tezin ana argümanı olan; AB ve Türkiye'yi enerji politikaları bağlamında biraraya getiren ya da birbirine enerji nakil hatları bakımından karşılıklı bağımlı kılan nedir sorusunun cevabı ortaya çıkmaktadır. AB ve Türkiye'yi enerji

politikaları bağlamında biraraya getiren Türkiyen'nin doğudaki enerji zengini ülkelerle batıdaki enerji ihtiyacı bulunan ülkeler arasındaki eşsiz konumudur.

Bir sonraki bölümde AB enerji politikaları kapsamında oluşturulmak istenen Güney gaz koridoru kapsamında Türkiye üzerinden geçirilmesi düşünülen petrol ve doğalgaz nakil hatları incelenecektir. Aynı zamanda, Türk enerji politikası tarihi gelişimine kısaca değinilerek tezin ana argümanı olan AB ve Türkiye'yi enerji politikaları bağlamında biraraya getiren ya da birbirine enerji nakil hatları bakımından karşılıklı bağımlı kılan nedir sorusuna farklı bakış açıları ile cevap aranacaktır.

BÖLÜM 3

TÜRK ENERJİ POLİTİKASI VE ENERJİ NAKİL HATLARI AÇISINDAN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

Bu bölümde örnek bir durum analizinde bulunulacaktır. Büyük umutlarla planlanan fakat gerçekleştirilemeyen, uzun süre gündemde yer işgal eden NABUCCO projesi çeşitli bakış açıları ile incelenecektir. Nabucco olmamıştır ama yerine Tanap ve Tap projeleri gerçekleşme aşamasındadır. Tüm bu projelerin Türkiye’yi yakından ilgilendiriyor olması ve Türkiye’ye hem ekonomik hem de global çapta sağlayacağı fayda, Tezin ana argümanı olan “AB ve Türkiye’yi enerji politikaları bağlamında bir araya getiren ya da birbirine enerji nakil hatları bakımından karşılıklı bağımlı kılan nedir?” sorusu ile beraber ele alınacaktır.

Günümüzde enerji nakil hatları, AB, Türkiye ile Rusya arasında oynanan bir satranç oyununun stratejik hamleleri olarak düşünülebilir. AB, Türkiye ve Rusya arasındaki oynanan enerji oyununu ABD yakından takip etmektedir. Çünkü yeni petrol ve doğalgaz boru hatlarının Rusya haricinde oluşturulması, İran’ın da bu enerji oyununda oyun dışı bırakılması ABD için çok önemlidir. Azerbaycan ve Türkiye tarafından Trans Anadolu Doğal Gaz Nakil Hattı (TANAP) projesinin hayata geçirilmesi sadece bir enerji hamlesi değil aynı zamanda siyasi bir değişimi ima eden, Hazar’dan Avusturya’ya kadar olan bölgenin birbiri ile etkileşimini içine alan bir adımdır ve AB’nin kendi doğusuna doğru büyümesinin anahtarıdır (Ertem, 2013 : 77).

Tezin ana argümanı kapsamında AB Türkiye üzerinden geçerek aktarılabilecek petrol ve doğalgaz sayesinde enerji bağımlılığını azaltmaya mecburdur. Uluslararası ilişkilerde hiçbir ülke sadece tek bir tedarikçiye bağımlı olmak istememektedir. Aksi takdirde herhangi bir ekonomik veya siyasi kriz durumunda tedarikçi ülkenin enerji hususunu bir koz olarak kullanmasına sebep olmaktadır.

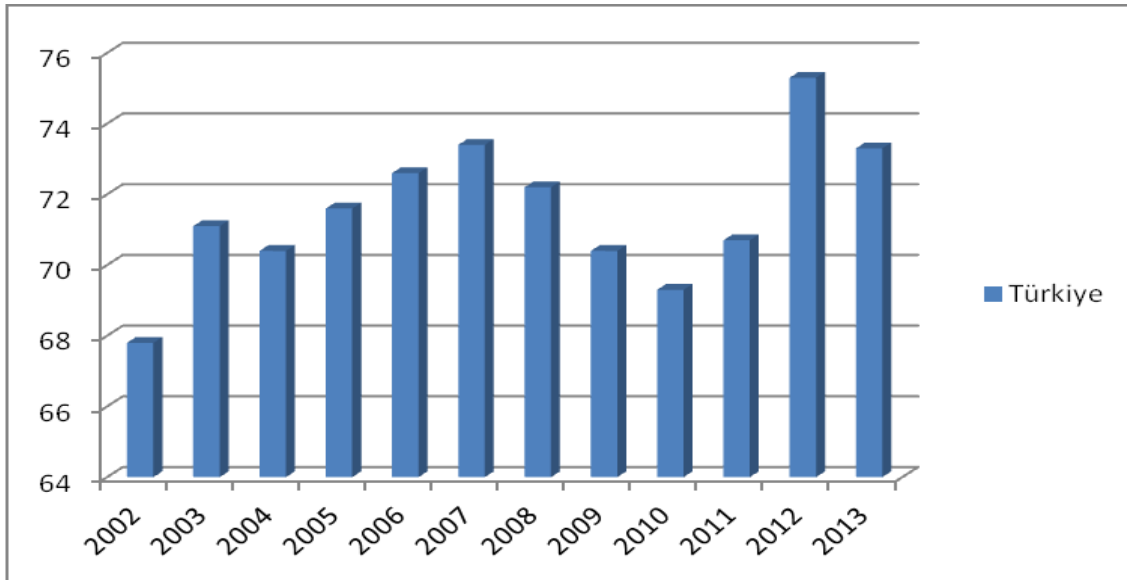
3.1. TÜRKİYE’NİN ENERJİ DURUMU

Türkiye’nin enerji talebi artmaktadır. İç üretimin artması neticesinde ortaya çıkan veriler, Türkiye’nin enerji tüketim ve enerji tedarik oranının arttığını göstermektedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının oranı artsa da AB enerji politikasına paralel olarak nükleer enerji tesisi planlanması, toplam enerji tüketiminde fosil yakıt kullanımını artıracaktır.

Türkiye 2012 yılında enerji gereksiniminin %90’nını dışarıdan tedarik etmiştir.³³ Bu nedenle öncelikli enerji politikası enerji güvenliğidir. Enerji politikasının en dikkat çekici noktası; Rusya, İran, Irak, Mısır, Hazar Bölgesi ve Orta Asya’daki tedarikçi ülkelerle yürüttüğü enerji diplomasisidir.

Türkiye doğalgaz gereksiniminin çoğunu Rusya’dan karşılamaktadır. Bu yüzden Rusya enerji politikası Türkiye için önemlidir. Bu noktada Türkiye dengeli ve rasyonel bir politika sürdürmelidir.

TABLO 12: Türkiye enerji bağımlılık oranları

KAYNAK: EUROSTAT, Energy production and imports, ERIŞİM: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Energy_production_and_imports, 26.02.2015 21:50

³³ Bkz. Tablo-12

Türkiye enerji ithal eden bir ülke olmasına rağmen, AB'nin enerji bağımlılığı sorununa alternatif çözümler bulma aşamasında gündeme gelmiştir. Bu, Türkiye'nin jeostratejik konumundan kaynaklanmaktadır. Enerji üreticisi ülkeler Türkiye'nin doğusunda, enerji tüketicisi ülkeler ise Türkiye'nin batısında bulunmaktadır. Enerji güvenliği bağlamında, Türkiye'nin konumu bazı fırsatlar sunmaktadır. Türkiye; Rusya, Norveç ve Cezayir'den sonra AB için dördüncü önemli ülke olmayı hedeflemiştir. Şartlar Türkiye'nin uzun süreli ve çok yönlü bir enerji politikası sürdürmesine neden olmuştur.

3.2. TARİHTEN GÜNÜMÜZE TÜRK ENERJİ POLİTİKASI

1934 yılından bugüne kadar 120 alanda petrol, 54 alanda doğal gaz, toplam 174 alanda arama faaliyetinde bulunulmuştur. Başarılı arama sonucu %10 seviyesindedir. Türkiye'nin sınır komşuları olan İran, Irak, Suriye topraklarındaki mevcut petrol kaynaklarının derinliği 1000 m. seviyesinde bulunurken, Türkiye topraklarında seviye 3000-4000 metre civarında çıkabilmektedir³⁴ Türkiye dünya ülkeleri arasında petrole üretimin tüketimi karşılamadığı ülkelerin arasındadır. Geçmişte çeşitli zamanlarda meydana gelen dünya enerji bunalımlarında, Türkiye bundan en çok etkilenen ülkelerin başında gelmiştir.

3.2.1. 1923-1940 Arası Dönem Türk Enerji Politikası

İzmir'de 1923 yılında bir İktisat kongresi düzenlenmiştir. Kongrede çeşitli konularda detaylı çalışmalar yapılmasına rağmen enerji konusu bir politika oluşturacak şekilde görüşülmemiştir. Kongrede sadece madencilikle ilgili talepler gündeme getirilmiş, ülke ihtiyaçlarının yerli kaynaklardan temin edilmesi hususu görüşülmüştür. Enerji ihtiyacının özellikle maden kömüründen karşılanması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

³⁴ Akademik Perspektif (2013), Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye'nin Enerji Politikası, ERİŞİM: <http://akademikperspektif.com/2013/02/26/guncel-gelistmeler-isiginda-turkiyenin-enerji-politikasi/> 14.04.2015 06:35

İzmir İktisat Kongresinde uygulanması planlanan ekonomik tedbirlerin takip eden yıllarda etkili sonuç vermemesi üzerine 1930 yılında Devletçilik modeline geçilmiştir. Özel sektörün gücünün yetmediği yerde özellikle sanayi alanında yapılması gereken Devlet tarafından üstlenilmiştir. Devletçilik modeli uygulaması başladıktan sonraki dönemde olumlu sonuçlar alınmaya başlanmıştır. 1930 yılında ilk beş yıllık sanayi kalkındırma programı planlanmış ve yürürlüğe girmiştir. İkinci beş yıllık kalkındırma programı ise 1939 yılında ikinci cihan savaşının çıkması sebebiyle yarım kalmıştır. Söz konusu sanayi planlarında Türkiye'nin tüm enerji ihtiyacı belirlenmeye çalışılmış ve giderek artacağı bilinen enerji ihtiyacının hangi kaynaklardan sağlanacağı oldukça ayrıntılı şekilde belirlenmiştir.

Sanayi planlarında iki hususa ağırlık verilmiştir. Birincisi, enerji kaynaklarının geliştirilerek üretimin artırılması konusudur. İkincisi, enerjide dışa bağımlılığın azaltılmasıdır. Bu dönemde enerji konusunda bir takım raporlar da hazırlanmıştır. 1933 yılında İktisat Vekaletince hazırlanan rapor enerji konusunda önerilerle doludur. Örneğin Kütahya ve Eskişehirdeki Kömür ve linyit için rasyonel işletme esasları önerilmiştir (Demir, 1980 : 109-113). MTA, Elektrik genel müdürlüğü, Etibank bu dönemde faaliyete geçirilmiştir. 1926 yılında 1 milyon ton olan Taşkömürü üretimi, 1934 yılında 2 milyon tona, 1940 yılında ise 3 milyon tona ulaşmıştır (Demir, 1980 : 112).

3.2.2. 1940-1950 Arası Dönem Türk Enerji Politikası

Masen Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü petrol arama faaliyeti sonucunda 1940 yılında Raman da petrol bulmuş fakat ilk yıllardaki kuyulardan tatmin edici miktarda petrol çıkarılamamıştır. 1949 yılında yeni açılan kuyulardan miktar olarak yeterlilik sağlanmış ve devamlı üretime geçilmiştir. 1941 yılında ülkenin petrol ihtiyacını sağlamak maksadıyla Petrol Ofisi kurulmuştur. Enerji projelerini geliştirmek maksadıyla Enerji Dairesi oluşturulmuştur (Demir, 1980 : 113-114).

3.2.3. 1950-1963 Arası Dönem Türk Enerji Politikası

Bu dönemde enerji konusu bazı ihtiyaçlar gözönüne alınarak çözümlenmeye çalışılmış, sistematik bir biçimde ele alınmamıştır. Milli enerji kaynaklarına gereken önem verilmemiş, ülke giderek artan derecede petrole bağımlı hale getirilmiştir (Demir, 1980 : 114-115).

3.2.4. 1963 Sonrası Planlı İlerleme Dönemi

1963 yılından sonraki beş yıllık kalkınma planlarında enerji konusu daha da ayrıntılı bir şekilde ele alınmış, amaçlar ve ilkeler belirlenmiştir. Bu dönemde bu amaçlar doğrultusunda yoğun çaba gösterilmiştir. 1970 yılında Türk elektrik kurumu kurulmuştur. Petrol alanında faaliyetleri olan kamu kurumlarının tek bir çatı altında birleştirilmesi planlanmıştır. Ulusal enerji sistemi geliştirilmesine karar verilmiş, elektrik üretiminde nükleer enerjiden istifade etme yolları aranmaya başlanmıştır. Birincil enerji kaynaklarından elde edilecek enerji üretiminin yüzde 11.6 artması planlanmıştır. Bu artıştaki en önemli yeri yüzde 28’lik oran ile linyit almıştır (Demir, 1980 : 115).

1973 Arap-İsrail savaşından sonra petrol ihracaatçısı ülkelerin giderek artan derecede petrol fiyatlarını arttırmaları sebebi ile Türkiye zor durumda kalmıştır.

TPAO, 1980’lerden itibaren özelleştirme kapsamına alınarak çalışma alanı daraltılmıştır. Türk enerji piyasasında, TPAO’nun etkinliği arama faaliyeti, üretim ile dar bir çerçevede devam etmektedir. 2012’de çıkartılan yeni Petrol Yasasında Türkiye’deki enerji piyasasında güçsüz durumda bulunan kamu teşebbüsleri karşısında özel şirketleri teşvik edecek yeni hususlar planlanmıştır. Önceden %55 olarak uygulanan gelir vergisi indirimi petrol firmalarına özel %40’a düşürülmüş, petrol üretim çalışmalarında faydalanılacak teçhizat için gümrük vergisi alımından vazgeçilmiştir. Bununla beraber petrol araması faaliyetinde bulunan şirketin arazide karşılaştığı doğal su kaynaklarından faydalanma konusunda hak sahibi olacak olması diğer teşvik edici

husustur. 2013 yılında, Batı Karadeniz sınırlarında arama ve üretim faaliyetinin başlatılması hususunda Shell ve TPAO anlaşmıştır.³⁵

3.3. TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA ENERJİNİN ÖNEMİ

Türk dış politikasında enerji verimliliği konusunun gelişimi uzun bir süre almıştır. Türk enerji politikası AB yasaları ile uyumlu olarak Yenilenebilir enerji kaynakları ve enerji verimliliği kavramı üzerinde durmuştur. Politik olarak, pazar ekonomisindeki liberalleşme çalışmalarından sonra enerji kaynaklarını çeşitlendirmek maksadıyla nükleer tesis kurma teşebbüsleri olmuştur. Tüketim üzerine yapılan araştırmalara göre tüketimde fosil yakıtların oranı diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de gittikçe artmaktadır. Gelişmekte olan bir ülke için Türkiye yeterli enerji kaynaklarına sahip olmayan bir ülkedir. Tedarik güvenliği konusu diğer hususlardan daha önemli olarak değerlendirilmiştir. Türkiye hemen hemen tüm uluslararası projelerde yer aldığından enerji konusunda bir aktör olarak görülmektedir (Rukomeda, 2013 : 75-82).

Ülkelerin enerji altyapısı doğrudan siyasi karar vericilerin kararlılığına bağlıdır. Bir ülkede enerji konuları ile ilgili ekonomik hususlar ve girişimler içinde bulunan siyasi atmosfere bağlıdır. Enerji yatırımları uzun sürelidir. Aynı zamanda politik belirsizliklere karşı da hassastırlar. Enerji konusu Türk Dış Poşlitikası'nın ana temellerini oluşturur. Enerji köprüsü ya da Enerji Terminali gibi AB ve ABD tarafından desteklenen projelerin, yönetim anlamında en üst seviyede diplomatik girişim olmazsa başarılı olması mümkün değildir. Bu bağlamda BTC boru hattı diplomatik bir başarı olarak görülmüştür.

SSCB'nin dağılmasının akabinde ABD ve Türkiye, Orta Asya ve Kafkas bölgelerinin yeni ortaya çıkan ekonomilerine büyük destek vermişlerdir. Orta Asya ve Kafkas ülkelerine yönelik,1997 yılında ABD Dış İşleri Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu Hazar Raporunda yoğun olarak bu husus işlenmiştir. Raporda Orta Asya ve Hazar

³⁵ Akademik Perspektif (2013), Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye'nin Enerji Politikası, ERİŞİM: <http://akademikperspektif.com/2013/02/26/guncel-gelismeler-isiginda-turkiyenin-enerji-politikasi/> 14.04.2015 06:35

Bölgesinde büyük petrol ve doğalgaz kaynaklarının bulunduğu, Türk kültürünün bölge ülkelerinin kültürleri ile konuşulan dil bakımından da benzer yanlarının bulunduğu vurgulanmakla beraber doğudan batıya doğru enerji boru hatları vasıtası ile bölge ülkelerinin kalkınmasına yönelik teşviklerde bulunulmuştur (Pfluger, 2013 : 17-18).

Türkiye ile Rusya, Ortadoğu ülkeleri, Merkezi Asya, Kafkasya ülkeleri arasında enerji alanında yapılan pekçok boru hattı ve enerji antlaşmaları bulunmaktadır. Türkiye boru hattı projeleri ile AB'ye doğalgaz tedariğinde Norveç, Rusya, Cezayir'in ardından dördüncü sıraya geçmeyi hedeflemektedir. Türkiye, yeryüzünün kanıtlanmış doğalgaz kaynaklarının % 71,8, kanıtlanmış petrol kaynaklarının % 72,7 oranında var olduğu Ortadoğu ve Hazar bölgesine komşu olarak bulunmaktadır (Öğütçü, 2010, s.69). Türkiye'nin pozisyonu gereği Rusya, Kafkasya, Ortadoğu ve Hazar Bölgesini Avrupa ile irtibatlayan tek ülke olduğu net bir şekilde görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin eşsiz coğrafi pozisyonu onun bölgede daha aktif bir dış politika ve enerji politikası sergilemesini zorunlu kılmaktadır. Ayrıca Türk dış politikası ve enerji uygulamaları, bölgede güvenli enerji tedariği ve bölgesel barışa hizmet etme doğrultusunda olmuştur. Dış politikada uygulanan komşularla sıfır problem politikası, enerji koridoru olma hedefi ile yakından ilgilidir.

Türkiye'nin enerji politikası, Rusya'dan gaz tedariğini garantiye alma gereksinimi ile Avrupa kıtası ve doğu arasında stratejik bir enerji merkezi olma hedefi arasında muvazene sağlamaktır (Babalı, 2012 : 4). Türkiye ve Rusya, enerji alışverişinde karşılıklı menfaat kuralına göre hareket etmektedir. Belirlenen proje konusu, ülkelerin menfaatine uymak durumundadır. İran'ın Türkiye'ye uyguladığı 2007 ile 2008 kış mevsimindeki doğalgaz akışını kesmesi sorununda, Rusya Türk devletinin doğalgaz krizinden etkilenmemesi için Türkiye'ye karşı doğalgaz akışında hassasiyet göstermiştir.

3.4. BELİRLEYİCİ GÜÇ OLARAK TÜRKİYE’NİN KÜRESELLİK TEORİSİ BAKIMINDAN ÖNEMİ

Keohane ve Nye, 1990 yılından bu yana devletler arası ilişkilerde oluşan düzeni, küresellik kavramıyla izah etmektedirler. Karşılıklı bağımlılık kuramının 1970’li yıllarda gelişip 1990 yılından sonra yerini küreselleşmeye bıraktığını düşünenler vardır. Fakat Keohane ve Nye’a göre küreselleşme yalnızca karşılıklı bağımlılığın bir çeşitidir.

Küreselliğin iki bariz göstergesi bulunmaktadır. Birincisi, içinde pek çok aktörün bulunduğu bir ilişkiler yumağı sözkonusudur. İkincisi, ilişkiler yumağının tek bir kıtada değil, birden fazla kıtada tesir göstermesidir. Globalizmi, karşılıklı bağımlılıkla olan kavram yakınlığı dahilinde, ticari, askeri, çevre, sosyal açılardan ele almak mümkündür. Bunlardan ticari yani ekonomik globalizm kapsamında, Türkiye’nin topraklarından geçecek olan petrol ve doğalgaz nakil hatlarının sadece bir ülkeyi değil kıtaları, küresel bir şekilde toplumları etkileyeceği kesindir (Gürkaynak & Yalçınar, 2009 : 80-81).

Türkiye’nin belirleyici güç olarak girişimleri ve Azerbaycan’ın da kabulüyle doğalgaz rezervleri bakımından dördüncü sırada bulunan Türkmenistan’ı Avrupa pazarına sunmayı hedefleyen Hazar denizi geçişli doğalgaz boru hattının inşası projesi de yeniden canlandırılmış vaziyettedir. Türkiye, gerek Azerbaycan ve Türkmenistan’ı bir araya getirmeye, gerekse enerji güvenliği ve çeşitliliği bakımından AB’nin Güney Gaz Koridoru ilgisini yeniden uyandırmaya ve Rusya’yı ikna etmeye gayret eden başlıca aracı olarak dikkati çekmektedir. Bu tarz hamleler, Türkiye’nin kendi doğal gaz çeşitliliği ve güvenliğinin temini maksadını gerçekleştirmeye matuf hamleler olduğu gibi, Türkiye ve Azerbaycan’ı sektörde söz sahibi birer ülke yapmaktadır (Çelikpala, 2013 : 53).

Türkiye’nin enerji bağımlılığı ile ilgili hususlardan biri ekonomik boyutudur. Dışarıdan enerji tedariği yüksek seviyelerdedir. AB enerji politikasına paralel olarak nükleer tesis kurma ve yenilenebilir enerji kaynaklarının oranını artırma çalışmaları olsa da bu adımlar gelecekte fosil yakıtların yerini alacak nitelikte değildir. Fosil yakıt oranı, yakın gelecekte enerji tüketim oranında büyük pay sahibi olmaya devam edecektir.

Türkiye AB gibi enerji bakımından Rusya'ya bağımlıdır. Her ne kadar Türkiye enerji tedariği konusunda Rusya ile işbirliği yapsa da dış politikada benimsediği çok boutlu bir enerji politikası nedeniyle AB'ye alternatif bir enerji koridoru olma yolundaki projelere de destek vermiştir. Aynı zamanda Türkiye'nin Azerbaycan, İran, Kafkas ülkeleri ve Merkezi Orta Asya ülkeleri ile iyi ilişkileri mevcuttur. Özellikle Azerbaycan ile Türkiye arasındaki ilişkiler sık sık gündeme getirilen “İki ülke, Tek millet” kavramı ile beraber dahada derinleşmiştir (Erdem, 2013 : 131). Türkiye sadece bir enerji ulaşımının sağlandığı bir köprü değil aynı zamanda bir karar verici, yön verici güç olma arayışı içerisinde.

Türkiye ve AB özellikle Türkiye'den AB'ye doğrudan uzanan boruhatları üzerinde ısrarcı olmuşlardır. Diğer taraftan Asya pazarına ulaşmak için Rusya tarafından gerçekleştirilen girişimler Mavi Akım II projesi ile sonuçlanmıştır. Bu proje ile doğalgazın Rusya'dan Ceyhan'a, Ceyhan'dan İsrail'e ulaşması amaçlanmıştır. Diğer taraftan Samsun- Ceyhan petrol boru hattı sayesinde Boğazlar üzerindeki tehdidin büyük oranda azaltılması amaçlanmıştır. Kazak petrolünün de bu boru hattına dahil edilmesi mümkündür. Türkiye'nin çok merkezli politikası güvenli enerji tedariği politikasını desteklemiştir. Bu yaklaşım Türkiye'yi bir enerji kavşağı sonra da Rotterdam gibi bir enerji merkezi hâline dönüştürmeyi hedeflemiştir.

Boru hattı projeleri ve LNG terminali ile Ceyhan'nın bir enerji merkezi olması planlanmıştır. Yani enerji merkezi derken kastedilen enerjinin ücretinin belirlendiği ticari bir merkez hâline dönüşmesidir. Aynı zamanda bu bağlamda bir enerji borsası oluşturulması gerekmektedir. Enerji borsası, Türkiye'nin enerji boru hatlarının transit geçtiği, enerji köprüsü olan bir ülke olmakla yetinmeyip, alıcı ve satıcıların bir araya geldiği, enerjiyi ücretlendiren bir ülke durumuna gelmesine yardım edecektir (Ertem & Macit, 2013 : 7).

Rotterdam Avrupa'nın birinci dünyanın ise dördüncü büyük limanıdır. Yılda 34.000 geminin uğradığı bir kesişme noktasıdır. 450 milyon ton ürün bu liman vasıtasıyla ulaştırılır. Mal akışının çeyreğini ham petrol oluşturmaktadır. Bu yüzden liman AB enerji pazarına direkt olarak yön vermektedir (Portofrotterdam, 2013 : 12).

Ceyhan limanı yılda 40-50 milyon ton kapasiteye sahip olacak şekilde inşa edilmiştir. Ceyhan limanının AB enerji pazarında söz sahibi olabilmesi için uzun süreli planlamaya ve daha fazla yatırıma ihtiyacı vardır. Kısa vadede Rotterdam limanı ile kıyaslanması mümkün görülmemektedir.

3.5. TÜRK ENERJİ POLİTİKASININ AB TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE YANSIMALARI: KARŞILIKLI BAĞIMLILIK MI?

Çeşitli roller alan ülkelerin oluşturduğu uluslararası çapta yapılan siyasette, bu rolleri uygulayanların kendi aralarında oluşan tesirleşmenin meydana getirdiği şartları ifade eden karşılıklı bağımlılık; pek çok ülkenin kendi aralarındaki tesirin oluşturduğu münasebetlerin devletler arası düzende sebep olduğu kompleks durumlardır (Keohane & Nye, 2001 : 7, *aktaran*, Gürkaynak & Yalçiner, 2009 : 75).

Karşılıklı Bağımlılık öncelikle her iki tarafa da fayda sağlamaktadır. AB üye ülkeler sanayisi ve kendi toplumları için ihtiyacı olan petrol ve doğalgazın büyük kısmını Rusya'dan sağlamaktadır. Bu oranın bir kısmını düşürmeyi ve enerji kaynak çeşitliliğine giderek bağımlılığı azaltıp Rusya'ya karşı en azından bir alternatif oluşturma gayreti içerisinde. Diğer taraftan Türkiye, ekonomisi için ve enerji piyasasında sözü geçer, fiyatı belirler, gündemi oluşturur bir konuma ulaşma hedefi için dünya devletler muvazenesinde hayati öneme sahip imaj fırsatını, aralarında karşılıklı bağımlılık ilişkisi bulunan AB ile ortak enerji nakil hatları projeleri oluşturarak ve hayata geçirerek elde edecektir.

Karşılıklı bağımlılığın önem kazandığı global düzende, herhangi iki ülkenin aralarında yaşadığı istenmeyecek tarzdaki münasebet, taraflara olumlu ya da olumsuz etkileri olacaktır. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın bu ülkelerden birisinin karşındakine herhangi bir konuda ihtiyaç duyma derecesi daha çoktur. Bu vaziyet karşı görüşteki ülke açısından olağanüstü bir koz elde etmesi anlamına gelmektedir. Bununla beraber, taraf ülkeler ilişkilerin normal seyri içerisinde sürmesine yönelik menfaat politikasını benimsemiştir ki, neticede ortaya çıkan keyfiyet karşılıklı bağımlılık ile yakından

ilgilidir. Bağımlılık kavramının tam tersine Karşılıklı bağımlılık kavramından kastedilen, tarafların münasebetlerin sürdürülmesine yönelik arzu ve girişimleridir (Wagner, 1988 : 468, *aktaran*, Gürkaynak & Yalçiner, 2009 : 75). AB Türkiye ilişkilerine karşılıklı bağımlılık teorisi açısından bakıldığında yapılan tanıma uymaktadır.

AB süreci Türk dış politikasının uzun yıllardan beri en önemli kısmını oluşturmaktadır. Süreç 1963 yılında Ankara antlaşmasıyla başlamıştır. İlk yıllarda ilişkiler Soğuk savaştan dolayı güvenlik konusu üzerinde yoğunlaşmıştır. 1980'den bu yana ise sosyo ekonomik boyut kazanmıştır.

AB ve Türkiye arasındaki ilişkilerde 2000 yılı öncesinde enerji önemli bir rol hemen hemen hiç oynamamıştır. AB'nin enerji bağımlılığına rağmen Türkiye konuyla alakalı önemli bir role sahip olmamıştır. Bu dönemde Batı Avrupa'ya enerji boruhatları Rusya ve Cezayir yoluyla ulaşmıştır. AB'nin enerji tedarik güvenliği ile ilgili olarak 2000'li yıllarda Türkiye'nin önemi artmıştır. Özellikle Rusya tarafından gaz kesilmesi krizinden sonra AB enerji kaynaklarını çeşitlendirme girişimlerine başlamıştır.

Coğrafi konumu değerlendirildiğinde, güvenlik ve istikrar açısından Türkiye AB için stratejik öneme sahip anahtar ülke olarak durmaktadır. Bu özellikle daha yakın işbirliğinden her iki tarafın da kazanabileceği enerji hususu için geçerlidir. Karşılıklı bağımlılık olgusu, uluslararası yapının büyük bir aktörü konumundaki AB ile muhtemel enerji nakil güzergahları arasında en uygun konumda bulunan Türkiye'yi birlikte işbirliği geliştirmeye yönelik motive etmektedir (Gürkaynak & Yalçiner, 2009 : 74). Her iki tarafı da enerji politika stratejilerinin bu esaslar çizgisinde şekillendirilmesine yöneltmektedir.

Kuvvet ile Karşılıklı bağımlılık kavramlarının arasındaki bağın açık olarak belirlenmesi gerektiğinin altını çizen Keohane ve Nye, bunun için taraflardan birinin ötekisi üzerinde pazarlık yapabilme kuvvetine bunun neticesinde ötekisinin bu karşılıklı bağımlılık münasebeti ile ilgili olarak göstermiş olduğu duyarlılık ve kırılganlık vaziyetine dikkat çekmişlerdir (Kroll, 1993 : 321-324). Bunun örneğini tezde işlenen vaka analizinde net olarak altı çizilmiştir. AB için olağanüstü öneme sahip bir proje olan Nabucco'dan vazgeçilme sebeplerinin arasında kırılganlık, ve duyarlılık vaziyetlerinin

ortaya çıktığı görülmektedir. Pazarlık gücü yüksek olan Rusya Nabucco konsorsiyumunun enerji tedarik etmek istediği Hazar bölgesi ülkelerle uzun süreli anlaşmalar imzalaması AB ülkelerinde bir kırılganlığa ve isteksizliğe neden olmuş neticede Nabucco'dan vazgeçilmiştir.

Türkiye'nin enerjide gittikçe artan rolü sadece onun konumu sayesinde değil aynı zamanda son yıllardaki güçlü ekonomisi sayesinde. Türkiye'deki enerji ulaşımı alanındaki gelişmeler, yeterli insangücü, istikrarlı siyasi, ekonomik ve sosyal yapı Türkiye'nin bölgesel önemini arttırmaktadır. Bu öneme binaen pek çok boru hattı projesi planlanmış fakat bu projelerden bazıları yeterli yatırım yada kaynak belirsizliği nedeniyle gerçekleşmemiştir. Kafkaslar ve Orta Asya'daki tedarikçi ülkelerle gaz antlaşması imzalamakta problemler yaşanmıştır.

Özellikle enerji alanında tekel olan Rusya Orta Asya Türk Cumhuriyetleri üzerindeki hakimiyetini ve bu ülkeler üzerinden elde ettiği büyük ekonomik kazancı kaybetmemek maksadıyla bu bölgede bulunan ülkelerle uzun süreli enerji antlaşmaları imzalama yoluna giderek Trans-Hazar boruhattı projesinin engellenmesi yoluna gitmiştir. Rusya'nın bu tarz yollarla izlediği politika AB ve Türkiye'nin desteklediği Nabucco projesinin rafa kalkmasında büyük rol oynamıştır. Ayrıca AB ülkeleri adına sadece AB Komisyonu bir takım çalışmalar yapmış, projeler geliştirmiştir. AB ülkeleri arasında ortak bir enerji politikası bir türlü geliştirilememiştir. Özellikle eski Doğu bloku ülkeleri hala Rusya'nın etkisi altında kalmışlardır. Bu özellikle enerji hususunda kendini göstermiştir. Bugün doğu Avrupa ülkelerine baktığımızda petrol ve doğalgaz temininin tamamına yakını Rusya vasıtasıyla gerçekleştirmektedirler.

Keohane ve Nye, 21nci yüzyılda telekomünikasyon alanındaki teknolojik ilerlemenin ülkeler arasındaki ilişkilerde karışık karşılıklı bağımlılık olgusunun oluşmasına olanak tanıdığını belirtmektedir. Karmaşık karşılıklı bağımlılık gereği devletler arası ilişkiler daha da karmaşılaşmıştır. Üç ana özelliğe sahiptir. Birincisi, Küresel telekomünikasyon yöntemlerinin artmasıdır. Burada kastedilen devletlerin resmi kurumlarının dışında özel sektöre ait kuruluşların kendi aralarında oluşturdukları iletişim kanalıdır. İkincisi, devletler arası münasebetlerde görüşülen hususlarda belli bir

ajandanın olmamasıdır. Üçüncüsü, küresel aktörlerin sahip olduğu silahlı kuvvetlerin ifade ettiği değerin aşamalı olarak azalmasıdır (Gürkaynak & Yalçiner, 2009 : 78-79).

TABLO 13: Uluslararası İlişkiler Teorileri

REALİZM	KARMAŞIK KARŞILIKLI BAĞIMLILIK
Devletler dominat aktörlerdir. Uyumlu ve tutarlı birimler mevcuttur.	Uluslararası aktörler son derece önemlidir. Devletler uyumlu birimler oluşturur.
Güç kullanılır ve etkilidir.	Askeri güç daha az kullanılır. Ekonomi ve kurumsal araçlar daha çok ön plana çıkar.
Askeri güvenlik tüm gündemi domine eder.	Askeri güvenliğin önemi azdır. Sosyal refah düzeyi konuları son derece önemlidir.

KAYNAK: Jackson, R., & Sørensen, G. (2007). Introduction to International Relations: Theories and Approaches. Oxford: Oxford University Press. p.107

AB Doğu Avrupa ülkelerinin Rusya'ya olan bağımlılığını azaltmak maksadıyla 2002-2012 arasında geçiş güzergahı Türkiye üzerinden olan Nabucco boruhattı projesine destek vermiştir. AB enerji tedarikinde çeşitliliğe gidilmesi ve bağımlılığı tamamen ortadan kaldırmasada kısmen azaltmak için Türkiye üzerinden geçecek petrol ve doğalgaz boru hatlarına muhtaçtır yani bir nevi Türkiye'ye bağımlıdır. Türkiye de buna karşın AB'ye bağımlıdır. Ortada bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi mevcuttur. Tükettiği enerjinin yarısından çoğunu dışarıdan temin eden ve enerji ihtiyacı yüksek seviyede olan bir AB olmasa Türkiye üzerinden geçen boruhatlarının da bir anlamı ve değeri olmayacaktır.

3.6. PETROL BORU HATLARI

Rusya, Hazar Havzası ve Ortadoğu'da çıkartılan petrolün Avrupa istikametindeki ülkelere aktarılmasında Türkiye, gittikçe artan bir öneme sahiptir. Türk Hükümeti için petrol boru hatlarından alınan vergiler önemli yer tutmaktadır.

3.6.1. Bakü-Tiflis-Ceyhan Nakil Hattı

Şekil-2: Boruhattı güzergahları

KAYNAK: ENERJİ ENSTİTÜSÜ, Samsun-Ceyhan petrol boru hattı diye bir proje yok,03.09.2011, ERIŞİM:http://static.enerjiensitusu123.netdna-cdn.com/file/samsun-cehat-btc-petrol-baku-tiflis-harita-dogalgaz-kerkuk-boru-hatti-projesi-349x218_c.jpg, 15.03.2015 07:41

Türkiye tarafından inşa edilen en başarılı boru hattıdır. BTC nakil hattı projesinin gerçekleştirilebilmesi maksadıyla lüzum olan kanuni düzenlemeler 2000’de yapılmıştır. İnşaat aşamasına 10 Eylül 2002 tarihinde geçilmiştir. Hazar denizindeki Azerbaycan-Güneşli petrol alanından Akdeniz’e uzanan Türk topraklarındaki en uzun ham petrol boru hattıdır. Azerbaycanın başkenti Bakü’yu, Gürcistan’ın başkenti Tiflis ve Türkiye’nin güneydoğu akdenizdeki liman şehri olan Ceyhan’a bağlar (Ateş, 2011).

Boru hattı, Türkiye tarafında 1076 km. dir. Toplamda ise 1769 km.dir. Bakü, Tiflis takiben Ceyhan’a varan nakil hattının yıllık hacmi 50 milyon tondur. BTC boru hattının ham petrol kapasitesi günlük 1 milyon varildir. 2006 tarihinde faaliyete geçen BTC nakil hattı ile Azeri, Türkmen ve Kazak petroleri, güvenli ve maliyeti uygun bir şekilde Yumurtalık’a ulaştırılmaktadır. Yakıt tankerleriyle diğer enerji sektörüne ait pazarlara aktarılmaktadır (ETKB, 2015, s.80).

Kazakistan ve Türkmenistan enerji kaynaklarının BTC boru hattına dahil olamayacağı, bunun Kafkas ülkeleri arasında bir çatışma riski oluşturacağı yönünde bazı

tartışmalar bulunmaktadır. Bu tartışmalar BTC'nin etkin bir şekilde çalışmasını engellemeye yöneliktir.

3.6.2. Kerkük-Ceyhan Boru hattı

1973 yılında gerçekleştirilen petrol nakil antlaşması ile Irak tarafından Türkiye topraklarına 20 sene boyunca işlenmemiş petrol geçişinin temini maksadıyla nakil hatlarının döşenmesi planlanmıştır. Temeli 1973 yılında atılan Kerkük-Yumurtalık nakil hattı, 1977'de ilk petrol naklini gerçekleştirmiştir.³⁶ Mevcut iki paralel nakil hattının yılda 80 milyon ton enerji nakil hacmi vardır (Över, 1999, s.182).

Körfez Savaşından sonra sık sık sabotajlara maruz kalmış bir boru hattıdır. Bu nedenden dolayı boru hattında sık sık kesintiler yaşanmakta ve tam kapasite ile çalışmamaktadır (İnan, 2013 : 81). Irak-Türkiye petrol nakil hattı, Kerkük'te ve Irak'ın çeşitli bölgelerinde çıkartılan petrol Yumurtalık'a ulaştırır. Nakil güzergahının Türkiye sınırlarındaki rotası Cizre, Mardin, Bozova, Osmaniye, Dört Yol'dan geçmektedir (İnan, 2013 :68-71). Yapımı 400 milyon doları aşan nakil hattı maliyetinin 300 milyon doları Türkiye sınırlarındaki boru hattı yapımında kullanılmıştır. Türkiye ilk 2 yılda 75 milyon dolar, daha sonra 105 milyon dolar gelir elde edeceği hesaplanmıştır. Yapılan masrafın 6 sene içinde karşılanacağı değerlendirilmiştir.³⁷

Boru hattının faaliyeti BM'nin Iraka uyguladığı ambargo nedeniyle 1990 yılında durdurulmuştur. Bir yıl içerisinde Türkiye'nin uğradığı kayıp yaklaşık 350 milyon dolar olmuştur.³⁸ 1996 yılında BM ve Irak arasında imzalanan anlaşmayla tekrar faaliyete geçmiştir. BM temsilcisi ile Irak temsilcisi 16 milyon ton petrol ticareti yapmak maksadıyla anlaşırken, ticaretin çoğunluğunun Yumurtalık üzerinden yapılması planlanmıştır. Türkiye'nin alması gereken geçiş parası 80-85milyon dolar olarak

³⁶ BOTAŞ (2008) "Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş., 2008 Yılı Sektör Raporu", Ankara, s.26, ERIŞİM: www.enerji.gov.tr 12.03.2015 02:45

³⁷ Milliyet Gazetesi (1973), "Türkiye'ye 625 km. Petrol Boru Hattı Döşeniyor", 28 Ağustos 1973, s.1., ERIŞİM: http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/LHNlclGa5Z4xVj2PkOUZdw_x3D_x3D_12.03.2015_05:45

³⁸ Milliyet Gazetesi (1991), "Petrol Boru Hattı Açılma Emri Bekliyor", 27 Temmuz 1991, s.16., ERIŞİM: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Ara.aspx?araKelime=Petrol%20Boru%20Hatt%C4%B1%20A%C3%A7%C4%B1lma%20Emri%20Bekliyor&isAdv=false> 12.03.2015 06:10

belirlenmiştir. BM'nin aldığı kararlar Irak'a ihracat serbestleşmiştir. Türkiye'den Irak'a gerçekleştirilecek ihracatdan kazancın 1 milyar doları bulacağı belirtilmiştir (İnan, 2013 : 77). Boru hattının petrol nakliyat hakkı, 2010 yılında her iki ülkenin bakanlarının antlaşmaya imza koymalarıyla, 15 yıl daha uzatılarak Türkiye'ye verilmiştir.³⁹

3.7 DOĞALGAZ BORU HATLARI

Şekil-3: Mevcut ve planlanan doğalgaz boru hattı güzergahları

KAYNAK: ETKB (2015), Dünya ve Ülkemiz Enerji ve Tabii Kaynaklar Görünümü, s.85, ERİŞİM: <http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fStratejik+Plan%2fETKB+2015-2019+Stratejik+Plani.pdf>, 16.03.2015 00:51

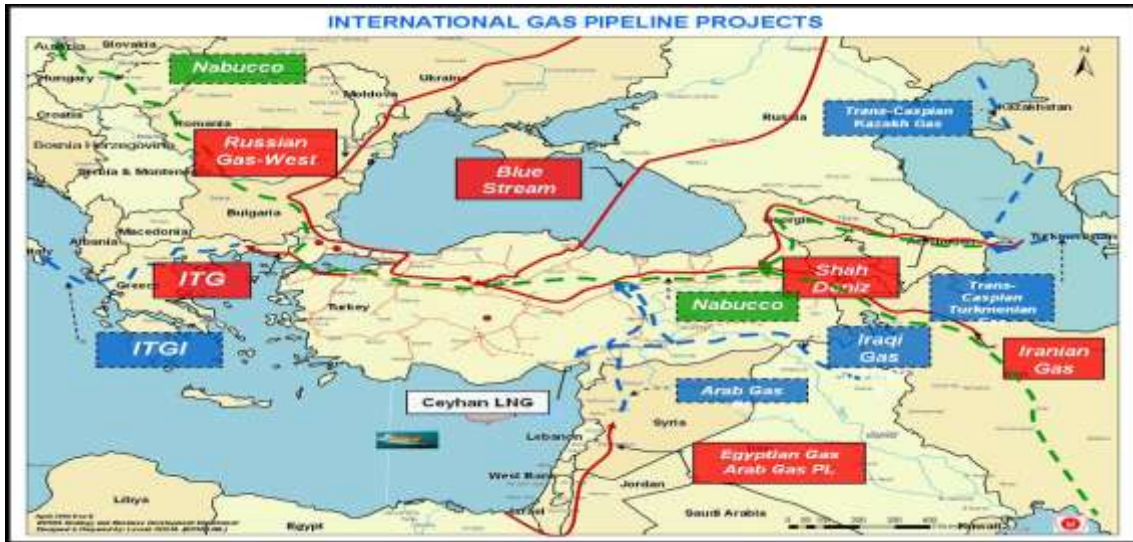
³⁹ TBMM (2010), Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Irak Cumhuriyeti Hükümeti Arasındaki 27 Ağustos 1973 Tarihli Ham Petrol Boru Hattı Anlaşması ve Sonrasındaki İlgili Anlaşmalar, Protokoller, Toplantı Tutanakları ile Eklerinin Tadiline İlişkin Değişiklik Anlaşmasının Onaylanması Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/988), Yasama Yılı:5, Dönem:23, ERİŞİM:http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/ab_komisyonu_web.birlesim_baslangic_ab2?P4=20877&P5=H&page1=73&page2=73, 15.03.2015 06:54

3.7.1. Mavi Akım Doğalgaz Boru hattı

1997 yılında BOTAŞ ile Gazexport tarafından onaylanan 25 yıl miadlı Doğal Gaz Alım-Satım mutabakatı dâhilinde, doğalgaz Rusya'dan Karadeniz'e geçen bir nakil borusu vasıtasıyla Türkiye'ye varmaktadır.⁴⁰ Mutabakata göre, doğalgaz akışı gittikçe artan aralıklarda 16 milyar m³ hacme çıkartılacaktır. Rusya - Türkiye Doğal Gaz Nakil Hattı; Rusya sınırlarında İzobilnoye'den Djubga'ya kadar 370 km uzunluğunda, Karadenizin altından geçişte Djubga'dan Samsun'a her ikisi 390 km uzunluğunda paralel 2 hat, Türkiye sınırlarında, Samsun'dan Ankara'ya 501 km uzunluğunda olmak üzere üç ana bölümden meydana gelmektedir. Boru hattı, 2005 yılında resmen açılarak faaliyete geçmiştir (ETKB, 2015 : 84).

Rusya'dan doğalgaz akışı bakımından bir problem olmamasına rağmen, Mavi Akım doğalgaz satın almanın en pahalı yolu olmuştur. Türkiye açısından sorunlu tarafından bir diğeri de, gelen doğalgazı satma hakkının olmamasıdır. Mavi Akım, Türkiye'nin Rusya'ya enerji bakımından bağımlılığını arttıracak endişesiyle eleştirilmiştir.

Şekil-4: Uluslararası doğalgaz boru hattı projeleri

KAYNAK: Sönmez, M. (2005), Türkiye Enerji Koridoru Potansiyelini Kullanmaya Başladı, ERİŞİM: <http://www.abh.com.tr/ebulten/detay11.html>, 23.01.2015 01:30

⁴⁰ Bkz.Şekil-3

3.7.2. Rusya – Türkiye Doğal Gaz Nakil Hattı (Batı Hattı)

1984 yılında, Türkiye ile SSCB arasında doğal gaz alımı hususunda devletlerarası sözleşme yapılmıştır. Türkiye tarafına Bulgaristan sınırındaki Malkoçlar üzerinden girmektedir. Hamitabat, Ambarlı, İstanbul, İzmit, Bursa, Eskişehir rotasını izleyerek Ankara’da son bulan hat 845 km. uzunluğa sahiptir.⁴¹ 1987’den bu yana, gittikçe yükselen seviyelerde gaz satın alınmıştır. Bu seviye 1993’de 6 milyar m³ seviyesine çıkmıştır. Sonraki yıllarda gerçekleştirilen iyileştirmeler sayesinde hattın hacmi 14 milyar m³ seviyesine çıkartılmıştır (ETKB, 2015 : 83).

3.7.3. İran Türkiye Doğalgaz Boru hattı

Bu nakil hattından amaçlanan başta İran olacak şekilde doğudaki rezerv sahibi ülkelerden temin edilecek doğalgazın Türkiye’ye ulaştırılmasıdır. 1996 yılında İran ve Türkiye Doğal Gaz Alım-Satım mutabakat metnini onaylamışlardır. Sözleşmeye göre; doğalgaz alımı yılda 3 milyar m³ olacaktır, gittikçe katlanarak 10 milyar m³ seviyesine ulaşacaktır. Boru hattı Kapasitesi günde 30 milyon m³’tür. 2001 tarihinde İran’dan gaz alımı başlamıştır.

Ortalama 1491 km. uzunluğundaki Doğu Anadolu Doğal Gaz Nakil Hattı Doğubayazıt başlangıç olmak itibariyle sırayla Erzurum, Sivas, Kayseri’yi takiben Ankara da son bulmaktadır. Bir diğer kolu Kayseri, Konya güzergahından Seydişehir yöresine ulaşmaktadır (ETKB, 2015 : 83).

3.7.4. Güney Akım Boru hattı

AB’nin Güney Gaz Koridoru Stratejisi ve Nabucco projesine direkt alternatif ve rakip bir proje olarak Gazprom tarafından geliştirilmiştir. Boru hattının rotası Rusya’dan başlar, Karadeniz vasıtasıyla Bulgaristana, oradan Sırbistan, Macaristan, Hırvatistan, Slovenya ve Avustura’ya uzanır. Diğer bir kolu ise Yunanistan ve Adriyatik Denizi

⁴¹ Bkz.Şekil-4

üzerinden İtalya'ya uzanır (South Stream Websites, 2015). Tahmini 25 milyar €'luk⁴² maliyeti ile şu ana kadarki en pahalı girişilen projedir (Barysch, 2010, s.15). 2009 yılında Güney Akımın kapasitesi 30milyar m³'den 63milyar m³'e çıkartıldığı için projedeki maliyetin artacağı değerlendirilmektedir(Baev & Øverland, 2010 : 1084). Gazprom tarafından inşa edilen boru hattının her bir kilometresi 3 milyon doları bulacağı, bu rakamın dünya ortalaması olan 1-1.5 milyon doların çok çok üstünde olduğu açıktır (Shleifer & Treisman, 2011, s.127).

Güney Akım, Rusya tarafından gerçekleştirilen politik bir hamle olarak görülmüştür (Barysch, 2010 : 15). Projeyle Rusya iki hedefini gerçekleştirmeyi planlamıştır. İlk Güney Akım, Rusya'nın Kuzey Akım projesi gibi bir geçiş ülkesi olan Ukrayna'ya uğramadan atlayarak enerji aktarımı sağlamasına olanak verecektir. Bu yöntemle Rusya İstikrarlı tedarikçi ülke imajı oluşturmayı hedeflemiştir. Ukrayna'daki siyasi istikrarsızlık, Rusya için artık kabul edilemez boyutlara ulaşmıştır (Barysch, 2010 : 15).

İkincisi eğer Güney Akım inşa edilirse bu Nabucco projesinin sonu anlamına gelmektedir. Güney akım 63 milyar m³, Nabucco 31 milyar m³ doğalgaz arzını taahhüt etmişlerdir. Güney Akımın enerji arz oranının Nabucco'ya göre fazla olmasına rağmen kağıt üstünde, bazı uzmanlara göre uygulanabilirliği Nabuccoya göre daha zor bulunmuştur.

Gazprom'un en büyük ortağı İtalyan enerji şirketi ENI'dir. İtalyan enerji şirketinin Güney Akım Projesini geliştirenlerden biri olması Nabucco'nun ilerlemesine engel olmuştur. ENI yönetim kurulu başkanı 2010 yılında Güney Akım ve Nabucco projelerinin birleştirilmesini önermiş fakat bu öneri Gazprom tarafından ivedilikle reddedilmiştir (Barysch, 2010 : 16).

⁴² Kıyaslandığında, Nabucco projesinin maliyeti 12 milyar € olarak hesaplanmıştır (Barysch, 2010, s.5).

Şekil-6: Güney Akım ve Nabucco projesi güzergahları

KAYNAK: Freifeld, D. (2009). The great pipeline opera. *Foreign Policy* (174), p.3

3.7.5. Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Nakil Hattı (BTE)

SCPX, Hazar Denizi'nin Azerbaycan tarafındaki Şah Deniz alanından, Gürcistana, oradan da Türkiye'ye doğalgaz ulaştıracak şekilde dizayn edilmiştir. BTE Boru hattı, Azerbaycan'dan önce Gürcistana sonra Türkiye'ye BTC nakil hattı rotasını takip eder (Toprak, 2013 : 986). BTE doğalgaz nakil hattı, Azerbaycan'ın Şah Deniz alanından çıkartılan doğal gazı Türkiye'ye taşımaktadır. 690 km uzunluğunda, 20 milyar m³ hacimli bir nakil hattıdır (Roberts, 2013).

Azerbaycan'dan Türkiye'ye doğalgaz sevkine ait 12 Mart 2001 tarihinde Türkiye ve Azerbaycan arasında karşılıklı devletlerarası mutabakat ve BOTAŞ ile SOCAR arasında gaz alış verişi anlaşması yapılmıştır. 15 yıl miadlı Gaz Tedarik Anlaşmasına göre, gaz akışı 2 milyar m³ ile başlayacak ve giderek artan derecede 6,6 milyar m³ seviyesine çıkması planlanmıştır (Ateş, 2011). Nakil hattı, 2005-2007 tarihlerinde tamamlanmış ve 2007'den bu yana aktif olarak çalışmaktadır. SCPX'in doğalgaz taşıma

limiti yükseltilecek Türkiye-Gürcistan sınırında TANAP enerji nakil hattına geçiş yapması öngörülmektedir (ETKB, 2015 : 84).

3.7.6. Türkiye-Yunanistan-İtalya Doğalgaz Boru hattı Bağlantısı (ITGI)

ITGI üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümü Türkiye ve Yunanistan arasında olup Türkiye’den Yunanistan’a doğal gaz akışı ile ilgili devletlerarası mutabakat, 2003 yılında taraflarca onaylanmıştır. 2007 yılında Türkiye’den Yunanistan’a gaz arzına başlanmıştır (ETKB, 2015 : 82). İkinci bölümü Yunanistan’dadır. Üçüncü bölümü Adriyatik Denizini geçerek, Yunanistanı İtalya’ya bağlar. Kıyı ötesi boru hattı özelliğindedir. Herbir ülkenin kendi topraklarından geçen doğalgaz boru hattı bölümünü idare etmesi ve doğalgazı diğer komşu ülkeye ulaştırması planlanmıştır. Gaz ticareti ve ulaşımı için ticari çerçeve oluşturan üçlü anlaşma, 2007 yılında Türkiye, Yunanistan ve İtalya arasında imzalanmıştır. Türkiye Yunanistan Arabağlantısı 295 km olup Türkiye’nin kuzeybatısındaki Karacabey ile Yunanistanın Doğusundaki Komotini arasındadır. Bu boru hattı 2007 yılında resmi olarak başarılı bir şekilde açılmış ve ilk defa Azeri Gazı AB pazarına girmiştir. Boru hattının tam kapasitesi yılda 11.5 m³ olarak oluşturulmuştur. Projenin 2017’ye kadar tamamlanması planlanmıştır (Toprak, 2013 : 984-985).

3.7.7. Türkiye-Bulgaristan Arabağlantı (ITB) Projesi

Türkiye-Bulgaristan Arabağlantı Projesi, Türkiye ile Bulgaristan gaz nakil hatlarının iki taraflı gaz akışı sunacak biçimde yapılandırılmasını hedeflemektedir. Bulgaristan bakımından doğalgaz temini ve farklı enerji nakil hatları inşa etmeyi öngörmektedir. Türkiye-Bulgaristan Arabağlantı Projesi, GGK planı kapsamına girmektedir. AB Komisyonu, ITB Projesini “müşterek fayda projeleri” açısından değerlendirmektedir. Türkiye – Bulgaristan Gaz Arabağlantısı ile ilgili müzakereler gerçekleştirilmiştir. Uzlaşma metni 2014 Tarihinde imzalanmıştır (ETKB, 2015 : 82-83).

3.7.8. Nabucco Batı Projesi

Nabucco projesine başlangıç sorunlarından dolayı, 2012 yılında yeni bir çözüm geliştirilmiştir. Nabucco konsorsiyumu Batı Nabucco adını verdiği Nabucco projesine alternatif yeni bir boru hattı önermiştir. Asıl Nabucco projesinin daha kısa versiyonudur. Batı Nabucco Avusturya'dan AB ülkelerine aynı güzergahtan ulaşacak fakat Gürcistan-Türkiye sınırında son bulan asıl Nabucco'nun aksine Bulgaristan-Türkiye sınırında sonlanması planlanmıştır. Batı Nabucco'nun ilk kapasitesi 10 milyar m³ olarak tasarlanmıştır (Socor, 2012 : 20-23).

Şekil-8: Nabucco, Tanap ve Tap projeleri

KAYNAK: World Bulletin (2014), Trans Adriatic Pipeline unaffected by South Stream, ERİŞİM: <http://www.worldbulletin.net/news/149950/trans-adriatic-pipeline-unaffected-by-south-stream>, 03.03.2015 21:29

Nabucco Batı sadece bir öneri olmasına rağmen Azerbaycan'dan olumlu yönde tepki almıştır. BP Azerbaycandaki Şah Deniz II gaz alanından Nabucco Batı'ya gaz temin etmeyi kabul etmiştir. Bu karar aynı zamanda BP'nin, Nabucco'ya güçlü bir rakip olarak değerlendirilen Güney Doğu Avrupa boru hattı planlarından vazgeçtiği anlamına gelmektedir (Schneeweiss, 2012).

Nabucco projesinin kapasitesi çok tartışılmıştır. Kimileri 31 milyar m³'lük kapasiteyi çok bulmuş bu nedenden boru hattının çok masraflı olduğunu iddia etmiş, kimileri de kapasiteyi çok düşük bularak AB'nin enerji bağımlılığında fark yaratmayacağını düşünmüşlerdir (Barysch, 2010 : 6).

3.7.9. TANAP (Trans Anadolu Boru hattı)

Türkiye'nin gittikçe çoğalan gaz isteğinin temin edilebilmesi maksadıyla Azerbaycan Devlet yetkilileri, Şahdeniz üretim alanını işleten Şahdeniz Şirketler Birliği ile 2011 yılında; 2018'den itibaren yılda 6 milyar m³ doğalgazın Türkiye'ye tedarikini sağlayacak olan sözleşmeler yapılmıştır. Yılda 10 milyar m³ Şahdeniz doğalgazının yapılacak olan nakil hattı vasıtasıyla Türkiye topraklarından AB ülkelerine ulaştırılması maksadıyla 2012⁴³ yılında TANAP Projesi kapsamında Azerbaycan ve Türkiye arasında uluslararası bir sözleşme yapılmıştır. Atılan bu resmi adımlarla TANAP'ın faaliyete geçmesini temin edecek kanuni düzenlemeler oluşturulmuştur. 2013 yılında Şah Deniz II, SCPX, TANAP ile TAP'ın son yatırım kararları kararlaştırılmıştır. 2014 yılında Trans Anadolu boruhattına doğalgaz verecek Güney Kafkasya Boru Hattı Genişleme Projesinin inşasına başlanmıştır (Weaver, 2013 : 111).

Yılda 32 milyar m³ akış seviyesine ulaşması planlanan boru hattı, Gürcistan sınırından Yunanistan sınırına ulaşacaktır. Ortalama 2.000 km uzunluğa sahip enerji nakil hattı oluşturulması öngörülmüştür. Avrupa Birliği enerjiden sorumlu komiseri Gunther Oettinger Güney Gaz Koridoru'nun yıllık kapasitesinin gelecekte yılda 100 milyar metreküp seviyesine ulaşacağını ifade ederek, Türkiye'nin TANAP projesi sayesinde ana enerji geçiş ülkesine dönüşeceğini ifade etmiştir (Hasanov, 2014 : 127).

TANAP Projesinin temel atma töreni 16 Mart 2015'de yapılarak inşasına başlanmıştır. 2018 yılında Türkiye'ye, 2019'da AB ülkelerine doğalgaz akışının gerçekleşmesi amaçlanmaktadır (ETKB, 2015 : 80-82). TANAP Projesinin toplam maliyetinin 10 milyar dolar olacağı belirtilmiştir. Başlangıçta 16 milyar metreküp olması

⁴³Radikal (2012),“TANAP projesi anlaşması imzalandı”,26 Haziran 2012, ERIŞİM: <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1092348&CategoryID=80>, 07 Nisan 2015 21:54

planlanan gaz akışının, kademeli olarak 22 milyar metreküpe ve 31 milyar metreküpe kadar çıkması öngörülmüştür.⁴⁴ TANAP Projesi ile Türk ekonomisine 8 milyar dolarlık doğrudan yatırım gerçekleşmiş olacaktır (Sabadus, 2014, s.34).

TANAP projesi konsorsiyumunda SOCAR, BOTAŞ ile TPAO ilk girişimciler arasındadır. Program kapsamında Türkiye'nin BOTAŞ ve TPAO ile birlikte % 20 oranında payı bulunmaktadır. SOCAR'ın⁴⁵ programda % 80 payı vardır. 2014 yılında Türkiye'nin Şahdeniz gaz alanı ve TANAP payının çoğaltılmasına yönelik, BOTAŞ'ın yüzde 20 seviyesindeki hissesi yüzde 30 seviyesine arttırılmış bulunmaktadır.⁴⁶ 21 Haziran 2014 tarihinde TPAO'nın Şahdeniz alanındaki hissesi yüzde 9 seviyesinden yüzde 19 seviyesine yükseltilmiştir. Böylece TPAO Şahdeniz Doğalgaz Üretim Sahasında BP'nin akabinde ikinci çoğunluğa sahip hissedarlığa ulaşmıştır.⁴⁷

TANAP projesi ile beraber 25 yıl içerisinde dokuz gaz şirketinin katılımı ile 100 milyar dolar değerinde bir doğalgaz sözleşme süreci yürürlüğe girecektir (Dudley, 2013 : 4). Hazar doğalgazının Türkiye sınırlarından Avrupa kıtasına ulaştırılmasını amaçlayan Nabucco nakil hattındaki arz sorunu, TANAP Projesi'ne çekim gücünü arttırmıştır. TANAP'ın gaz arzı, Şahdeniz II alanından temin edilecektir. Programın arz konusunda sorunu yoktur. Türkiye ile Azerbaycan'ın birlikte oluşturduğu programa, BP, Gaz de France, Alman RWE, Avusturya firması OMV, Norveç, Bulgaristan, Macaristan'ın enerji firmaları katılmak maksadıyla müzakereler yapmaktadır (Kısacık, 2012 : 5-7).

Türkiye doğalgazı en pahalı İran'dan temin ederken, en ucuz Azerbaycan'dan satın almaktadır.⁴⁸ Gazın bin metreküpü için İran'a yaklaşık 450 dolar, Rusya'ya 405 dolar, Azerbaycan'a 380 dolar ödeme yapılmaktadır (Niftiyev, 2012 : 17-24). İran ile

⁴⁴ ETKB (2015), TANAP Temel Atma Töreni, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşması, ERIŞİM: <http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Bakanlik-Haberleri/TANAP-Temel-Atma-Toreni>, 19.03.2015 00:50

⁴⁵ SOCAR : Azerbaycan devlet petrol şirketi

⁴⁶ Sabah Gazetesi (2014), Enerjide-tarihi-anlasma, 31 Mayıs 2014, ERIŞİM: <http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2014/05/31/>. 10.01.2015 03:42

⁴⁷ Novahaber (2015), Şahdeniz-dogalgaz-uretim-sahasi-ve-tanap-projesi, ERIŞİM:<http://www.novahaber.com/sahdeniz-dogalgaz-uretim-sahasi-ve-tanap-projesi-18154.html>, 10.01.2015 03:52

⁴⁸ Elektrik üreticileri derneği (2015), En Pahalı Doğalgaz İran'dan Satın Alındı, ERIŞİM:<http://www.eud.org.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFA79D6F5E6C1B43FFEFF9A56CAA041EFE> 08.04.2015 23:48

Ankara arasında doğalgaz ticareti sorunlarından biri “al ya da öde” uygulamasıdır. TANAP projesinin ilgili taraflarca parafe edilmesinin akabinde İran Türkiye’ye verdiği doğalgazı 585 dolara yükseltmiştir. Bugüne kadar ki Türkiye’nin vermek zorunda kaldığı en yüksek seviyede fiyattır (Rzayeva, 2012 : 14). Açıkça görülmektedir ki, Türkiye de bol petrol ve doğalgaz rezervleri olmadığı için, artan petrol ve doğalgaz tüketimi karşısında enerji maliyetlerini azaltacak projelere girişmesi gerekmektedir. Bu bakış açısıyla bakıldığında TANAP, gelişen Türk ekonomisine büyük katkı sağlayacaktır.

TANAP projesinin hayata geçmesi neticesinde oluşacak avantajlardan birincisi, enerjide rekabetin artması ve enerji yatırımlarına öncelik verilmesi bilincinin artmasıdır. İkincisi geçiş güzergahında bulunan yirmibir ilde meydana getireceği istihdam ve canlılıktır. Üçüncüsü Türkiye’nin az da olsa petrol rezervleri var olan doğusu ile petrol rezervleri bakımından fakir diğer bölgeleri arasında birleştirici hususiyeti olmasıdır. Dördüncüsü, Türkiye ile Azerbaycan arasındaki enerji ve ekonomik ilişkiler TANAP’ın uygulamaya geçmesiyle daha da artacaktır. BTC ve BTE ek olarak TANAP iki ülke arasındaki artan siyasal ve ekonomik etkileşimi perçinleyecektir (Karagöl & Kaya, 2014 : 13-15). TANAP projesinin hayata geçmesi ile edinilecek kazanımlardan bir diğeri de; yaklaşık olarak sadece Azerbaycan’da on bin kişi, Azerbaycanın dışında ise yirmi bin kişiye iş imkanının sağlanacak olmasıdır (Dudley, 2013 : 3).

3.7.10. TAP (Trans Adriyatik Boru hattı)

TAP Boru hattı, TANAP boru hattı ile irtibat yeri olan Türkiye Yunanistan sınırındaki Kipoi’den başlar. Doğudan batıya doğru tüm kuzey Yunanistanı katederek Arnavutluk üzerinden Adriyatik kıyısına ulaşır. TAP Boru hattının denizdeki bölümü Arnavutluk’tan başlar ve Adriyatik denizinin içinden geçerek güneydoğu İtalya’daki gaz ulaşım ağına bağlanır (Verdo, 2014:30). TAP yaklaşık 870km olması planlanmaktadır (Yunanistan:545km, Arnavutluk:211km, Adriyatik denizi:105km, İtalya:8km).

2008 yılında İsviçreli AXPO (%42.5 pay sahibi) ve Norveçli Statoil (%42.5 pay sahibi) enerji firmaları tarafından imzalanan TAP projesine, 2010 yılında Alman E.ON (%15 pay sahibi) şirketi dahil edilmiştir.⁴⁹ 2019 yılında gaz akışının başlatılması planlanmıştır. Boru hattının maliyetinin yaklaşık 1.5 milyar dolar olacağı öngörülmüştür (Karagöl & Kaya, 2014 : 19). Şah Deniz konsorsiyumu tarafından, öncelikli proje olarak 2012 yılında TAP seçilmiştir. Konsorsiyum 2013 yılında Hazar gazını İtalya'ya ulaştıracak boru hattı tercihinin TAP'dan yana yapmıştır (TAP, 2015).

TAP, uzun zamandır ekonomik açıdan sorunları bulunan Yunanistan bakımından çok büyük değer arz etmektedir. TAP sayesinde, 50 senelik süreç boyunca ortalama 18 milyar euro kazanç hedefleyen aynı zamanda büyük oranlarda işgücü yerleşiminin hesabını yapan Yunanistan bakımından büyük bir fırsattır. Öte yandan, İtalya halen Libya doğalgazını kullanmaktadır. İtalya yüzde 25 nispetinde enerji kullanımında dış kaynaklara tabi durumdadır. Bu dış kaynaklara tabiiyetin çoğunluğunu petrol ve doğalgaz oluşturmaktadır. Enerji güvenliği ve enerji kaynaklarında istikrara TAP vasıtasıyla ulaşacak olan Azerbaycan doğalgazı, İtalya'nın, petrol ve doğalgaz temin ettiği Norveç, Cezayir ve Rusya'nın ardından dördüncü alternatifidir (Magri, 2014 : 134-137).

⁴⁹ Enerji Günlüğü (2013), "TAP tercihinin arka planı ve geleceği", ERIŞİM: http://enerjigunlugu.net/tap-tercihinin-arka-planı-ve-gelecegi_4920.html#.VSWozvmsXhA 09.04.15 01:23

Şekil-9: SCP, TANAP ve TAP projeleri

KAYNAK: Trans Adriatic Pipeline (2015), Maps, <http://www.tap-ag.com/> ERIŞİM:02.23.02 23:15

Fukuşima felaketinden sonraki süreçte nükleer enerjideki belirsizlik ve santrallerin miadını doldurması, Kyoto’da kararlaştırılan tedbirler nihayetinde kömürün elektrik tüketimindeki oranını düşürme hedefi ve ayrıca yükselen elektrik kullanımı neticesinde, temiz ve çevreci bir yakıt olan doğalgaz 2000’li yılların başlıca enerji kaynağı olacaktır. Avrupada gaz bağımlılığının zamanla yukarıya doğru ivme kazanacağı değerlendirildiğinde, TAP projesinin AB bakımından önemi açık ve nettir (Karagöl & Kaya, 2014 : 19). Doğalgaz ihtiyacının %90’nı dışarıdan karşılayan İtalya için TAP boru hattının büyük önemi vardır. İtalya enerji güvenliği ve enerji çeşitliliği açısından değerlendirildiğinde ise son derece İtalyan ekonomisine katkı sağlayacak bir projedir (Verdo, 2014 : 31).

3.7.11. Türk Akımı Projesi

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, maliyeti 40 milyar doları bulan Güney Akımı iptal ederek, Türkiye'ye ulaşacak kapasitesi 63 milyar m³ olan yeni bir enerji nakil güzergahı oluşturmayı hedeflediklerini açıklamıştır.⁵⁰ Güney Akım'ın kritik yerinde bulunan Bulgaristan, Avrupa Komisyonu'nun yönlendirmesi ile kendi topraklarındaki nakil hattı girişimlerine ara vermiştir.⁵¹ Yapılan tahminlere binaen girişimleri durdurma kararı, AB enerji firmalarının 2.5 milyar euro zararına sebep olacaktır.

Güney Akım Enerji Nakil Hattı, 931 km.lik kısmı Karadenizin altından, bin 455 km.lik kısmı Avrupa topraklarında toplamda 2 bin 386 km. uzunluğunda planlanmıştır. Karadenizin altından nakil masrafı ortalama 22 milyar dolar civarında hesaplanmıştır. Fakat Türk Akımı nakil hattı dikkate alındığında, Karadeniz altından nakil 2 bin 100 km. kısılacağı için masraflar toplamı 10 milyar dolar civarında azalması söz konusudur. Petrol ücretlerindeki düşüş ivmesinin Rusya'yı zor duruma düşürdüğü bir zamanda, toplam harcamalarda 10 milyar dolarlık bir azalma Rusya için çok önemli olacaktır. Rusya'nın içinde bulunduğu bu durum Türkiye açısından bir fırsata dönüşüp enerji merkezi olma hedefine hizmet edecektir.

Gazprom ve Botaş yetkilileri arasındaki müzkereler süreci 2015 başında başlamış bulunmaktadır. Gazprom Başkanı Aleksey Miller'ın yaptığı açıklamaya göre Türk Akımı dahilinde oluşturulacak ilk nakil hattının kapasitesi 16 milyar metreküp olacak ve Türkiye'nin kullanacağı doğalgazı taşıyacaktır. Türk Akımı'nın dört hattan meydana gelmesi öngörülmektedir. Türk Akımı boruhattının Lüleburgaz'da başlayıp İpsala'da sonlanması planlanmaktadır. Oluşturulacak diğer üç boruhattı vasıtası ile 47 milyar m³ gaz taşıma kapasitesine sahip, ilk doğalgaz sevkiyatının Aralık 2016'da başlaması öngörülmektedir.⁵² Ekonomik sıkıntı içerisinde olan Yunanistanın Türk Akımı boru

⁵⁰ Hürriyet Gazetesi (2015), İşte Türk akımı, ERIŞİM: <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/27697527.asp>, Erişim Tarihi: 11.04.2015 09:16

⁵¹ AB Haber (2015), AB yeniden bastırınca Bulgaristan yine Güney Akım'ı dondurdu, ERIŞİM: <http://www.abhaber.com/ab-yeniden-bastirince-bulgaristan-yine-guney-akimi-dondurdu/11.04.2015> 09:35

⁵² Sputnik Türkiye (2015), Yıldız ve Miller, Türk Akımı'nın güzergahını havadan inceledi, ERIŞİM: <http://tr.sputniknews.com/ekonomi/20150208/1013849363.html#ixzz3Wyq8LioO>, 11.04.2015

hattına dahil olmasının, jeostratejik değerini arttıracak ve AB ülkeleri için çok büyük öneme sahip bir enerji nakil hattına sahip olan bir ülkeye dönüşeceği değerlendirilmektedir.⁵³

3.8. BİR DURUM ANALİZİ OLARAK NABUCCO PROJESİ

2002 yılında Avusturyalı ve Türk şirketleri tarafından tasarlanan bir ticari teşebbüstür. 2006 yılında AB politikasında gündeme gelmiş ve tedarikçi ülkelerle daha yakın işbirliği sağlamak için görüşmelere başlanmıştır. AB, özellikle Ortadoğu ve Hazar Denizi kıyısındaki ülkelerle enerji bakımından diyalogunu arttırmak için gayret göstermiştir (Umbach, 2010 : 1229-1240).

Boru hattının, Avrupa'nın en önemli Doğalgaz merkezlerinden biri olan Avusturya'daki Baumgarten'den, Macaristan, Romanya ve Bulgaristan üzerinden Türkiye'ye, Türkiye'deki Ahıboz'da ikiye ayrılması, bu noktada boru hattının bir kolunun güneye Irak'a doğru uzanması, diğerinin kuzeye Erzurum üzerinden Gürcistana ulaşması planlanmıştır (Barysch, 2010). Hükümetler arası antlaşma 2009 yılında Ankara'da imzalanmıştır. Proje, en büyük Doğalgaz tedarikçisi Rusya'ya bir alternatif oluşturması açısından, ABD ve AB tarafından desteklenmiştir. Boru hattı AB Güney Gaz Koridoru⁵⁴ projesinin bir parçası olarak AB Komisyonu tarafından desteklenmiştir. AB Komisyonu, Güney Gaz Koridoru projesinin yeni oluşan AB enerji güvenliği politikasında öncelikli yere sahip olduğunu deklare etmiştir (Barysch, 2010 : 5).

Türkiye-Yunanistan-İtalya Arabağlantı Nakil hattı, Trans Adriyatik Boru hattı, Beyaz Akım Boru hattı ve Nabucco Boru hattı projeleri, Güney Gaz Koridoru girişiminin bir parçasıdır (Barysch, 2010 : 14). Zamanın AB Komisyonu başkanı Jose Manuel Barroso Nabucco Projesinin ciddi destekçisi olmuştur. Nabucco Boru Hattı

⁵³ AB Haber (2015), Putin: Türk Akımı, Yunanistan'a milyonlarca euro kazandırır. Rusya ve Yunanistan arasında işbirliği derinleşecek, ERİŞİM: <http://www.abhaber.com/putin-turk-akimi-yunanistana-milyonlarca-euro-kazandırır-rusya-ve-yunanistan-arasında-isbirliği-derinleşecek/>, 12.04.2015 07:20

⁵⁴ Güney Gaz Koridoru; Ortadoğu ve Hazar Bölgesinden tedarik edilen enerji boru hattı projelerini ifade eder (Commission of the European Communities, 2008 : 4-5).

projesi, AB'nin Rusya'ya olan enerji bağımlılığının azaltılmasında en önemli çalışmadır (Erdogdu, 2010 : 30-44).

Tedarikçi ülkelere ulaşan boru hattı güzergahı, tarihi ipek yoluna çok benzediği için proje “Yeni İpek Yolu” olarak adlandırılmıştır (Cutler, 2014 : 29). AB eski Enerji Komisyonu Şefi Andris Piebalgs, Nabucco projesini, AB'nin enerji tedarik güvenliği için AB'nin çeşitlendirme çabalarının baş projesi olarak tanımlamıştır (Baev & Øverland, 2010 : 1075-1090). Nabucco projesine AB Komisyonu'nun açık desteğine rağmen AB'ye üye ülkeler Nabucco projesinin önemi hususunda bölünmüştür. AB'deki bu bölünme, projenin yeterli destek almadığı anlamına gelmektedir. Projenin gerçekleştirilmesi için gerekli AB fonu, AB ülkelerinin kendi içerisindeki bu görüş ayrılıklarından negatif yönde etkilenmiştir (Duch & Just, 2012 : 8).

Projenin karşılaştığı diğer bir sorun da boru hattının tam kapasite ile çalışmasını sağlayacak enerji temini sorunudur. Boru hattı için gerekli olan doğalgazın sağlanacağı ülkeler hakkında bazı tereddütler oluşmuştur. Ortadoğu ve Orta Asya'daki muhtemel tedarikçi ülkeler gerek içinde bulundukları politik durum gerekse yeteri kadar gaz üretim kapasitesi bakımından sorunlu durumdadır.

Kimileri enerji tedarikinde çeşitlilik girişimlerinin çok da gerekli olmadığını sorgulamış kimileri de böylesine masraflı⁵⁵ bir projeye teşebbüs edilmesini eleştirmiştir (Pinchuk, 2011 : 25-37). Rusya'nın Kazakistan ve Türkmenistan gibi büyük doğalgaz tedarikçisi olan ülkelerle uzun süreli antlaşmalar imzalaması Nabucco projesini kesintiye uğratmıştır. Nabucco Konsorsiyumu Azerbaycan, Kuzey Irak ve Türkmenistan'dan doğalgaz (31 milyar ton) satın almak için girişimlerde bulunmuştur. Full kapasite ile Nabucco boru hattını çalıştırmak için diğer tedarikçi ülke olarak ise İran düşünülmüştür (Kardaş, 2011 : 39).

Nabucco Konsorsiyumu 2013'de boru hattı inşasının, 2017 yılında ise doğalgaz ticaretinin başlamasını öngörmüştür. Rusya Nabucco projesinin iptalinde önemli rol

⁵⁵ Nabucco projesi tamamının masrafı €8 milyon (Barysch, 2010,p.5) olması öngörülmüş, fakat 2011 yılı itibariyle projenin tamamlanabilmesi için masrafların €12 milyona ulaşması tahmin edilmiştir (Steitz, 2012 : 5).

oynamıştır. Özellikle Rusya'nın iki büyük boru hattı projesi⁵⁶ AB'nin kendi içinde daha da görüş ayrılığına düşmesine neden olmuş, Nabucco projesinin uygulanabilirliğini ortadan kaldırmıştır.

3.8.1. Nabucco Projesinin Kapasitesine Yönelik Eleştiriler

Özellikle boru hattının büyüklüğü pekçokları için eleştiri konusu olmuştur. Bazıları tam kapasite ile çalışsa bile yılda 31 milyar metreküp (Erdogdu, 2010 : 3-9) doğalgaz tedarik edilebileceği hususunu, AB'nin yıllık tüketim oranı olan 450-500 milyar metreküp (BP, 2012 : 23) ile kıyaslandığında çok az bularak Nabucco'dan elde edilecek yıllık gaz oranını kaydadeğer bulmamışlardır.

Bazıları boru hattı projesinin çok büyük olmasını eleştirmişler, tamamlanmasının zor olacağını, masrafın aşırı olacağını öne sürerek eleştirmişlerdir (Barysch, 2010 : 15). AB güvenilir olmayan bir tedarikçi ülkeye bağımlı kalmak istememektedir. Nabucco'dan gelen yıllık gaz oranı AB'nin Rusya'dan yıllık tedarik ettiği gaz oranının çok altında kalması ve bu yüzden projenin eleştirilmesi doğrudur, fakat AB'nin gaz tüketim oranının her yıl giderek arttığı düşünüldüğünde, Nabucco projesiyle gelecekteki Rusya'dan gaz tedarikinin artmasının önüne geçilecek aynı zamanda halihazırda Rusya'nın gaz sektöründe tekel oluşuna bir gedik açacaktır (Barysch, 2010 : 7).

3.8.2. Nabucco Projesinden Vazgeçilme Sebepleri

AB ile Karşılıklı bağımlılık dengesinin bozulmaması politikası güden Rusya'nın Nabucco projesini önleme veya etkisizleştirme yönünde bazı girişimlerde bulunmuştur. Rusya bazı AB ülkelerine kârlı antlaşmalar teklif ederken, diğerlerine doğalgazı kesme şeklinde tehditler stratejisi benimsemiştir (Cameron, 2009 : 20). 2008 yılındaki ekonomik kriz Nabucco konsorsiyumundaki bazı AB ülkelerinin enerji şirketlerinin büyük zarar görmesine neden olmuştur. Özellikle Avusturya enerji şirketi olan OMV,

⁵⁶ Kuzey Akım Projesi: Rusya'dan Baltık Denizi ve oradan da Almanya'ya uzanan bir boru hattıdır. Güney Akım Projesi: Rusya'nın Nabucco'ya alternatif olarak sunduğu bir projedir. Orta Asya ve Rus gazını, Nabucco'nun da geçmeyi tasarladığı aynı transit ülkelerden geçirerek Avrupa'ya ulaştırmayı amaçlamıştır.

Nabucco inşası için ihtiyaç duyulan miktarda fonu temin etmede zorluk yaşamıştır (Baev & Øverland, 2010 : 1083).

Nabucco Konsorsiyumu, Kafkaslar ve Orta Asya'daki tedarikçi ülkelerle gaz antlaşması imzalamakta problem yaşamıştır. 2011 yılında Rusya Başbakanı Medvedev, Türkmenistanı AB'nin projelerinden uzaklaştırmak ve Trans-Hazar boru hattı inşasının önüne geçmek maksadıyla yılda 80 milyar m³ doğalgaz almayı teklif etmiştir. Taraflar arasında anlaşma yapılamamış, fırsattan istifade Çin yılda 65 milyar m³'lük bir doğalgaz alım teklifinde bulunmuştur. 2012 de imzalanan anlaşmayla Özbekistan ve Türkmenistan'dan çıkan boru hattı doğalgazı kuzeybatı Çin'e ulaştırması planlanmıştır. Türkmenistan'ın Çin ile büyük bir doğalgaz antlaşması imzalaması Türkmenistan açısından Nabucco projesinin daha az rağbet görmesine neden olmuştur (Kardaş, 2011 : 50).

AB içerisindeki ülkelerin farklı ulusal çıkarları, başka projelerin öncelik kazanmasına neden olmuştur. AB tek bir ulus değildir, bu yüzden tek bir ulusmuş gibi davranamaz. AB'ni oluşturan 28 ülke kendi bireysel çıkarlarını gözetmek zorunda kalmakta aynı zamanda bazen bu bireysel çıkarları Birliğin yada Komisyonun çıkarlarının yerine geçebilmektedir. Bu Nabucco Projesinin son inşa aşamasına ulaşmadan engellenmesine neden olan çok büyük bir faktördür. Avrupa içindeki bölünme projenin karşılaştığı en büyük aşılması zor güçlük olmuştur. AB doğu Avrupadaki “yeni üyeleri”⁵⁷ ile batı Avrupayı temsilen “eski Avrupa” olarak ikiye bölünmüştür. Avrupa'nın doğusunda enerji bakımından Rusya'ya bağımlılıkta son hadlerinde olan bu ülkeler için, 2006 ve 2009 yıllarında olduğu gibi, Rusya'dan gelen gazın kısa bir süreliğine kesilme ihtimali bile felaket etkisi yaratmaktadır.

Doğu Avrupa ülkeleri yeteri kadar enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesini yapmamış, acil durum planlarını geliştirme aşamasında olup, Nabucco projesi bu ülkeler için Rusya'ya olan doğalgaz bağımlılığını azaltma yönünde bir umut ışığı olmuştur. Diğer yandan Batı Avrupa ülkeleri enerji çeşitliliğini sağlamış, tedarikçilerle

⁵⁷ Yıllık gaz tüketiminin tamamına yakınında Rusya'ya bağımlı olan ülkeler; Slovakya, Bulgaristan, Macaristan ve Polonya kastedilmiştir (Buchan, 2014, p.6).

yaşanabilecek sorunlara karşı büyük depolama alanları ile ilişkili acil durum planlarını tamamlamıştır. Nabucco projesi ile gelecek doğalgaz bu ülkeler için gerçek gereksinimden ziyade ekstra edinim kapsamında değerlendirilmiştir.

Doğu Avrupa ülkeleri önde gelen Avrupa ülkelerinin enerjiye yönelik “kendi başının çaresine bakma” politikasını eleştirmişlerdir. Doğu Avrupa ülkeleri, Batı Avrupa ülkelerini, Rusya ile iyi ilişkilerini sürdürme ve enerji tedarikinde olumsuzluklardan sakınma politikası kapsamında “ayıyı kızdırmama” stratejisi izlemekle suçlamıştır (Barysch, 2010, p.6-7). Rusya AB içerisindeki iç anlaşmazlığı ve farklı görüşleri kendi lehinde bir koz olarak kullanmış ve bu yönde girişimlerde bulunmuştur (Christie, 2009 : 32).

Nabucco destekçisi olanlar AB’nin gaz tedarikini çeşitlendirmesinin herkese fayda sağlayacağını savunmuşlardır. AB içindeki büyük ülkeler⁵⁸ ise Rus gazı hariç enerji çeşitliliğine gidilmesine gereksinim görmemişlerdir. Doğu Avrupa ülkelerinin enerji ihtiyacını karşılanırsa bile, Eski SSCB ülkelerinden gaz temin ederek Rusyayı kızdırma girişiminde isteksiz davranmışlardır (Freifeld, 2009 : 120-127).

Uluslararası gaz pazarındaki bazı gelişmeler (kayagazı ve sıvılaştırılmış doğalgaz gibi) AB’nin Nabucco projesini uygulama kararlılığını olumsuz yönde etkilemiştir (Duch & Just, 2012 : 50).

3.8.3. Hazar Denizine Kıyı Ülkelerin Sorunlarının Etkisi

Hazar Bölgesi, Nabucco projesi kapsamında projenin hayata geçirilebilmesi ve devamı için son derece önemli bir role sahip olmuştur. Nabucco boru hattının kuzey ayağı Türkiye’den Gürcistana, oradan Azerbaycana ulaşması planlanmıştır. Bu sayede Nabucco boru hattı vasıtasıyla, AB’nin ihtiyacı olan doğalgazı, Hazar denizine kıyısı olan ülkelerin daha açılmamış doğalgaz kaynaklarından elde etmesi öngörülmüştür.⁵⁹ Bununla beraber Hazar denizi teknik olarak bir deniz değil, göldür. BM Deniz Kanunu,

⁵⁸ Almanya, Fransa, İtalya

⁵⁹ Bkz. Şekil-5

okyanusların paylaşılmasının nasıl olacağı hususunu bir kayda ve şarta bağlamıştır. Fakat göllerle alakalı açık bir tanımlama bulunmamaktadır. Bu nedenden dolayı SSCB'nin çöküşünden bu yana Hazar denizine kıyı ülkeler arasında, hak sahipliği tartışmaları devam edegelmiştir (Yüce, 2008 : 158-180).

Şekil-5: Hazar denizine kıyısı olan bölge ülkeleri

KAYNAK: Dudau, R. (2013). *The Southern Corridor And The EU Energy Security*. İstanbul: Caspian Strategy Institute. ERİŞİM: <http://www.hazar.org/Publish.aspx?tag=makale%20ve%20analizler&pageNo126=3> 03.09.2014 01:07

Hazar denizi 20nci yy. boyunca SSCB ve İran arasında paylaşılmıştır (Hall & Grant, 2008 : 8). 1921 ve 1940 yılında iki tarafın deklare ettiği anlaşma uyarınca Hazar bir göl olarak tanımlanmış ve sularının ortak kullanılacağı duyurulmuştur. Eski Sovyet-İran anlaşması halihazırda Rusya ve İran tarafından hala uygulanmakta olup diğer kıyı

lkeler Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan yasal olarak bağlayıcılığı kalmadığı için antlaşmaya karşı çıkmaktadırlar (Zimnitskaya & von Geldern, 2011 : 3-6).

Hazar denizi yetki alanları sorunu, kıyısı olan beş ülke tarafından çözülmedikçe Trans-Hazar boru hattının tamamlanması zorlaşacaktır. Rusya ve İran evresel tehdit oluşturacağı gerekçesiyle Trans-Hazar boru hattı projesine karşı çıkmışlardır.

3.8.4. Nabucco Projesinde Azerbaycan'ın Rolü

Azerbaycan Nabucco projesi için Hazar denizine açılan bir kapı olmuştur. Rusya kuzeyden, İran güneyden politik ve coğrafi olarak engel oluşturduğu için Azerbaycan Nabucco için önemli bir coğrafi konumda bulunmaktadır. şah Deniz ve şah Deniz II doğalgaz alanları büyük potansiyele sahip oldukları tespit edilmiştir. şah Deniz, 2006'dan bu yana Güney Kafkasya Boru hattı vasıtasıyla her yıl 6 milyar m³ doğalgaz vermektedir.

Nabucco boru hattının başlangıcı için ihtiyaç olan ilk 8 milyar m³ doğalgaz Azerbaycan'dan temin edilmesi planlanmış olup boru hattının full kapasiteye ulaşması için Türkmenistan gibi diğer pazarlardan gelecek gaza gereksinim duyulmuştur (Barysch, 2010 : 11).

3.9. Sonuç

Bu bölümde AB ve Türkiye'yi enerji politikaları bağlamında biraraya getiren ya da birbirine enerji nakil hatlar bakımından karşılıklı bağımlı kılan nedir sorusuna cevap aranmıştır. AB'nin enerji bağımlılığını azaltma gayretleri kapsamında geliştirdiği güvenli enerji tedariği, enerji kaynak çeşitliliğine gidilmesi gibi uygulamalar ve Türkiye'nin jeopolitik konumu AB ve Türkiye'yi yakınladırmıştır.

Aynı zamanda bu bölümde AB enerji politikaları kapsamında oluşturulmak istenen Güney gaz koridoru dahilinde Türkiye topraklarından geçirilmesi düşünülen petrol ve doğalgaz boruhatları ele alınmıştır. Nabucco projesi üzerinden örnek durum analizinde bulunulmuştur. Analiz sonucunda AB'nin Rusya'ya karşı ortak bir enerji politikası belirleme ve uygulamada bazı sıkıntılar çektiği tespitinde bulunulmuştur. Bunun nedeni olarak AB'ye ye yirmi sekiz ülkenin belirlenen enerji politikasına aynı oranda hassasiyetle yaklaşım sergilememesinden kaynaklanmaktadır. On seneyi aşkın

bir süre gündemi işgal eden Nabucco projesi uygulamaya geçirilemese de onun yerine TAP ve TANAP projelerinin temel atmasının yapılması ve son gelişmeler ışığında Ukrayna krizi neticesinde Rusya'nın AB'ye gaz tedarikini Türk Akımı adı altında Türkiye sınırlarından yapmayı planladığını açıklaması Türk enerji politikasının günümüzdeki en azından geçmiş yıllara oranla daha belirleyici olduğunun göstergeleridir.

SONUÇ

21'ci yüzyıl, AB entegrasyon süreci ve bu süreçle beraber yaşanan devletler arası ilişkiler ya da etkileşimler, ekonomik, sosyal, kültürel, askeri bakımlardan uluslararası sistemin aktörlerinin hal tarzlarıyla pek çok yönden şekillenmiştir.

Karşılıklı bağımlılığın aşamalarının düzende beliren bariz yankıları, bahsi geçen entegrasyon sürecinin özelliklerinin incelenerek tespit edilmesi mümkündür. İletişim kanallarının çeşitliliği sayesinde meydana gelen milletler arasında artan yoğun faaliyetler ve neticede karmaşık karşılıklı bağımlılığın meydana gelmesi, ülkelerin stratejilerinde entegrasyon yörüngeli kuruluşları önemsemelerine neden olmuştur.

Enerji Kaynaklarının çeşitlendirilmesi meselesi, enerji güvenliği konusunun temel prensibi olarak önemini korumaya devam edecektir. Enerji güvenliği çok daha geniş bir kavramı ifade etmektedir. Karşılıklı bağımlılığın giderek arttığı bir dünyada, enerji güvenliği ülkelerin birbirleriyle olan diyaloglarını nasıl yönettiklerine bağlıdır.

Avrupa kıtasına petrol ve doğalgaz arzında bulunulan boru hatlarının hemen hemen %90'ının Rusya'nın elinde olması ve Moskova'nın bu durumu bir koz gibi elinde tutma gayreti AB enerji arz güvenliği bakımından büyük bir risktir. Çeşitli yani farklı kaynaklardan nakil sağlayan boru hatları politikasını uygulamaya sokarken Rusya haricinde alternatif nakil koridorlarının tespit edilmesi ve zaman kaybetmeksizin faaliyete sokulması gerekmektedir.

AB ile Türkiye birbirlerine nakil hatlarının geçiş yeri bakımından karşılıklı bağımlıdır. Çünkü, Son zamanlardaki enerji piyasasındaki şartların durumu göz önünde bulundurulduğunda, çok miktardaki Hazar bölgesi petrol ve doğalgaz rezervinin Avrupa piyasasına emniyetli ve alternatifli hatlardan ulaştırılması çok büyük önem arz etmiştir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin jeopolitik yeri yeniden gündeme getirmiştir. Bu nedenle, Türkiye, enerji yataklarına sahip ülkeler ile pazar ülkelerini doğal köprü rolünü oynayarak birleştirmektedir. Enerji ve nakil güzergâhı çeşitlendirilmesi yöntemiyle enerji tedarik güvenliğinin gerçekleştirilmesinde kritik bir nokta olarak gündeme gelmektedir. Avrupa Birliği'nin strateji olarak belirlediği enerji arz güvenliğine fayda sağlayacak olan tamamlanmış ve yapımı devam eden önemli nakil hatları, Avrasya

enerji bölgesi istikametinde stratejik bir geçiş ülkesi olarak Türkiye'nin rolünün önemini artırmaktadır.

ABD Başkanı'na dört yıl süreyle milli güvenlik danışmanlığı yapan Zbigniew Brzezinski tarafından oluşturulan Büyük Satranç Tahtası kuramı, tam olarak AB ve Türkiye'nin içinde bulunduğu jeopolitik durumu açıklamaktadır. Bu kuram yeryüzünün bir satranç oyun alanı olduğunu, Avrasya'nın bu satranç oyun alanındaki en değerli yer olduğunu savunmaktadır. Böylesine verimli bir saha ile yakından ilgilenen aktörler, jeopolitik güzergah ve mihverler bulunmaktadır. Brzezinski'ye göre, bu oyunun kurallarını ABD belirlemekte ve oyunu yönlendirmektedir. Almanya, Hindistan, Rusya, Fransa, Çin beş eksemi oluşturmaktadır. Azerbaycan, Güney Kore, İran, Ukrayna, Türkiye oyunun jeopolitik koridor kısmını üstlenen kilit ülkelerdir.

Enerji kaynaklarına erişim, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, ülkelerin dış politikalarının kayda değer bir kısmını meydana getirmiştir. Enerji, bilhassa 1970'li yıllardan itibaren uluslararası gündemde yoğun bir şekilde gündeme gelmiş ve ülkelerin dış politikalarının şekillenmesinde rol oynamıştır. Enerji kaynaklarının bulunduğu bölgelerin (Ortadoğu, Kafkasya ve Hazar Bölgesi vs.) siyasi istikrar açısından sorunlu bölgeler olması nedeniyle, enerji arz güvenliği uluslararası ilişkilerde en çok yer bulan kavramlardandır.

Bu kapsamda kaynakları bol olan bölgeler ile kaynak sıkıntısı çeken ve bu nedenden dolayı dışa bağımlılık seviyesi yüksek olan kıta Avrupası arasında enerji (petrol ve doğalgaz) nakil hattı projesi planlanmıştır. Projenin dayanak noktası, ortak değerlerimiz olan Kafkas lkeleri ile Orta Asya Türk Devletleri'nin ekonomik, siyasi açıdan kalkınmasına ve kendi dinamiklerini oluşturmalarına yardım düşüncesidir.

AB ile Türkiye birbirine nakil hatlarının geçiş yeri bakımından karşılıklı bağımlıdır. Çünkü AB'ye enerji kaynaklarının transferinde, enerji nakil (boru hatları) hususunu politik bir baskı unsuru olarak elinde bulunduran ve zamanı geldiğinde sindirme operasyonunun bir parçası olarak kullanan Rusya gibi bir ülke yerine, AB'nin Rusya'ya olan enerji bağımlılığını tamamen ortadan kaldırmasa da azaltmaya yönelik bir alternatif olarak Türkiye daha çok ön plana çıkmalıdır, çıkarılmalıdır.

Türkiye enerji kaynaklarının bol olduğu bölgeler ile az olduğu kıta Avrupası arasında haritaya bakıldığında kendisinde bulundurduğu doğal ve en uygun nakil hattı koridoru olma özelliğini ekonomik açıdan kazanca çevirip enerji piyasasına yön veren aktörlerle kendi menfaatlerini koruyacak şekilde karşılıklı irtibat halinde olmalıdır. Türkiye sadece transit geçiş ülkesi olarak değil, ticari boyutta da aktif olarak yer almalıdır.

Avrupa Birliği, enerji kaynaklarının büyük çoğunluğunu Rusya ve Ortadoğu gibi siyasi açıdan problemlili olan bölgelerden ithal etmektedir. Bu yüksek orandaki bağımlılığın önümüzdeki senelerde katlanarak artacağı muhakkaktır. Petrol ve doğalgazda %60 nispetinde Rusya'ya bağımlı olan Avrupa Birliği, çeşitlendirme politikasıyla yüksek olan bu oranı azaltmayı hedeflemiştir. AB açısından enerji tedarik güvenliği, ulaştırması ve enerji kaynak çeşitliliği kavramları çok önemlidir. Gerek ABD gerek AB, Rusya'nın bölge üzerindeki nüfuzunu kırmak için mevcut ülkelere yönelik dünya ekonomisine ayak uydurabilmeleri maksadıyla bazı yardımlarda bulunmaktadır. Bu ülkelerin demokratikleşme, insan hakları gibi konularda gelişmeler desteklenerek Rusya ile ters düşmeleri hedeflenmiştir.

Rusya, Soğuk Savaştan sonra enerji stratejisi ile dış siyasetini bir araya getirmiştir. Rusya enerjideki üstünlük kozunu şantaj malzemesi gibi her an elinde bulundurmaktadır. Rusya, Hazar Bölgesi'ndeki kaynakların kendi hâkimiyetindeki enerji nakil hatlarından yapılmasıyla enerjide tekel konumunu sürdürmeyi amaçlamaktadır. Bölgedeki hakimiyetinin kontrolünü sağlamak maksadıyla bazen arka planda gerginliklere ve siyasi kargaşaya ön ayak olmaktadır. Karabağ gerginliğinde Ermenilerden, Abhazya gerginliğinde Abhazlardan yana olunması Ruslar'ın bu tarz planlarına örnek oluşturacak cinstendir. Enerji fiyatlarında karar verici durumunda olmayı amaçlamıştır. Bu sayede ekonomik bakımdan zengin bir ülke hâline dönüşmektedir. Rus şirketi Gazprom enerji pazarındaki sağladığı avantajlı yerinin olanaklarını son derece kendi açısından çıkarlarına uygun olarak kullanmaktadır (Arpa, 2014).

Tüm bunlar Avrupa Birliği ülkelerini ortak enerji politikası belirlemeye sevketmiştir. Avrupa Birliği ortak bir enerji politikası oluşturma maksadıyla yeni ortaklar aramaya koyulmuştur. ABD, düşük maliyetli enerji sağlamak için Hazar bölgesine yoğunlaşmıştır. ABD, Rusya'nın Kafkasya bölgesini nüfuzu altına alan hakim unsur olmasını istememektedir. Hazar enerji kaynaklarının global pazarlara Rus'ların belirleyeceği fiyatlarla ulaştırılmasının Rusya'nın politik çıkarlarına yönelik olduğunu gören ABD, bölgede askeri üsler kurarak hakimiyetin kendisine dönüştürebileceğinin emarelerini göstermektedir.

İran, doğal gaz rezervlerinin çokluğu bakımından olan Rusya'nın akabinde ikinci sırada bulunmaktadır. Jeopolitik konumunun önemini bilen İran, mevcut enerji rezervlerini ekonomik bir güce çevirebilmek ve elde edeceği bu güçle stratejik üstünlük sağlamak maksadıyla hareket etmektedir. İran, petrol ve doğalgaz naklinde en akla yatkın rota olmasına rağmen, özellikle ABD ve Avrupa ülkelerinin nükleer silah üretimi konusunda ortaya koyduğu tepki ile beraber ABD'ce sindirilmeye çalışılmaktadır. SSCB'nin dağılmasında sonra ortaya çıkan devletler, bölgelerinde üretilen enerji kaynaklarını Rusya'nın dahil olmadığı bir sistem vasıtasıyla global ekonomik pazara ulaştırmayı sağlayacak sözleşmelerden yana olmuşlardır. Bağımsızlıklarının, siyasi ve ekonomik ilerlemelerinin Rusya'nın hakimiyetinden kurtulma sayesinde mümkün olacağının bilinciyle politikalarını tekrar dizayn etmektedirler.

Hazar bölgesinden üretilen petrol ve doğalgazın Avrupa piyasasına nakledilmesi maksadıyla pekçok proje oluşturulmuştur. Bu projelerden gerçekleştirilen ve Türkiye için çok önemli olanları; BTC Ham Petrol Boru Hattı, Mavi Akım Projesi, Nabucco Doğal Gaz Boru Hattı Projesi, TANAP projesidir.

Sonuç olarak AB ülkelerinin, Rusya karşısındaki enerji bakımından bağımlılık seviyesini yüzde yüz oranında düşürmesi olası değildir. AB enerji bağımlılığını azaltmaya matuf bazı girişimlerde bulunmasına rağmen birtakım rizikolar da mevcuttur. Enerji tedarik güvenliğini sağlamak maksadıyla öncelikli sırada olan Güney Gaz Koridoru, AB ülkelerinin Rusya ile mücadelesinde avantajını arttıracaktır. Avrupa Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso, GGK hakkında yaptığı bir konuşmada

Avrupa Birliği ülkelerinin enerji tedarik çeşitliliğini sağlamada bir kilometre taşı olarak nitelendirmiştir (Winrow, 2014 : 17).

Bununla beraber Rusya'nın enerji tehdidinin önüne geçecek bir çalışmadır. Ortalama 1,2 trilyon m³ doğalgazın Azerbaycan'ın Şahdeniz üretim tesislerinden sonra Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırılmasını amaçlayan Güney Gaz Koridoru, AB ülkelerinin doğalgazda Rusya'ya aşırı bağımlılığını düşürecek ve Türkiye'nin konumu gereği sadece enerji aktarımını sağlayan köprü bir ülke olarak değil aynı zamanda enerji piyasasında önemli bir aktör seviyesine ulaştıracak projelerden biridir.

AB ve Türkiye'yi enerji politikaları bağlamında bir araya getiren ya da birbirine enerji nakil hatları bakımından karşılıklı bağımlı kılan AB Enerji Politikalarının güvenli enerji tedariki kapsamında alternatif çözüm arayışlarıdır. AB Komisyonunun enerji tedarik çeşitliliği ve enerjide bağımlılığı azaltma girişimleri ile Türk Enerji Politikaları örtüşmekte ve sonuç olarak Türkiye giderek önem kazanan bir alternatif güzergah olarak ön plana çıkmaktadır. Bunu hem AB'nin hem Türkiye'nin örtüşen çıkarları ve ortak politikaları meydana getirmiştir. Türkiye'nin AB ve Orta Asya bölgesi arasında jeopolitik konumu gereği AB'nin enerji bağımlılığını azaltabilecek bir alternatif enerji koridoru ve terminali olma potansiyeli, enerji nakil hatlarının geçiş güzergahı bakımından AB ve Türkiye arasında bir nevi karşılıklı bağımlılık vardır. Türkiye üzerinden transit geçecek boruhatları stratejik olarak ancak AB pazarı varsa değerlidir bu yönüyle AB ve Türkiye birbirine muhtaçtır.

Petrol ve doğalgaz kaynakları bakımından kıtlık yaşayan AB ülkeleri ile bu kaynaklar bakımından oldukça yüksek rezervlere sahip Ortadoğu, Orta Asya ve Kafkas Bölgesi arasında transit ülke olarak işlev gören Türkiye yalnızca sınırları içinden geçen nakil hatları vasıtasıyla sağlayacağı kazançla yetinmemelidir. Dışarıdan enerji ithalatıyla cari açık problemini engelleyemeyen Türkiye'nin doğalgazda maliyeti düşürebileceği anlaşmalara odaklanması gerekmektedir.

AB ile Türkiye birbirlerine nakil hatlarının geçiş yeri bakımından karşılıklı bağımlıdır. Çünkü Şah Deniz gazının Avrupa kıtasına Türkiye üzerinden ulaştırılması sonucunda, Avrupa pazarına yeni gaz arzının sağlanması neticesinde Avrupa'daki

rekabet düzeyi artacak, enerji fiyatlandırma politikasını başka hususlara göre değil sadece gaz üzerinden yapan Gazprom'a daha fazla baskı yapacaktır.

AB ve Türkiye'yi enerji politikaları bağlamında bir araya getiren ya da birbirine enerji nakil hatları bakımından karşılıklı bağımlı kılan unsur AB Enerji Politikalarının güvenli enerji tedarigi kapsamında alternatif çözüm arayışları ile Türkiye Enerji Politikaları örtüşmekte ve sonuç olarak Türkiye giderek önem kazanan bir alternatif güzergah olarak ön plana çıkmaktadır. Bunu hem AB'nin hem Türkiye'nin örtüşen çıkarları ve ortak politikaları meydana getirmiştir. Türkiye'nin AB ve Orta Asya bölgesi arasında jeopolitik konumu gereği AB'nin enerji bağımlılığını azaltabilecek bir alternatif enerji koridoru ve terminali olma potansiyeli, enerji nakil hatlarının geçiş güzergahı bakımından AB ve Türkiye arasında bir nevi karşılıklı bağımlılık vardır.

Keohane ve Nye'in karşılıklı bağımlılık teorisinin ana argümanlarından birisi de aktörler arasında uyum ya da bir nevi bütünleşme ile karşılıklı bağımlılık arasında doğrudan bir bağın mevcudiyetidir. Küresel düzen günümüzde global çapta bütünleşme gereksiniminin olduğu bir yapıya dönüşmüştür. Keohane ve Nye'a göre devletler arası bütünleşme (uyum) ile karşılıklı bağımlılık münasebetine sahip olan iki devlet karşılıklı bir diğerini teşvik eder, yönlendirir (Gürkaynak & Yalçiner, 2009 : 74-81). Karşılıklı bağımlılık algısının oluşturduğu küresel ilişkiler, devletler arası bütünleşme (uyum) gereksiniminin artmasına neden olmuştur. Bütünleşme, karşılıklı bağımlılık algısı seviyesinin çoğalmasına sebep olmaktadır.

Türkiye enerji alanındaki elinde bulundurduğu karşılıklı bağımlılık kozunu AB'ye entegrasyon sürecinde etkili bir şekilde kullanamamıştır. AB ile yapılan müzakerelerde ikna edici bir politika geliştirememiştir. Genel itibariyle bakıldığında hem AB hem de Türkiye zengin enerji kaynaklarına (petrol ve doğalgaz bakımından) sahip değildirler. Bu bakımdan her ikisi de petrol ve doğalgazı büyük oranlarda ithal etmektedirler. AB ve Türkiye Rusya'ya karşı birlikte bir enerji politikası belirleyerek çıkarları açısından birlikte hareket etmeleri gerekmektedir.

AB ülkeleri arasındaki iletişim mekanizması enerji sözkonusu olunca, uluslararası ilişkiler kuramlarından rasyonel devletlerarası yaklaşıma göre şekil aldığı

görülmektedir. Bu kuramın ana dayanak noktası, AB üye ülkelerinin rasyonel birer aktör olduğu ve enerji kararlarını kendi çıkarları yörüngesinde oluşturmalarıdır. Rasyonel devletlerarası anlayış teorisine göre, üye devletlerin tercihleri çok önem kazanan bir husustur. Ülkelerin tercih alanları ekonomik menfaatlerine göre değişmektedir. Bu teoriye göre, ülkelerin enerji politikası belirleme yada yön verme stratejisinin oluşumunda enerji tedarik ve arz güvenlik konuları ön plana çıktığı zaman, çalışmanın da argümanını destekleyecek tarzda Türkiye ve AB'ni enerji politikaları bağlamında birbirine yaklaştıracak ve enerji alanında küresel anlamda karşılaşılan sıkıntılara karşı birlikte politika ve strateji belirlemeye zorlayacaktır.

Fakat AB açısından geçmişteki projelerde olduğu gibi gelecekteki projelerde de bir handikap vardır. O handikap; AB'nin ortak bir enerji politikası belirleyememesidir. Çünkü Avrupa Birliğini tek bir ülke gibi değerlendirmemek gerekir. Bu şekilde değerlendirildiğinde yanılığa düşme ihtimali çoktur. AB yirmisekiz üyesi olan bir birliktir. Her üyenin enerji konusunda hassasiyeti, bağımlılık derecesi, kaynak çeşitliliği, arz güvenliği gibi hususlar farklılık göstermektedir. Bu nedenden dolayı üye ülkeler çoğunlukla milli çıkarlarına ve milli politik kararlarına daha çok bağlı kalmaktadırlar. Bu husus, AB için tüm üyeleri ilgilendiren bir stratejik karar alırken ya da uygulamada karşılaşılan en büyük handikap olmuştur ve olmaya devam edecektir.

Türkiye, kıtalar arasındaki yeri bakımından globalleşen dünyada, dünyanın en önemli bölgelerinden birinde, ekonomik açıdan bir çıkar çatışmasının yaşandığı kuşağın ortasında bulunmaktadır. Türkiye, globalleşme seyrinde kendisine düşülen piyesteki rol görevini uygulamak mecburiyetinde olan bir ülke olmamalıdır. Satranç mücadelesinde piyon olmamalı, kendisine gerektiğinde roller verilen değil, bizzat oyunun içerisinde baş aktör olarak yönlendirmeli, vezir olmalı, şah olmalıdır. bu hedefi gerçekleştirmek için öncelikle uluslararası alanda kendi imajını düzelterek yola çıkmalıdır. Diğer uluslararası güçlere her an dengeleri değiştirebileceği imajı vermelidir. Elinde bulundurduğu kozları akıllıca ve zamanında kullanabilmesini bilmelidir. Bu maksatla AB, ABD, Rusya vs. ile ilişkilerinde stratejik düşünceye dayalı politikalar geliştirmeli, geliştirdiği politikalar uzun dönemler boyunca etkisini gösterebilmelidir.

Sonuç olarak AB ve Türkiye’yi enerji politikaları bağlamında bir araya getiren ya da birbirine enerji nakil hatları bakımından karşılıklı bağımlı kılan unsur uluslararası düzende daha dominat faktör olmak isteyen AB için enerji arz güvenliğinin çok önemli bir husus olmasıdır. Bir diğer unsur ise Avrupa Birliği lkeleri ile muhtemel enerji tedarikçisi ülkeler arasında konumlanan Ankara’nın da, Avrupa Birliği lkelerinin enerji arz güvenliğini oluşturmada alternatif bir enerji nakil güzergahı olarak rol alma durumudur.

KAYNAKLAR

- Açıkel, A. E. (2011). Katar-Irak-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı Projesi Mümkün mü? *Ortadoğu Analiz* , 3 (28), s.57-67. ERİŞİM: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=67661436&site=eds-live&authtype=ip,uid 06.09.2014 00:35>
- Akhundzada, E. (2014). Turkey as an Energy Hub: Opportunities and Challenges. *Caspian Strategy* , 110-115. ERİŞİM:http://www.hazar.org/UserFiles/yayinlar/MakaleAnalizler/2_essay.pdf 03.09.2014 00:34
- Anderson, R. (2014). Kaya gazı üretimi her ülkede uygulanabilir mi? BBC. ERİŞİM:http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/04/140407_kaya_gazi 03 09, 2015 23:35
- Aras, B., & Yorkan, A. (2005). Avrupa Birliği ve Enerji Güvenliği: Siyaset, Ekonomi ve Çevre. s.5,İstanbul: TASAM yayınları
- Aras, O. N., Süleymanov, E., & Hasanov, F. (2013). Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi'nden Ekonomik ve Stratejik Beklentiler. International Conference On Eurasian Economies (s. 991-998). St.Petersburg: Beykent University. ERİŞİM: <http://www.eecon.info/?p=13home> 08.09.2014 05:08
- Arpa, A. T. (2014). Türkiye'nin Doğu - Batı Enerji Koridoru Olma Hedefi ve 'Tanap'. International Conference in Economics. Prague: Econworld Journal. ERİŞİM:http://econworld.org/papers/Arpa_Turkiyenin_Dogu.pdf 02.09.2014 22:05
- Associates, J. (2007). The Outlook for Global Trade in Liquefied Natural Gas Projections to the Year 2020. Jensen Associates. California Energy Commission.
- Ateş, Z. (2011). Doğu-Batı Enerji Koridoru: 2 Tamam 1 Eksik, T.C. Dışişleri Bakanlığı. ERİŞİM:http://www.mfa.gov.tr/dogu-bati-enerji-koridoru_-2-tamam-1-eksik.tr.mfa 19.03.2015 22:15
- Babalı, T. (2012). The Role of Energy in Turkey's Relations with Russia and Iran. CSIS(Center for Strategic and International Studies). ERİŞİM: http://csis.org/files/attachments/120529_Babali_Turkey_Energy.pdf 03 19, 2015 01:25

- Baev, P. K., & Øverland, I. (2010). The South Stream versus Nabucco pipeline race: geopolitical and economic (ir)rationalities and political stakes in mega-projects. *International Affairs* , 86 (5), p. 1075–1090.
- Bahgat, G. (2006). Europe's energy security: Challenges and Opportunities. *International Affairs* , 961-975. ERİŞİM: http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/International%20Affairs/2006/inta_580.pdf 03.09.2014 01:26
- Barysch, K. (2011). Introduction. Centre for European Reform ERİŞİM: <http://www.cer.org.uk/publications/archive/report/2011/green-safe-cheap-where-next-eu-energy-policy> 13.02.2015 19:45
- Barysch, K. (2010). Should the Nabucco Pipeline Project be shelved? Transatlantic Academy <http://www.transatlanticacademy.org/publications/should-nabucco-pipeline-project-be-shelved> 13. 01.2015 20:30
- Baysoy, E. (2009). Rusya, AB, ABD ilişkileri bağlamında enerjinin ekonomi politiği ve küreselleşmenin jeopolitiği. *Güvenlik Stratejileri Dergisi* (10), 59-80. İstanbul.
- Belet, N. (2013). AB ve Enerji Arz Güvenliği Açısından Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı. *International Conference on Eurasian Economies* (s. 999-1009). St.Petersburg: Beykent University. ERİŞİM: <http://www.eecon.info/?p=13home> 08.09.2014 05:08
- Bilgin, M. (2011). Energy Policy in Turkey: Security, Markets, Supplies and Pipelines. *Turkish Studies* (Cilt 12, s. 399-417). içinde Abingdon, UK: Routledge, Taylor & Francis Group. ERİŞİM: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=67457977&sitelte=eds-live&authtype=ip,uid> 06.09.2014 22:15
- Bilgin, M. (2007). New Prospects in Political Economy of Inner –Caspian Hydrocarbons & Western Energy Corridor. *Turkish Policy Quarterly*, İstanbul, (9), p.81-91.
- BP (2012). BP Statistical Review of World Energy. London: BP. ERİŞİM: <http://www.bp.com/en/global/corporate/about-bp/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html> 11.02.2015 01:30
- BP (2015). Regional insights: European Union. London. ERİŞİM:<http://www.bp.com/en/global/corporate/about-bp/energy-economics/energy-outlook/country-and-regional-insights/european-union.html> 21.04.2015 21:15

- BP (2014). Statistical Review of World Energy 2014. London
ERİŞİM:<http://www.bp.com/en/global/corporate/about-bp/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html> 07.02.2015 22:35
- Buchan, D. (2014, Temmuz). Europe's energy security -caught between short-term needs and long-term goals. Oxford Energy Comment . England: The Oxford Institute for Energy Studies.
- Buzan, B., & Wæver, O. (2003). *Regions and Powers*. Cambridge: The Press Syndicate of the university of Cambridge, s.433-435
- Cameron, F. (2009). The Politics of EU-Russia Energy Relations. EU-Russia Centre:
ERİŞİM:<http://www.eu-russiacentre.org/reviews> 02 .01.2015 19:26
- Cansevdi, H. (2004). AB'nin Enerji ve Ulaştırma Politikaları ve Türkiye'nin Uyum. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, s.23-47
- Christie, E. (2009). European security of gas supply - A new way forward. (Ed.) K. Liuhto The EU-Russia gas connection: Pipes, politics and problems (p. 3-22). Turku: Pan-European Institute.
- Cohen, A. (2009). Energy Security in the Caspian Basin.(Ed.) G. Luft, & A. Korin, Energy Security Challenges for the 21st Century: A Reference Handbook (s. 119). California: Greenwood publishing group.
- Commission of the European Communities. (2008). Second Strategic Energy Review, An EU Energy Security and Solidarity Action Plan. Brussels: COM(2008) 781 final.
- Conn, I. (2014). Europe's energy crisis: pathways to a resolution. BP:
ERİŞİM:<http://www.bp.com/en/global/corporate/press/speeches/europe-in-crisis.html> 20.03.2015
- Coussens, C., & Martinez, R. M. (2014). Health Impact Assessment of Shale Gas Extraction. Washington, DC: The National Academies Press.
- Creti, A., & Villeneuve, B. (2004). Longterm Contracts and Take-or-Pay Clauses in Natural Gas Markets. Energy Studies Review , 13 (1), s.75-76.
- Cutler, R. M. (2014). The Role Of The Southern Gas Corridor In Prospects For European Energy Security. İstanbul: Caspian Strategy Institute.

ERİŞİM:<http://www.hazar.org/Publish.aspx?tag=makale%20ve%20analizler&pageNo126=1> 03.09.2014 01:04

Çelikpala, M. (2013). Hazar Bölgesi Dünyanın Ticaret Koridoru olmaya yeniden aday: Yeni ipek yolu bir hayal mi? İstanbul: Caspian Strategy Institute. ERİŞİM:<http://www.hazar.org/Publish.aspx?tag=makale%20ve%20analizler&pageNo126=4> 03.09.2014 01:09

Demir, A. (1980). Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Enerji Politikaları. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi , 35 (01), 109-113.

Doğanay, H. (1998). Ekonomik Coğrafya 2, Enerji Kaynakları (Genişletilmiş 2.Baskı b.). Erzurum: Şafak Yayınevi. s.310

Duch, C., & Just, J. (2012). The Political Struggle of the Nabucco Pipeline Project. Global Studies, Roskilde Universitet, s.5-60

Dudau, R. (2013). The Southern Corridor And The EU Energy Security. İstanbul: Caspian Strategy Institute. ERİŞİM:<http://www.hazar.org/Publish.aspx?tag=makale%20ve%20analizler&pageNo126=3> 03.09.2014 01:07

Dudley, B. (2013). Signing ceremony for Shah Deniz 2 project. BP ERİŞİM:<http://www.bp.com/en/global/corporate/press/speeches/signing-ceremony-for-shah-deniz-2-project.html> 13.03.2015 01:10

Efegil, E., & Musaoğlu, N. (2011). Rusya-Avrupa Birliği Ekseninde, Türkiye'nin Enerji Politikasının Analizi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s.153-154

EIA (2014). Country Analysis Brief: Algeria. US Energy Information Administration ERİŞİM:<http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=AG> 02 10, 2015 23:34

EIA (2015). Country Analysis Brief: Iraq. EIA ERİŞİM:<http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=iz> 02 06, 2015 20:05

EIA (2014). Country Analysis Brief: İran. tarihinde EIA ERİŞİM:<http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=ir> 15.02.2015 19:36

Erdağ, R. (2013). Anadolu Geçişli Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (TANAP)'ın Küresel Enerji Politikalarına etkisi üzerine bir değerlendirme. International Journal of Social Science , 6 (3), s.870.

Erdem, A. (2013). Integration Of Northern Iraq Gas Into The Southern Gas Corridor Project: Importance of Energy Transportation to Europe. İstanbul: Caspian Strategy Institute. ERİŞİM:

- http://www.hazar.org/content/yayinlar/integration_of_northern_iraq_gas_into_the_southern_gas_corridor_project_importance_of_energy_transportation_to_europe__479.aspx 03.09.2014 01:05
- Erdogdu, E. (2010). Bypassing Russia: Nabucco project and its implications for the European gas security. tarihinde Ideas ERİŞİM:http://mpa.ub.uni-muenchen.de/26793/1/MPRA_paper_26793.pdf 01.02.2015 23:50
- Ertem, C. (2013). Bir Ekonomik ve Siyasi Düzenleyici Olarak Güney Gaz Koridoru. İstanbul: Caspian Strategy Institute. ERİŞİM:http://www.hazar.org/content/publications/bir_ekonomik_ve_siyasi_duzenleyici_olarak_guney_gaz_koridoru_302.aspx 03.09.2014 01:15
- Ertem, C., & Macit, F. (2013). Türkiye’de Enerji Borsası. Hazar Strateji , 1-11. ERİŞİM:<https://www.google.com.cy/#q=T%C3%BCrkiye%E2%80%99de+Enerji+Borsas%C4%B1+Ertem> 03.09.2014 01:25
- ETKB (2015). Dünya ve Ülkemiz Enerji Kaynakları Görünümü. T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ERİŞİM:<http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Enerji-ve-Tabii-Kaynaklar-Gorunumleri> 18.03.2015 21:34
- EU Commission. (2010). A Strategy for Competitive, Sustainable and Secure Energy. EUR-Lex.ERİŞİM:<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52010DC0639> 12.03.2015 00:05
- EU Commission. (1995). For a European Union Energy Policy. University of Pittsburgh ERİŞİM:<http://aei.pitt.edu/id/eprint/1185> 23.03.2015 21:32
- EU Commission. (2000). Green Paper - Towards a European strategy for the security of energy supply . EU Commission ERİŞİM:<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52000DC0769:EN:HTML> 27.03.2015 20:25
- EurActiv. (2012). Geopolitics of EU energy supply. ERİŞİM:<http://www.euractiv.com/energy/geopolitics-eu-energy-supply/article-142665> 28.12. 2014 23:10
- Eurostat. (2014). Energy production and imports. ERİŞİM:http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Energy_production_and_imports 25.02.2015 22:15
- Freifeld, D. (2009). The great pipeline opera. Foreign Policy (174), 120-127.

- Gazprom. (2015). Shares. tarihinde Gazprom
ERİŞİM:<http://www.gazprom.com/investors/stock/> 04.12.2014 19:45
- Goldstein, M. (2013). Turkey and the Post-Cold War Politics of Energy. *Journal of Undergraduate International Studies* , 31-41.ERİŞİM: ERİŞİM:
https://www.google.com.cy/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CB4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fjuis.global.wisc.edu%2Fissues%2Fjuis2013fall.pdf&ei=QVZZVMisKIjXatukgpAH&usg=AFQjCNEp cdiP9ePJfM9SV_c-K7KbfGm9zg&bvm=bv.78677474,d.aWw 11.09.2014 21:25
- Göral, E. (2011). Avrupa Enerji Güvenliği ve Türkiye. *Avrupa Araştırmaları Dergisi* , 19 (2), 117-141.
ERİŞİM:<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edb&AN=83192278&site=eds-live&authtype=ip,uid> 04.09.2014 05:45
- Gumpel, W., & Hekimler, A. (2006). Avrupa ve Orta Asya arasındaki enerji köprüsü Türkiye. Ankara: Konrad-Adenauer-Stiftung Yayını.
- Gürkaynak, M., & Yalçiner, S. (2009). “Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme”,*Uluslararası İlişkiler*, Cilt 6, Sayı 23, s.73-92.
- Hall, G., & Grant, T. (2008). Russia, China and Energy Security politics of the Caspian sea region after the cold war. *International Studies Association Annual Meeting* . San Francisco, USA.
ERİŞİM:<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=39979251&site=eds-live&authtype=ip,uid> 06.09.2014 22:10
- Han, A. K. (2011). Turkey’s Energy Strategy and the Middle East: Between a Rock and a Hard Place. *Turkish Studies* , Cilt 12, p.609.
ERİŞİM:<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=69603989&site=eds-live&authtype=ip,uid> 05.09.2014 20:35
- Hasanov, M. (2014). Some Remarks on Economic Benefits of TANAP for Turkey. İstanbul: Caspian Strategy Institute. ERİŞİM:
<http://www.hazar.org/Publish.aspx?tag=makale%20ve%20analizler> 02.09.2014 22:27
- İnan, A. (2013). Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı ve Türkiye-İrak İlişkileri (1973-2011). *Ortadoğu Analiz* , 5 (56), 68-85. ERİŞİM:
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=89775252&site=eds-live&authtype=ip,uid> 06.09.2014 12:55

- Iseri, E., & Almaz, A. (2013). Turkey's Energy Strategy and the Southern Gas Corridor. Caspian Report , 84-95. ERİŞİM: http://www.academia.edu/5695030/Turkeys_Energy_Strategy_and_the_Southern_Gas_Corridor 03.09.2014 01:07
- Jackson, R., & Sørensen, G. (2007). Introduction to International Relations: Theories and Approaches. Oxford: Oxford University Press. p.104
- Johnson, T. (2011). Global Natural Gas Potential. Council on Foreign Relations ERİŞİM: <http://www.cfr.org/natural-gas/global-natural-gas-potential/p17946#p3> 06. 03.2015 21:24
- Kaleağası, B. (2006). Avrupa Galaksisinde Türkiye Yıldızı. İstanbul: Doğan Kitap, p.117
- Karagöl, E. T., & Kaya, S. (2014). Enerji Arz Güvenliği ve Güney Gaz Koridoru. Ankara: Seta, p.13-15
- Kardaş, Ş. (2011). Geo-strategic position as leverage in EU accession: the case of Turkish–EU negotiations on the Nabucco pipeline. Southeast European and Black Sea Studies (Cilt 11, s. 35-52). Abingdon, UK: Taylor & Francis Group. ERİŞİM: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=59835940&site=eds-live&authtype=ip,uid> 02.09.2014 12:30
- Keohane, R.O. & Nye, J.S. (2001). Power and Interdependence, 3. baskı, New York, Addison Wesley Longman, p.7
- Keskin, M. (2007). Genişleme ve Derinleşme Süreçlerinde Avrupa Birliği Enerji Politikaları. Stratejik Araştırmalar Dergisi (9), 84-85.
- Kısacık, S. (2012). 21. yüzyılda Avrupa Birliği'nin enerji temin güvenliği bağlamında fırsatlar ve karşılaşılan riskler. Uluslararası Politika Akademisi ERİŞİM: <http://politikaakademisi.org/21-yuzyilda-avrupa-birliginin-enerji-temin-guvenligi-baglaminda-firsatlar-ve-karsilasilan-riskler/> 02 24, 2015 02:15
- Kroll, J.A. (1993). The Complexity of Interdependence, International Studies Quarterly, Cilt 37, No 3, s. 321-324.
- Laine, A. T. (2011). Caucasus Region Political, Economic, and Security Issues : Caucasus Region : Economic and Political Developments. New York: Nova Science Publishers, Inc. ERİŞİM: <http://site.ebrary.com/lib/ukibris/detail.action?docID=10663025> 04.09.2014 14:35

- Loskot-Strachota, A., & Antas, L. (2010). The consequences of the Nord Stream launch. Nord Stream on the liberalising EU gas market. Poland: OSW Point of View.
- Lucas, E. (2008). The New Cold War: Putin's Russia and The Threat to the West. New York: Palgrave Macmillan, p.11-27
- Macalister, T. (2011). The Guardian. Vast reserves of shale gas revealed in UK
ERİŞİM:<http://www.theguardian.com/business/2011/sep/21/gas-field-blackpool-dallas-sea> 09.03. 2015
- Macit, F. (2014). Caspian Energy Outlook. Caspian Report , 1-17.
ERİŞİM:<http://www.hazar.org/Publish.aspx?tag=raporlar> 02.09.2014 14:15
- Magri, P. (2014). The Southern Corridor Relevance for Italy. Caspian Report , 134-137.
ERİŞİM:http://www.hazar.org/UserFiles/yayinlar/MakaleAnalizler/the_southern_corridor_relevance_for_italy_paulo_magri_15.06.2014 01:04
- Martin, S., & El-Agraa, A. M. (2007). Energy policy and energy markets. New York: Cambridge University Press, p. 315-325
- Mearsheimer, J. J. (1990). Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War. Ditchley Park: Massachusetts Institute of Technology, p.4-7
- Mearsheimer, J. J. (2001). The tragedy of Great Power politics. New York: W.W.Norton, p.390-393
- Mernier, A. (2009). Developments in LNG Trade and Pricing. Jensen Associates
ERİŞİM:<http://jai-energy.com/index.php?page=pubs> 01 23, 2015 23:05
- Niftiyev, E. (2012). TANAP: Enerji işbirliğinde önemli bir atılım. Hazar Strateji Enstitüsü , s.76-88.
- Niftiyev, E., & Macit, F. (2013). Energy Future of Europe And The Role of The Southern Corridor. Caspian Report , 1-13. ERİŞİM:
http://www.hazar.org/content/publications/energy_future_of_europe_and_the_role_of_the_southern_corridor_389.aspx 02.09.2014 22:22
- Nogayeva, A. (2011). Orta Asya'da ABD, Rusya ve Çin: Stratejik Denge Arayışları. Ankara: USAK Yayınları, s.55-57
- Öğütçü, M. (2007). 2023 Türkiye Yol Haritası. İstanbul: Etkileşim Yayınları, s.181

- Öğütçü, M. (2010). Turkey and the Changing Dynamics of World Energy: Towards Cleaner and Smarter Energy. *Insight Turkey* , 12 (3), 69.
- Öner, B. (2006). Avrupa Birliğinde Enerji Verimliliği. ANKARA: Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, s.334
- Över, K. G. (1999). Vaat Edilmiş Topraklarda Ölüm Kokusu: Kuzey Irak Dosyası. İstanbul: Papirüs Yayınları, s.182
- Pfluger, F. (2013). The Southern gas Corridor finally Becomes reality. *Caspian Report* , 16-29.
ERİŞİM:http://www.hazar.org/content/publications/the_southern_gas_corridor_finally_becomes_reality_467.aspx 03.09.2014 13:35
- Pinchuk, D. (2011). Gazprom drops Austria from S.Stream gas route-source. Reuters
ERİŞİM:<http://www.reuters.com/article/2011/12/14/south-stream-idUSL6E7NE3XY20111214> 11.01.2015 22:36
- Portofrotterdam. (2013). Rotterdam World class port.
ERİŞİM:www.portofrotterdam.com 01 07, 2015 22:45
- Ratner, M., Belkin, P., Nichol, J., & Woehrel, S. (2013). Europe's Energy Security: Options and Challenges to Natural Gas Supply Diversification. Congressional Research Service.
- Report of Turkey Oil and Gas. (2014). Oil And Gas Infrastructure. London: Business Monitor International Ltd. p.1-109
- Roberts, J. (2013). Güney Gaz Koridoru Enerjide Yeni Çözüm. *Hazar Raporu* , s.22-28.
ERİŞİM: http://www.hazar.org/content/publications/the_southern_gas_corridor 02.01.2015 22:13
- Rukomeda, R. (2013). Importance of the Southern gas corridor In the context of European Energy Security. *Caspian Report* , p.72-83. ERİŞİM: <http://www.hazar.org/Publish.aspx?tag=makale%20ve%20analizler&pageNo126=2> 03.09.2014 01:07
- Rzayeva, G. (2012). TANAP – Hazar Gazını Avrupa'ya Taşıyan Atılım Projesi. *Hazar Raporu* , s.10-15. ERİŞİM: http://www.hazar.org/UserFiles/yayinlar/MakaleAnalizler/Gulmira_Rzayeva.pdf 03.09.2014 21:05
- Sabadus, A. (2014). Southern Gas Corridor and The Potential for Genuine Diversification. *Caspian Report* , ph.32-45. ERİŞİM:

<http://www.hazar.org/Publish.aspx?tag=makale%20ve%20analizler> 03.09.2014 00:28

Saivetz, C. R. (2009). Tangled Pipelines: Turkey's Role in Energy Export Plans. Turkish Studies (Cilt 10, s. 95–108). içinde Abingdon, UK: Taylor & Francis Group. ERİŞİM: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=37184908&site=eds-live&authtype=ip,uid> 02.09.2014 00:15

Sethuraman, D. (2011). LNG Surges as Japan Vies With China, Exxon's Shipments Grow . Bloomberg : <http://www.bloomberg.com/news/articles/2011-09-19/lng-price-boom-seen-as-japan-vies-with-china-while-exxon-s-shipments-grow> 03 10, 2015 20:25

Shleifer, A., & Treisman, D. (2011). Why Moscow Says No, A Question of Russian Interests, Not Psychology. Foreign Affairs , 122-138. ERİŞİM: <http://site.ebrary.com/lib/ukibris/detail.action?docID=10576073> 04.09.2014 23:25

Socor, V. (2012). "Nabucco-West": Abridged Pipeline Project Officially Submitted to Shah Deniz Consortium. Eurasia Daily Monitor , 9.

South Stream Websites. (2015). Gas Pipeline Route ERİŞİM:<http://www.south-stream.info/route/> 03.04.2015 23:55

Steitz, C. (2012). RWE says renews strategic requirements of Nabucco. Reuters ERİŞİM:<http://www.reuters.com/article/2012/05/12/rwe-nabucco-idUSL5E8GC26K20120512> 01 13, 2015 00:35

TAP. (2015). Trans Adriatic Pipeline route. ERİŞİM:<http://www.tap-ag.com/the-pipeline/route-map> 04.01.2015 23:12

Tekin, A., & Williams, P. A. (2009). Turkey and EU Energy Security: The Pipeline Connection. East European Quarterly , 4, ph.419-434. ERİŞİM: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=36429689&site=eds-live&authtype=ip,uid> 07.09.2014 00:45

Toprak, N. G. (2013). Avrasya Doğal Gaz Boru Hattı Projeleri Özelinde Kafkasya Üzerine Bir Değerlendirme. B. University (Dü.), International Conference on Eurasian Economies. içinde Session 5d, Enerji ve Tabii Kaynaklar, s. 983-990. St. Petersburg: Beykent University. ERİŞİM: <http://www.eecon.info/papers/699.pdf> 05.09.2014 21:40

- Umbach, F. (2010). Global energy security and the implications for the EU. Energy Policy , Volume 38 (Issue 3) , p. 1229-1240. Munich, Berlin, Germany: Elsevier.
- Umbach, F. (2011, September). Natural gas - From Achilles heel to stabiliser? (K. Barysch, Dü.) Green, safe, cheap - Where next for EU energy policy? , 83-93.
- Umbach, F. (2014). Strategic Perspectives for Unconventional Gas in the EU. Caspian Report , 64-79. ERİŞİM: http://www.hazar.org/content/yayinlar/strategic_persp_ectives_for_unconvention_al_gas_in_the_eu_870.aspx 06.09.2014 12:30
- Verdo, M. (2014). Contribution of Trans Adriatic Pipeline to The Italian Economy . Caspian Report , 22-31. ERİŞİM: <http://www.hazar.org/Publish.aspx?tag=makale%20ve%20analizler&pageNo126=1> 03.09.2014 01:25
- Walt, S. M. (2002). Keeping the World “Off-Balance”: Self-Restraint and U.S. Foreign Policy. Ithaca: Cornell University Press.p. 123-127
- Waltz, K. (2000). Intimations of Multipolarity in Hansen, Berthie and Bertel Heuril. London: Macmillan.p.14-15
- Waltz, K. N. (1979). Theory of International Politics. Massachusetts: Addison-Wesley. Energy and the Black Sea Region. C. Weaver içinde, Politics of the Black Sea Region : EU Neighbourhood, Conflict Zone or Future Security Community? (s. 117-118). Farnham: Ashgate Publishing Ltd.
- Winrow, G. M. (2014). Final Investment Decision for Shah Deniz II Boosts Prospects for Southern Gas Corridor. Caspian Report , 16-27.
- Wohlforth, W. C. (2000). The Stability of a Unipolar World. Cambridge: The Mit Press.p. 273-290
- Yergin, D. (Mart 2006). Ensuring Energy Security. Foreign Affairs , 2 (85), p. 69-82.
- Yıldız, F. (2013). Avrupa Birliği Enerji Politikaları ve Enerji Arz Güvenliği Arayışları. İnsan & Toplum Dergisi, 165.
- Yorkan, A. (2009). Avrupa Birliği'nin enerji politikası ve Türkiye'ye etkileri. Bilge Strateji , 1 (1), 29-39.
- Yüce, Ç. K. (2008). Hazar Enerji Kaynaklarının Türk Cumhuriyetler İçin Önemi. Stratejik Araştırmalar Dergisi , 1 (1), 158-180.

Zimnitskaya, H., & von Geldern, J. (2011). Is the Caspian Sea a sea; and why does it matter? *Journal of Eurasian Studies* , 3-6.

CURRICULUM VITAE - ÖZGEÇMİŞ

Place and Date of Birth : Pınarbaşı-Acıpayam, 31.08.1979

Education institution	Start	Finish	Name of the institution
High School	1993	1997	Sağlık Meslek Lisesi
Undergraduate	1998	2002	İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü
Undergraduate			
Graduate			
Graduate			

Civil Situation :

Foreign Languages	Level (Beginner, Proficient, Bilingual)
English	Proficient
Russian	Beginner

Work Experience	Start – End	Name of the Institution
Military Police in Kosovo	01.02.2009-01.08.2009	NATO Joint Force in Kosovo

Academic Publications:Null

Affiliations: Null

Date:

Name Surname: Süleyman BAT